

**VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA**

Emos Kazlauskienės,
IV kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

MAGISTRO DARBAS

LAIDAVIMAS IR JO TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Vadovas: lekt. dr. Tomas Kontautas
Recenzentas: lekt. dr. Lina Mikaloniene

Vilnius 2011

Turinys

Ižanga	2
1. Prievolių įvykdymo užtikrinimo samprata ir reikšmė	6
2. Laidavimo reguliavimas romėnų teisėje	9
3. Laidavimo samprata Lietuvos teisėje	12
3.1. Laidavimo institutas iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo.....	12
3.2. Laidavimo samprata pagal 2000 m. Civilinį kodeksą.....	13
3.3. Vekselio laidavimas.....	17
4. Laidavimo atribojimas nuo panašių civilinės teisės institutų	19
4.1. Laidavimas ir laidavimo draudimas.....	19
4.2. Laidavimas ir garantija.....	23
5. Laidavimo reguliavimas bei jo taikymas Lietuvos teismų praktikoje	26
5.1. Laidavimo subjektai.....	26
5.2. Laidavimo sutarties forma.....	28
5.3. Laiduotojo atsakomybė.....	31
5.3.1. Laiduotojo atsakomybės atsiradimo momentas.....	31
5.3.2. Laiduotojo atsakomybės apimtis.....	33
5.3.3. Solidarioji laiduotojo atsakomybė.....	35
5.3.3.1. Laiduotojo atsakomybė skolininkui iškelus bankroto bylą.....	38
5.3.3.2. Sutuoktinio, kaip laiduotojo, atsakomybės ypatumai.....	44
5.3.4. Subsidiarioji laiduotojo atsakomybė.....	48
5.4. Laiduotojo ir kreditoriaus teisės ir pareigos.....	50
5.5. Laiduotojo atleidimas nuo atsakomybės.....	52
5.6. Laidavimo pabaiga.....	55
6. Prievolės įvykdymo užtikrinimas keliais užtikrinimo būdais	61
Išvados	64
Literatūra	66
Santrauka	74
Summary	75

Ižanga

Temos aktualumas. Laidavimas – tradicinis, nuo romėnų teisės žinomas prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas. Laidavimo esmė yra ta, kad trečiasis asmuo – laiduotojas įsipareigoja atsakyti kito asmens (skolininko) kreditoriui, jei skolininkas neįvykdys visos ar dalies savo prievolės. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad laidavimas, kaip ir įkeitimas, hipoteka arba garantija, yra tinkamiausi būdai užtikrinti iš paskolos ar kreditavimo sutarties atsirandančias prievoles. Ši aplinkybė nulėmė laidavimo instituto aktualumą ekonominio pakilimo metais augant suteikiamų paskolų, kurios neretai buvo užtikrinamos laidavimu, portfeliui. Antai Lietuvos bankų asociacijos duomenimis, 2005 metų pabaigoje fiziniams asmenims suteiktų paskolų suma sudarė apie 8,7 mlrd. Lt, pastarųjų buvo 420 tūkst., juridiniams asmenims, kurių skaičius siekė beveik 17 tūkst., buvo suteikta per 17,4 mlrd. Lt paskolų. Tačiau jau 2008 metų pabaigoje 776 tūkst. fizinių asmenų buvo suteikta 28,4 mlrd. Lt paskolų, o 30 tūkst. juridinių asmenų suteiktų paskolų suma sudarė 40,4 mlrd. Lt. Prasidėjus finansų krizei šie rodikliai mažėjo ir 2010 metų rugsėjo pabaigoje 716 tūkst. gyventojų suteiktų paskolų suma sudarė 26,1 mlrd. Lt, o 22,5 tūkst. juridinių asmenų buvo suteikta 33,5 mlrd. Lt paskolų [92].

Pastaraisiais metais, pablogėjus ekonominei situacijai, laidavimo institutas ne tik neprarado savo reikšmės, bet atvirksčiai, tapo ypač aktualus. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad, viena vertus, finansinės krizės laikotarpiu tiek ūkio subjektų, tiek fizinių asmenų finansinės padėties nestabilumas bei nenusipėjumumas vis dažniau verčia kreditorius reikalauti iš skolininkų užtikrinti savo prievolės įvykdymą ir neretai net ne viena užtikrinimo priemone. Bylų analizė parodė, kad laidavimo sutartys dažnai sudaromos lengvabūdiškai, visiškai nesuvokiant laidavimo esmės ir jo teisinių pasekmių, dėl ko laiduotojams - tiek juridiniams, tiek atskiriems fiziniams asmenims bei jų šeimoms – atsiranda neigiamų turinių padarinių. Visa tai lemia būtinybę tinkamai suvokti laidavimo esmę ir prigimtį, didinti šalių informuotumą šiuo klausimu. Tačiau, nepaisant to, kad laidavimo institutas buvo įtvirtintas ir iki 2001 m. liepos 1 d. Lietuvos Respublikoje galiojusiam 1964 m. Civiliniame kodekse, jis nėra sulaukęs didesnio Lietuvos civilinės teisės doktrinos dėmesio.

Kita vertus, finansų krizė sąlygoja teisminių ginčų dėl paskolų, kurių dažna užtikrinta laidavimu, grąžinimo padaugėjimą. Teismų praktika šios kategorijos bylose yra gausi ir ne visuomet vienoda, todėl taip pat reikalauja analizės. Pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuo pat 1995 m. gruodžio 20 d., kai buvo priimtas šio teismo Senato nutarimas „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas,

kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrintas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis, apibendrinimo rezultatai“, nėra savo biuletenyje paskelbęs nė vienos apžvalgos, kurioje būtų nagrinėjami minėti klausimai.

Taigi laidavimo, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės, paplitimas bei teismų praktikos šios kategorijos bylose nevienodumas reikalauja išsamios šio teisės instituto bei jo taikymo teismų praktikoje analizės ir apibendrinimo, kuris būtinas tam, kad tokie patys ginčai, kylantys iš laidavimo teisinių santykių, būtų sprendžiami vienodai, tai yra, kaip konstatavo Konstitucinis Teismas, kad bylos būtų sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintus [28].

Tyrimo tikslai. Tyrimo tikslus sąlygojo laidavimo, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdo, aktualumas šiandieniniame gyvenime. Pagrindiniai darbo tikslai yra įvertinti problemas, išskylančias esant laidavimo sutarties pagrindu atsiradusiems teisiniams santykiams, ypač kiek tai susiję su laiduotojo atsakomybės ypatumais, laidavimo pabaigos pagrindais ir ypatumais, laidavimo sutarties forma, bei pasiūlyti jų sprendimo būdus. Šiam tikslui pasiekti darbe analizuojama ir apibendrinama laidavimo instituto taikymo Lietuvos teismuose praktika.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektas yra laidavimo, kaip prievolių teisės instituto, padedančio užtikrinti prievolės įvykdymą, teisinis reglamentavimas, šio instituto aiškinimas teisės doktrinoje, taip pat teismų praktika taikant laidavimą reglamentuojančias įstatymo nuostatas.

Darbo temos formuluotė – laidavimas ir jo taikymas Lietuvos teismų praktikoje - nulėmė, kad ne tik analizuojant šio instituto taikymą teismų praktikoje, bei ir nagrinėjant teorinius laidavimo aspektus, neabejotinai didžiausias dėmesys skiriamas būtent Lietuvos pozityviosios teisės bei Lietuvos teismų sprendimų ir nutarčių šios kategorijos bylose analizei. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad laidavimo institutas jau buvo žinomas romėnų teisėje bei siekiant įvertinti romėnų teisės įtaką dabartiniam aptariamo instituto reglamentavimui Lietuvos teisėje, yra apibūdinamas laidavimo reglamentavimas Romos laikais.

Darbe prioritetas teikiamas tiems Lietuvos teismų sprendimams bei nutartims, kuriose ginčai sprendžiami taikant dabar galiojantį 2000 m. Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, kartu, kai yra tikslinga, nevengiant trumpai aptarti ir teismų pozicijas, išreikštas taikant 1964 m. Lietuvos TSR civilinio kodekso normas. Toks tyrimo objekto apribojimas grindžiamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 bei 41 straipsnio nuostatomis, pagal kurias 2000 m. Civilinis kodeksas taikomas civiliniams teisiniams santykiams, atsirandantiems jam įsigaliojus,

taip pat toms teisėms ir pareigoms bei teisinėms situacijoms, kurios atsirado arba įgyvendinamos jam įsigaliojus, nors patys civiliniai teisiniai santykiai atsirado iki Civilinio kodekso įsigaliojimo [8]. Todėl atsižvelgiant į ieškinio senaties terminus, jei ir yra, tai labai nedidelė tikimybė, kad nagrinėjant ginčus vis dar reikėtų taikyti 1964 m. Civilinį kodeksą. Kita vertus, turint omenyje, kad laidavimo samprata naujame Civiliniame kodekse beveik nepasikeitė, darbe tam tikrais atvejais trumpai apžvelgiama, kaip atitinkamas klausimas buvo sureguliuotas 1964 m. Civiliniame kodekse.

Atsižvelgiant į tyrimo tikslus, darbe išsamiau analizuojami tik probleminiai laidavimo instituto aspektai, dėl kurių teismų pozicijos neretai skiriasi. Dėl šių priežasčių aptariami ir kai kurie procesiniai klausimai, tokie kaip bylų sustabdymo pagrindai. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad klausimo problemiškas vertinamas teismų, o ne ginčo šalių atžvilgiu, kurių argumentai neretai būna nulemti nepakankamo teisinio neišsprusimo. Būtina pabrėžti, kad minėtos laidavimo instituto aktualumą nulėmusios aplinkybės anaiptol nereiškia, kad darbe šis institutas analizuojamas tik paskolinių santykių kontekste.

Taip pat pastebėtina, kad darbe nenagrinėjamas laidavimas, kaip jis suprantamas baudžiamojoje teisėje.

Tyrimo metodai. Darbe taikyti tokie metodai: sisteminis, lingvistinis - loginis, lyginamasis, istorinis bei precedentinis (kazualinis) tyrimo metodai.

Sisteminio metodo pagalba laidavimą reglamentuojančios teisės normos analizuojamos visos civilinės teisės kontekste. Šio metodo panaudojimą lemia ir aplinkybė, kad Civilinio kodekso šeštosios knygos V skyriaus antrasis skirsnis, skirtas laidavimo teisiniams santykiams reguliuoti, įtvirtina tik specialiąsias laidavimą reglamentuojančias teisės normas, todėl sistemiškai tenka taikyti tam tikras bendrąsias sutarčių teisės normas, taip pat atskiras prievolių rūšis bei prievolės pabaigą nustatančias normas. Taigi sisteminis požiūris į laidavimo institutą yra būtinas siekiant įvertinti jo teorines ir praktines problemas.

Lingvistinis - loginis metodas padeda suvokti atitinkamos teisės normos prasmę bei tiksliau ją taikyti konkrečiam atvejui.

Lyginamasis metodas panaudotas siekiant atriboti laidavimą nuo panašių civilinės teisės institutų, tokių kaip laidavimo draudimas ir garantija. Atsižvelgiant į tai, jog daugeliu aspektų laidavimo instituto reguliavimas Lietuvos teisėje yra panašus į šio instituto reglamentavimą Rusijos Federacijos civiliniame kodekse, konkrečių teisės normų aiškinimuisi pasitelkiama Rusijos teisės doktrina.

Istorinio metodo pagalba aptariamas laidavimo institutas romėnų teisėje, be to, tam tikrais aspektais lyginamas laidavimo reglamentavimas dabar galiojančiame ir 1964 m. Civiliniuose kodeksuose.

Panaudojus precedentinį (kazualinį) tyrimo metodą darbe analizuojamos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei kitų teismų nutartys ir sprendimai, aktualūs nagrinėjamai temai, bei apibendrinami gauti rezultatai.

Svarbiausi šaltiniai. Atsižvelgiant į tai, kad darbe didžiausias dėmesys skiriamas darbo temai aktualios teismų praktikos analizei, pagrindinis šaltinis yra Lietuvos teismų sprendimai ir nutartys. Taip pat paminėtini Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras bei M. Braginskio ir V. Vytriaskio veikalas „Sutarčių teisė“.

1. Prievolių įvykdymo užtikrinimo samprata ir reikšmė

Rinkos ekonomikos sąlygomis skolininkas dėl įvairių objektyvių ar subjektyvių priežasčių, pavyzdžiui, pasikeitusios rinkos situacijos, kontrahentų nesąžiningo elgesio ir kitų, gali neįvykdyti savo įsipareigojimų kreditoriui, todėl, siekiant maksimaliai sumažinti prievolių vykdymo riziką, beveik visos teisės sistemos numato įvairius būdus, padedančius užtikrinti, kad prievolė būtų įvykdyta, arba, jos neįvykdžius, būtų apsaugoti kreditoriaus interesai. Prievolių užtikrinimo būdais laikytinos specialiosios priemonės, garantuojančios kreditoriui, jog prievolė bus laiku ir tinkamai įvykdyta, o skolininkui neįvykdžius savo prisiimtų įsipareigojimų, už jį atsakys kitas asmuo, taip pat skatinančios skolininką laiku ir tinkamai įvykdyti prievolę. Taigi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdais siekiama išvengti arba pašalinti (sumažinti) neigiamas pasekmes, kurios gali kilti kreditoriui, kai prievolė neįvykdoma arba netinkamai įvykdoma.

Nors nuostatos dėl prievolių įvykdymo užtikrinimo įtvirtintos visų tiek kontinentinės teisės, tiek ir bendrosios teisės valstybių civiliniuose įstatymuose, atskirų valstybių teisės sistemose numatomos skirtingos priemonės, užtikrinančios, kad skolininkas savo prievolę tinkamai įvykdys. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.70 straipsnio 1 dalį, prievolių įvykdymas gali būti užtikrinamas netesybomis, įkeitimu (hipoteka), laidavimu, garantija, rankpinigiais ar kitais sutartyje numatytais būdais [7]. Taigi, kitaip nei 1964 m. Lietuvos TSR civilinis kodeksas (toliau – 1964 m. CK), dabar galiojantis CK nepateikia baigtinio prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų sąrašo, todėl sutartinių civilinių teisinių santykių subjektai gali pasirinkti ir kitokius, įstatyme nenumatytus, bet imperatyvioms įstatymo normoms, teisės principams, viešajai tvarkai ir gerai moralei neprieštaraujančius prievolių užtikrinimo būdus.

Visos prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės skiriasi savo poveikiu skolininkui bei tikslo siekimo būdais, todėl skolininko elgesį gali nulemti ir tinkamai pasirinktos užtikrinimo priemonės. Tai reiškia, kad konkrečioje situacijoje vienos užtikrinimo priemonės yra labiau tinkamos nei kitos. Antai netesybos ir rankpinigiai orientuoja skolininką įvykdyti prievolę natūra, kita vertus, įkeitimas, garantija bei laidavimas suteikia kreditoriui papildomų garantijų, kad jo reikalavimas bus patenkintas. Todėl teisės doktrinoje pripažįstama, kad norint užtikrinti įsipareigojimų, atsiradusių iš rangos ar banko sąskaitos sutarties, vykdymą, prioritetas turėtų būti teikiamas netesyboms, nes pastarosios skatina skolininką įvykdyti prievolę natūra, o kreditoriaus interesas tokiu atveju ir yra gauti tam tikrą rezultatą. Savo ruožtu įkeitimas, garantija ir laidavimas yra

tinkamiausi užtikrinti iš paskolos ar kreditavimo sutarties atsirandančias prievolės [25, p. 479].

Taigi įstatymas suteikia prievolių santykių dalyviams galimybę taikyti papildomas priemones, kurios ne tik skatintų skolininką tinkamai įvykdyti subjektinę pareigą prievolėje (netesybos, rankpinigiai), bet ir visiškai patenkintų kreditoriaus interesus (laidavimas, garantija, hipoteka, įkeitimas).

Užtikrinant prievolės įvykdymą tarp kreditoriaus ir užtikrinančio asmens atsiranda papildomi (akcesoriniai) prievoliniai santykiai. Papildomas minėtos prievolės pobūdis pasireiškia tuo, kad:

- užtikrinamoji prievolė negali atsirasti be pagrindinės prievolės;
- užtikrinamoji prievolė priklauso nuo pagrindinės prievolės ir ją ištinka pagrindinės prievolės likimas;
- užtikrinamoji prievolė baigiasi pasibaigus pagrindinei prievolei, neatsižvelgiant į jos pasibaigimo pagrindą;
- užtikrinamosios prievolės pasibaigimas nedaro įtakos pagrindinės prievolės galiojimui [15, p. 29].

Prievolių įvykdymo užtikrinimo institutas yra aktualus ne tik Lietuvoje, bet ir tarptautiniu mastu. R. Juodka savo monografijoje tai paaiškina Lietuvos įmonių dalyvavimu tarptautiniame versle, kai ūkio subjektams aktyviai dalyvaujant tarptautinėje prekyboje ne visada įmanoma laiku gauti išsamią ir patikimą informaciją apie užsienio kontrahentus, jų mokumą. Todėl belieka pasikliauti kontrahento sąžiningumu arba pasinaudoti įvairiomis rizikos mažinimo priemonėmis, tarp jų ir prievolių įvykdymo užtikrinimo institutu [15, p. 16].

Prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus įprasta skirstyti į asmeninius ir daiktinius. Asmeninių užtikrinimo būdų (laidavimo, garantijos, netesybų) esmę sudaro tai, kad kreditorius įgyja teisę patenkinti savo reikalavimą iš viso skolininko ar laiduotojo turto (garantijos atveju garanto atsakomybė kreditoriui yra ribojama garantijoje nustatyta suma). Tokia kreditoriaus reikalavimo teisė seka paskui įpareigotą asmenį, o ne jo turtą, kaip yra, kai prievolė užtikrinta daiktinių prievolių įvykdymo užtikrinimo būdu (hipoteka ar įkeitimu). Be to, laidavimas, kaip ir garantija bei įkeitimas (hipoteka), priskirtinas užtikrinimo priemonėms, nelaikomoms civiline teisine atsakomybe. Todėl įgyvendinant šias užtikrinimo priemones, į kaltę ir kitas civilinės atsakomybės sąlygas neatsižvelgiama [15, p. 31].

Laidavimas yra tradicinis nuo Romos laikų žinomas institutas. R. Stanislovaičio teigimu, šiuolaikiniai prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai mažai kuo tesiskiria nuo

prievolių užtikrinimo būdų ir priemonių romėnų teisėje [23, p. 169]. Siekiant įsitikinti tokios nuomonės pagrįstumu apžvelgtinas laidavimo instituto reguliavimas romėnų teisėje.

2. Laidavimo reguliavimas romėnų teisėje

Romos laikais skolininkui neįvykdžius prievolės, valstybės institucijų pagalba buvo išieškoma iš skolininko turto. Tačiau kreditorius norėjo būti tikras, kad prievolė bus įvykdyta, palengvinti sau nuostolių išieškojimą prievolės neįvykdymo atveju, be to, kreditorius buvo suinteresuotas paskatinti skolininką tinkamai įvykdyti įsipareigojimus. Todėl laidavimas, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas, rėmėsi idėja, kad kreditoriaus įsitikinimas apie galimybę išieškoti skolą gerokai padidėja, jei atsakomybė už skolos grąžinimą tenka ne vienam, bet keliems asmenims. Taigi, prievolių įvykdymo užtikrinimo esmė buvo (ir išliko) ta, kad, skolininkui neįvykdžius arba netinkamai įvykdžius prievolę, kreditorius įgyja papildomą galimybę paveikti skolininką, kad jis įvykdytų įsipareigojimus. Romėnų teisei buvo žinomi tokie prievolės įvykdymo užtikrinimo būdai: laidavimas (*adpromissio*), rankpinigiai (*arra*), netesybos (*poena*) bei įkeitimas (*pignus* ir *hypotheca*) [22, p. 226].

Laidavimo, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdo, paplitimą Romoje I. Novickij paaiškina susiklosčiusiomis socialinėmis bei ekonominėmis sąlygomis, kai neturtingi gyventojai, siekdami gauti kreditą, negalėjo savo prievolės įvykdymo užtikrinti įkeitimu, nes neturėjo tam turto, todėl buvo priversti naudotis laidavimo institutu. Kita vertus, turtingi vergvaldžiai buvo suinteresuoti tapti laiduotojais, nes tai leisdavo jiems eksploatuoti skolininką, kuris tapdavo priklausomas nuo laiduotojo. Be to, pasak autoriaus, laidavimo populiarumą lėmė ir nepakankamai išvystyta įkeitimo teisė [26, p. 307].

Laidavimas aprašomas Gajaus Institucijose (II a. vid.). Juo buvo laikoma sutartis, pagal kurią, siekiant užtikrinti kreditoriaus interesus, trečiasis asmuo prisiima atsakomybę pagal kito asmens (pagrindinio skolininko) prievolę. Laiduotojo prievolė buvo akcesorinė, papildoma ir egzistavo tik tiek, kiek egzistavo laidavimu užtikrinta pagrindinė prievolė. Be to, suma, už kurią laiduojama, negalėjo būti didesnė nei pagrindinės prievolės suma, tačiau mažesnė būti galėjo. Pastebėtina, kad Kornelijaus įstatymu (I a. pr. Kr.) buvo apribota vieno asmens įsipareigojimų suma kitam konkrečiam asmeniui tais pačiais metais iki dvidešimt tūkstančių sestercijų [26, p. 305].

Romėnų teisėje buvo skiriamos trys laidavimo (*adpromissio*) formos: *sponsio*, *fidepromissio* ir *fideiussio*. Pasak Gajaus, *sponsio* ir *fidepromissio* panašūs, tačiau *fideiussio* ženkliai skyrėsi nuo pirmųjų dvejų:

- *sponsio* ir *fidepromissio* galėjo užtikrinti tik žodinės prievolės įvykdymą, tuo tarpu *fideiussio* naudojamas nepriklausomai, kokiu pagrindu atsirado pagrindinė prievolė;

- *sponsio* bei *fidepromissio*, kitaip nei *fideiussio*, atvejais mirus laiduotojui jo teisių perėmėjai nepaveldėjo laiduotojo pareigų;

- *sponsor* ir *fidepromissor* atsakomybė ribojama dvejų metų terminu, *fideiussor* atsakomybė nebuvo ribojama jokiais terminais;

- kai tos pačios prievolės įvykdymą laidavo keli laiduotojai - *sponsores* ar *fidepromissores* ir vienas iš jų įvykdė prievolę didesne apimtimi, nei sudaro jo dalis, jis turėjo teisę reikalauti iš kitų laiduotojų permokėtos sumos. Taigi, *sponsores* ar *fidepromissores* atsakomybė buvo dalinė. Tai savo ruožtu lėmė specialaus įstatymo (*lex Cicereia*), pagal kurį skolininkas privalėjo iš anksto paskelbti, keliais laidavimais užtikrinama jo prievolė ir kas yra laiduotojai, priėmimą. Kita vertus, keli *fideiussores* atsakė solidariai, ir kreditorius turėjo teisę išieškoti iš bet kurio iš jų. Vėliau, II a., nuostata dėl solidarios atsakomybės buvo pakeista ir, kreditoriui pareikalavus iš vieno iš *fideiussores* visos prievolės įvykdymo, pastarasis galėjo reikalauti padalinti prievolę visiems laiduotojams. Tačiau laiduotojui (*fideiussor*) mirus, kai nėra paveldėtojų, ar tapus nemokiam, jo prievolės dalį turėjo įvykdyti kiti laiduotojai. Tokios pasekmės neatsiranda, kai nemokiu tampa *sponsor* ar *fidepromissor* [26, p. 306].

Laiduotojui, įvykdžiusiam prievolę, buvo numatytos ir tam tikros gynybos priemonės. Antai *sponsio* atveju laiduotojui, įvykdžiusiam prievolę už pagrindinį skolininką, specialus įstatymas *lex Publilia* suteikė atgręžtinio reikalavimo teisę pagrindiniam skolininkui, be to, atgręžtinio reikalavimo suma du kartus viršijo įvykdytos prievolės sumą.

Pažymėtina, kad klasikinio laikotarpio romėnų teisė nepripažino subsidiarios laiduotojo atsakomybės, kai kreditoriui atsiranda teisė pareikšti reikalavimą laiduotojui tik tuo atveju, jei skolininkas neįvykdo kreditoriaus reikalavimo. Priešingai, kreditorius, negavęs laiku prievolės įvykdymo, turėjo teisę nukreipti išieškojimą tiek į pagrindinio skolininko, tiek į laiduotojo turtą. Tokia padėtis egzistavo iki 535 m., kai imperatorius Justiniano suteikė *fideiussor*'y lengvatą, kurios pagrindu laiduotojas, kuriam pareikštas ieškinys, turėjo teisę reikalauti, kad kreditorius pirmiausia nukreiptų išieškojimą į pagrindinį skolininką. Be to, laiduotojui, įvykdžiusiam prievolę, suteikta teisė perimti kreditoriaus teises [26, p. 307].

Atsižvelgiant į išdėstytą, romėnų teisės įtaką šiuolaikiniam laidavimo instituto reguliavimui sunku pervertinti. Laidavimo esmė iki šiol išliko nepakitusi: trečiasis asmuo (laiduotojas) prisiima įsipareigojimą atsakyti kito asmens kreditoriui, jei asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos savo prievolės ar jos dalies. Taigi šiuolaikinės teisės sistemos perėmė laidavimo konstrukciją, egzistavusią romėnų teisėje. Specialios normos,

reglamentuojančios laidavimą, įtvirtintos beveik visų kontinentinės Europos valstybių civiliniuose kodeksuose. Anglų ir amerikiečių teisėje laidavimo santykiai reguliuojami teismų precedentų suformuluotomis normomis.

3. Laidavimo samprata Lietuvos teisėje

3.1. Laidavimo institutas iki 2000 m. Civilinio kodekso įsigaliojimo

Nors laidavimo sutartys buvo numatytos jau Trečiajame Lietuvos Statute (1588 m.), iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šis teisės institutas nebuvo aktualus ir retai taikytas.

Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir 1990 m. kovo 11 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo“ 3 straipsnyje įtvirtinus, kad Lietuvos Respublikoje ir toliau galioja tie iki šiol veikę Lietuvoje įstatymai bei kiti teisės aktai, kurie neprieštaruja Lietuvos Respublikos Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui [12], Lietuvoje po 1990 m. kovo 11 d., kol nebuvo naujų įstatymų (privatinės teisės srityje - iki 2001 m. liepos 1 d., viešojoje teisėje – iki šiol [10]), galiojo tiek lietuviška, tiek tarybinė teisė, kiek ji neprieštaravo Lietuvos konstitucinei santvarkai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinus, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva (Konstitucijos 46 straipsnis [1]), taip pat vykdant ekonomikos reformų ir grįžimo prie rinkos ekonomikos politiką, didėjant civilinei apyvartai, plečiantis komerciniams santykiams tapo svarbu užtikrinti tinkamą ir savalaikį tarpusavio įsipareigojimų įvykdymą. Taigi iškilo prievolių įvykdymo užtikrinimo sistemos veikimo būtinumas.

Iki 2001 m. birželio 30 d. Lietuvoje galiojęs 1964 m. CK priimtas veikiant planinei ekonomikai, todėl jo reguliavimo dalyku buvo turtiniai santykiai, pagrįsti socialistine ūkio sistema ir socialistine gamybos įrankių bei priemonių nuosavybe [18, p. 268]. Kodekso aštuonioliktojo skirsnio „Prievolių įvykdymo užtikrinimas“ 194 straipsnio 1 dalyje buvo numatytas prievolių įvykdymo užtikrinimas netesybomis (bauda, delspinigiais), įkeitimu ir laidavimu, taip pat rankpinigiais bei garantija [13]. Nepaisant to, dėl nepakankamo šių institutų ir paties kodekso pritaikymo rinkos ekonomikos sąlygoms, R. Juodkos teigimu, šių institutų naudojimas buvo retai taikomas, be to, nebuvo efektyvus [15, p. 25].

Laidavimo institutui reglamentuoti skirti 1964 m. CK 212-219 straipsniai. Pagal 212 straipsnį, laidavimo sutartimi laiduotojas įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos savo prievolės ar jos dalies [13]. Pažymėtina, kad per visą kodekso galiojimo Lietuvoje laikotarpį minėtų straipsnių redakcija nekito. Be to, laidavimo samprata beveik nepasikeitė ir naujame CK, tačiau pastarajame šis institutas reglamentuojamas detalčiau.

3.2. Laidavimo samprata pagal 2000 m. Civilinį kodeksą

Naujame CK laidavimo institutas įtvirtintas šeštosios knygos V skyriuje „Prievolių įvykdymo užtikrinimas“. Tačiau šiame skyriuje nėra specialių normų dėl laidavimo sutarties sudarymo, pakeitimo ar nutraukimo, laidavimo sutarties pripažinimo negaliojančia, išskyrus 6.79 straipsnį dėl rašytinės laidavimo sutarties formos, todėl šie klausimai reguliuojami bendrosiomis nuostatomis.

Pagal CK 6.77 straipsnio 1 dalį, laidavimas gali atsirasti sutarties, įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu [7]. Dažniausiai laidavimas atsiranda laidavimo sutarties pagrindu. Pagal įstatymą laidavimas atsiranda, pavyzdžiui, CK 6.9 straipsnio 5 dalyje numatytu atveju: jeigu prievolė atsirado išimtinai vieno iš bendraskolių interesais arba prievolė neįvykdyta tik dėl vieno iš skolininkų kaltės, skolininkas atsako kitiems bendraskoliams už visą skolą, o kiti bendraskoliai laikomi to skolininko laiduotojais [7]. Laidavimas gali atsirasti teismo sprendimo pagrindu, kai, pavyzdžiui, teismas, spręsdamas klausimą dėl buvusių sutuoktinių tarpusavio išlaikymo, gali pareikalauti, kaip numatyta CK 3.72 straipsnio 7 dalyje, iš buvusio sutuoktinio, privalančio teikti išlaikymą kitam sutuoktiniui, pateikti adekvatų šios prievolės įvykdymo užtikrinimą [14, p. 69].

CK 6.76 straipsnio 1 dalis laidavimo sutartį apibrėžia kaip sutartį, kuria laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės [7]. Toks laidavimo sutarties apibūdinimas visiškai atitinka laidavimo suvokimą romėnų teisėje. Laiduotojo pareiga atsiranda tik jeigu pagrindinis skolininkas neįvykdo visos ar dalies savo prievolės. Pagrindiniam skolininkui tinkamai įvykdžius įsipareigojimus, laiduotojo prievolė neatsiranda. Skolininkui neįvykdžius prievolės, kreditorius gali pareikšti reikalavimus laiduotojui, įsipareigojusiam savo turtu atsakyti už prievolės įvykdymą. Iš laidavimo sampratos aišku, kad laiduotojas ir asmuo, už kurį laiduojama, nesutampa, kitaip tariant, laidavimas už save yra negalimas. Tačiau įstatymas nedraudžia laiduoti ne tik už pagrindinį skolininką, bet ir už jo laiduotoją. Pastarasis atvejis vadinamas dvigubu laidavimu [14, p. 70]. Taigi laidavimo sutartimi laiduotojas prisiima turtinius įsipareigojimus prieš kito asmens kreditorių, tokiu būdu padidindamas tikimybę, kad prievolė kreditoriui bus įvykdyta. Laidavimo sutarties užtikrinamoji funkcija ir pasireiškia tuo, kad už prievolės įvykdymą kreditoriui atsako tiek skolininkas, tiek ir laiduotojas kaip solidarieji skolininkai, jeigu laidavimo sutartyje nenustatyta kitaip.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra ne kartą pabrėžęs, kad laiduotojo prievolė kreditoriui laiduojant už skolininką yra asmeninio pobūdžio [38].

Kreditorius suinteresuotas, kad už skolininką laiduotų patikimas, mokus asmuo. Todėl kreditoriui suteikiama teisė reikalauti, kad laiduotojas būtų konkretus jo nurodomas asmuo (CK 6.77 straipsnio 4 dalis), pavyzdžiui, tam tikras bankas, draudimo bendrovė, kita finansiškai pajėgi įmonė ar atskiras asmuo. Jeigu tokio reikalavimo kreditorius nepareiškia, skolininkas laiduotoju turi pasiūlyti pakankamai turto prievolei įvykdyti turintį asmenį [7]. Savo ruožtu laiduotojas, užtikrindamas kito asmens prievolių įvykdymą, privalo domėtis skolininko mokumu, sutarties vykdymo eiga. Jeigu laiduotojas tuo nesidomi, jam tenka visi neigiami padariniai, susiję su prievolės neįvykdymu [45].

Laidavimo institutas skirtas užtikrinti įvairių prievolių įvykdymą. Atsižvelgiant į tai, kad ne visais atvejais pagrindiniam skolininkui neįvykdžius laidavimu užtikrintos prievolės, laiduotojas galėtų įvykdyti skolininko prievolę kreditoriui natūra, pritartina pozicijai, kad formuluotė „įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui“ reiškia, jog kreditoriui nėra suteikiama teisė reikalauti iš laiduotojo įvykdyti prievolę už skolininką, taip pat ir natūra, nes tam tikras prievolės galėtų įvykdyti tik pats skolininkas [25, p. 563, 577]. Pastebėtina, kad taip laiduotojo pareiga buvo suprantama dar romėnų teisėje. Todėl tais atvejais, kai kreditoriui yra svarbu gauti iš skolininko ne tam tikrą pinigų sumą, bet konkretų rezultatą, kaip, pavyzdžiui, rangos sutarties atveju, laidavimas nėra pats tinkamiausias prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas.

Kadangi laidavimu siekiama apsaugoti kreditoriaus interesus, laidavimo atsiradimui neturi reikšmės, ar yra skolininko prašymas už jį laiduoti, taip pat, ar skolininkas žino, kas už jį laiduoja (CK 6.77 straipsnio 2 dalis [7]). Taigi laidavimo sutartį kreditorius su laiduotoju gali sudaryti ir be skolininko sutikimo. Tačiau vėliau, siekiant išvengti dvigubo tos pačios prievolės kreditoriui įvykdymo, skolininkas turėtų būti informuotas apie laidavimą.

Laidavimo sutartis gali būti tiek atlygintinė, kai už sutikimą laiduoti laiduotojui sumokama tam tikra suma ar atsilyginama kitu būdu, tiek neatlygintinė. Laidavimo sutartis gali būti terminuota arba neterminuota. Sutinkamai su CK 6.88 straipsnio 1 dalies nuostata, terminuoto laidavimo atveju laidavimo sutartyje nurodomas laikas, kuriam yra laiduojama arba laiduojama už terminuotos prievolės įvykdymą [7]. Tai reiškia, kad įstatymas suteikia galimybę laidavimo sutarties šalims pačioms susitarti dėl laidavimo termino. Tokiu būdu laiduotoju tampančiam asmeniui leidžiama nustatyti rizikos, susijusios su įsipareigojimu atsakyti už kito asmens prievolės įvykdymą, laipsnį. Šiame kontekste reikėtų priminti, kad 1964 m. CK nesuteikė teisės laidavimo sutarties šalims nusistatyti laidavimo termino (219 straipsnis [13]). Pagal CK 6.88 straipsnio 1 dalį, terminuoto laidavimo atveju pasibaigus laidavimo terminui ar prievolės įvykdymo

terminui, kreditorius turi pareikšti laiduotojui ieškinį per įstatyme nurodytą terminą, kitaip laidavimas baigiasi [7]. Remiantis sutarties laisvės bei dispozityvumo principais, CK 6.88 straipsnio 1 dalies norma aiškintina kaip įpareigojantį kreditorių pareikšti ieškinį laiduotojui per normoje nustatytą terminą, skaičiuojamą nuo tos dienos, kada suėjo laidavimo sutarties šalių nustatytas laidavimo terminas, nepriklausomai nuo prievolės įvykdymo termino, kitaip laidavimas baigiasi. Ir tik jei laidavimo termino šalys nenustatė, sprendžiant dėl laidavimo pabaigos, atsižvelgtina į prievolės įvykdymo terminą. Pažymėtina, kad CK 6.88 straipsnio norma yra imperatyvi. Todėl esant terminuotam laidavimui, nepriklausomai nuo to, ar šalys sutartyje numatė tam tikrą laidavimo terminą, ar dėl jo nesusitarė, minėta CK norma neišvengiamai turi būti taikoma.

Neterminuotu laikomas laidavimas, kai laidavimo terminas nenustatytas, taip pat kai laidavimu užtikrinta prievolė, kurios įvykdymo terminas neapibrėžtas arba apibrėžtas pareikalavimo momentu (CK 6.89 straipsnio 1 dalis [7]). Aptariamose įstatymo nuostatos įtvirtintos siekiant apsaugoti laiduotojo interesus, nes galimybė patenkinti įvykdžiusio prievolę laiduotojo atgrežtinį reikalavimą laikui bėgant gali sumažėti dėl skolininko finansinės padėties pablogėjimo. Tačiau reikia pripažinti, kad minėtos CK normos suformuluotos nepakankamai aiškiai, dėl ko, kaip bus aptarta žemiau, teismams kyla nemažai sunkumų jas taikant.

Laidavimo sutartis apibūdinama kaip konsensualinė ir vienašalė, kai viena šalis turi tik teises, o kita – tik pareigas (kreditorius turi teisę reikalauti, kad laiduotojas atsakytų už prievolės neįvykdžiusį skolininką, o laiduotojas turi pareigą atsakyti kreditoriui). Kai kurie autoriai pastebi, kad ir kreditorius turi tam tikras pareigas, o skolininkas – atitinkamus reikalavimus. Pavyzdžiui, pagal CK 6.83 straipsnio 4 dalį, kai laiduotojas įvykdo prievolę, kreditorius privalo perduoti jam reikalavimą skolininkui patvirtinančius dokumentus, taip pat šį reikalavimą užtikrinančias teises [7]. Kreditoriui neįvykdžius nurodytos pareigos, laiduotojas turi teisę pareikšti pastarajam ieškinį dėl nuostolių atlyginimo. Tačiau kartu autoriai pažymi, kad tokios kreditoriaus pareigos yra už laidavimo prievolės ribų, todėl į jas galima neatsižvelgti apibūdinant laidavimą kaip vienašalę prievolę [25, p. 575].

Laidavimas sukuria prievolinius teisinius santykius tarp kreditoriaus pagrindinėje prievolėje ir laiduotojo, tačiau šių santykių ypatumas tas, kad laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė pagrindinės prievolės atžvilgiu (CK 6.76 straipsnio 2 dalis [7]). Toks akcesorinis laidavimo pobūdis sąlygoja, kad laidavimo galiojimas susijęs su pagrindinės prievolės galiojimu, tai yra pagrindinės prievolės negaliojimas daro negaliojančia ir papildomą prievolę, atsiradusią iš laidavimo teisinių santykių. Pavyzdžiui, pripažinus

negaliojančia paskolos sutartį, negalios ir laidavimas, kuriuo užtikrintas paskolos gražinimas. Be to, pagal CK 1.135 straipsnį, pasibaigus pagrindinei prievolei nustatytam ieškinio senaties terminui, pasibaigia ir laidavimui nustatytas ieškinio senaties terminas, nors šis terminas dar nebūtų pasibaigęs [7], kitaip tariant, jei pagrindinė prievolė nebegali būti priverstinai įvykdyta, nes pasibaigė ieškinio senaties terminas, tai negalima ir reikalauti, kad ją įvykdytų ir laiduotojas [19, p. 118]. Tačiau laidavimo, kaip papildomos prievolės, negaliojimas neturi įtakos pagrindinės prievolės galiojimui. Pavyzdžiui, laidavimo, kuriuo buvo užtikrintas paskolos gražinimas, pripažinimas negaliojančiu nedaro paskolos sutarties negaliojančia. Žemiau aptariama, kad laidavimo sutartis gali būti sudaroma kaip sutarties, iš kurios atsiranda pagrindinė užtikrinama prievolė, dalis. Tokiu atveju, remiantis CK 1.96 straipsniu, laidavimo sutarties pripažinimas negaliojančia nedaro negaliojančiomis kitų pagrindinės sutarties dalių [27, p. 577]. Akcesorinis laidavimo pobūdis taip pat lemia, kad laidavimas seka paskui pagrindinę prievolę reikalavimo perleidimo atveju (CK 6.101 straipsnio 2 dalis [7]). Tačiau nors laidavimo teisiniai santykiai yra susiję su tais teisiniais santykiais, iš kurių kylančių prievolių įvykdymą garantuoja laiduotojas, tačiau tai yra atskira, savarankiška sutartis.

Laidavimo sutartimi, kaip ir kitomis prievolių užtikrinimo priemonėmis, gali būti užtikrinamas tiek esamų, tiek ir būsimų prievolių įvykdymas (CK 6.70 straipsnio 2 dalis, 6.78 straipsnio 1 dalis [7]). Jei užtikrinamas būsimos prievolės įvykdymas, užtikrinimo prievolė yra sąlyginė - šalių teisės ir pareigos atsiranda tik atsiradus pagrindinei prievolei. Jeigu pagrindinė prievolė neatsiranda, neatsiranda ir prievolės, susijusios su užtikrinimu [19, p. 114]. Pažymėtina, kad pagal 1964 m. CK 194 straipsnio 2 dalį, galėjo būti užtikrinamas tik galiojantis reikalavimas [13]. Tai reiškia, kad laidavimo sutarties sudarymo momentu tarp skolininko ir laiduotojo turėjo egzistuoti pagrindinė prievolė. Dabar galiojantis CK leidžia, kaip minėta, laidavimu užtikrinti ir pakankamai apibūdintos būsimos prievolės įvykdymą. Ši CK naujovė turi didelę praktinę reikšmę, nes tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, paskolos suteikimo, dar prieš sudarant pagrindinę sutartį gali būti reikalaujama pateikti laidavimą.

Apibendrinant teigtina, kad užtikrinus skolininko prievolės įvykdymą laidavimu, kreditoriui už tinkamą prievolės įvykdymą atsako nebe vienas skolininkas, o du ar daugiau asmenų, atsižvelgiant į laiduotojų skaičių. Tokiu būdu kreditoriaus rizika, kad prievolė bus neįvykdyta, sumažėja, nes kelių asmenų nemokumo vienu metu tikimybė yra kur kas mažesnė nei vieno asmens. Todėl laidavimas, kaip vienas iš asmeninių prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, laikytinas veiksminga priemone, suteikianti kreditoriui galimybę pašalinti arba sumažinti neigiamas pasekmes, kurios gali atsirasti, skolininkui

neįvykdžius ar netinkamai įvykdžius prievolę. Tačiau kartu egzistuoja ir paties laiduotojo (laiduotojų) nemokumo rizika, be to, kaip aptariama žemiau, esant tam tikroms aplinkybėms, laidavimas gali būti pripažintas negaliojančiu.

3.3. Vekselio laidavimas

Nagrinėjant laidavimo institutą, reikėtų paminėti vekselio laidavimą, kuris, lyginant su CK numatytu laidavimu, turi tam tikrų ypatumų. Vekselio laidavimo bei kitus su vekseliu susijusius teisinius santykius Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas [9].

LAT, aiškindamas vekselio, kaip vertybinio popieriaus, prigimtį, konstatavo, kad vekselyje įtvirtintos mokėjimo prievolė ir iš jos atsiradusi reikalavimo teisė yra abstraktaus pobūdžio, kas reiškia, kad ši prievolė nesusijusi teisiniu ryšiu su vekselio išdavimo pagrindu, tai yra, tam tikru sandoriu, dėl kurio vekselis buvo išrašytas. Vekselio davėjas, išduodamas vekselį, sukuria kreditoriaus naudai naują prievolę – prievolę pagal vekselį, kuri yra savarankiška, teisiškai nepriklausoma nuo to teisinio santykio, kurio pagrindu ji buvo sukurta [39]. Vekselyje įtvirtintos prievolės abstraktumas ir besąlygiškumas suteikia kreditoriui papildomą garantiją dėl to, kad skola jam bus gražinta. Tai reiškia, kad vekselis gali atlikti ir tam tikrą prievolės pagal tą šalių teisinį santykį, dėl kurio vekselis buvo išrašytas, vykdymo užtikrinimo funkciją. Tačiau, LAT teigimu, atlikdamas užtikrinimo funkciją, vekselis netampa laidavimu ar garantija. Skolininkas, išduodamas vekselį, sukuria visiškai kitą savarankišką prievolę – prievolę pagal vekselį. Vadinasi, dokumentas, atitinkantis įstatymo vekseliui nustatytus reikalavimus, negali būti vertinamas ne kaip vertybinis popierius bei sutapatinamas su prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonėmis [40].

Taigi iš pagrindinės sutarties ir vekselio kylančios prievolės yra savarankiškos, todėl aplinkybė, kad asmuo laidavo už vekselį, savaime nereiškia, kad jis tuo pačiu laidavo ir už sutarties, kurios pagrindu tas vekselis išduotas, įvykdymą [78]. Vekselio laiduotojas, remiantis Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 32 straipsnio 1 dalimi, laiduoja už vekselio sumos arba jos dalies apmokėjimą [9].

Minėto įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vekselio laiduotojas yra įpareigotas lygiai taip pat kaip ir asmuo, už kurį jis laidavo. LAT teigimu, tokia įstatymo nuostata reiškia, kad vekselio laiduotojo atsakomybė yra tik solidarioji, ir kitoks susitarimas, priešingai nei nustatyta CK 6.81 straipsnio 1 dalyje, negalimas [39]. Be to, vekselio laiduotojo prievolės akcesoriškumas turi esminių skirtumų nuo bendrųjų

akcesorinių prievolių pasibaigimo bei negaliojimo pagrindų. Pagal CK 6.76 straipsnio 2 dalį, pagrindinei prievolei pasibaigus ar ją pripažinus negaliojančia, pasibaigia ir papildoma prievolė [7], o laiduotojo pagal vekselį įsipareigojimas galioja ir tuomet, kai ta prievolė, už kurią jis laidavo, dėl kurios nors priežasties negalioja, išskyrus vekselio formos trūkumus (Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 34 straipsnio 2 dalis [9]).

Paminėtini vekselio laidavimui keliami formos reikalavimai. Tam skirtas 33 minėto įstatymo straipsnis, nustatantis, kad laidavimas įrašomas vekselyje arba jo pratąsoje, išreiškiamas žodžiu „laiduota“ arba kitu atitinkamu įrašu ir laiduotojo parašu. Be to, pagal minėtą įstatymo straipsnį, laidavimu laikomas ir laiduotojo parašas pirmojoje vekselio pusėje, išskyrus vekselio mokėtojo arba jo davėjo parašus. Laiduojant turi būti nurodytas asmuo, už kurį laiduojama, priešingu atveju laikoma, kad laiduota už vekselio davėją [9].

4. Laidavimo atribojimas nuo panašių civilinės teisės institutų

4.1. Laidavimas ir laidavimo draudimas

Minėta, pagal galiojantį teisinį reglamentavimą, prievolių įvykdymas gali būti užtikrinamas ne tik CK 6.70 straipsnio 1 dalyje išvardintais prievolių įvykdymo užtikrinimo būdais, bet ir kitais įstatyme nenumatytais šalių sutartyje aptartais imperatyvioms įstatymo normoms, teisės principams, viešajai tvarkai ir gerai moralei neprieštaraujančiais užtikrinimo būdais.

Į laidavimo teisinius santykius yra panašūs iš laidavimo draudimo sutarties atsirandantys teisiniai santykiai. Praktikoje neretai kyla klausimas, kaip vertinti laidavimo draudimo teisinius santykius: ar kaip laidavimo teisinius santykius, ar kaip draudimo teisinius santykius. Iki pasikeičiant LAT formuojamai praktikai, teismai iš laidavimo draudimo sutarties atsirandančiuose santykiuose išvelgdavo du teisinius santykius: laidavimą tarp draudiko ir kreditoriaus bei draudimo tarp skolininko ir draudiko.

Antai LAT 2000 m. lapkričio 20 d. nutartyje [47] pripažino, kad bendradarbiavimo sutarties su Muitinės departamentu pagrindu išduoti muitinei draudimo įmonės laidavimo raštai pagal savo teisinę prigimtį, paskirtį ir šalių tarpusavio įsipareigojimų turinį visiškai atitinka laidavimo sutarties sampratą. Teismo teigimu, laidavimo sutartis tarp draudimo įmonės ir muitinės bei laidavimo draudimo sutartis tarp muitinės procedūros vykdytojo ir draudimo įmonės tarpusavyje tiesiogiai susijusios ir nukreiptos tam pačiam tikslui pasiekti – užtikrinti mokesčių muitinei sumokėjimą. Tarp skirtingų subjektų sudaromos dvi savarankiškos sutartys – laidavimo ir draudimo, tačiau šių sutarčių sudarymo faktą patvirtina vienas dokumentas – laidavimo raštas – draudimo polisas. Draudimo įmonė laiduoja muitinei už skolininką, o skolininkas šį laidavimą apdraudžia. Teismas pripažino, kad laidavimo ir laidavimo draudimo sutartys tarpusavyje glaudžiai susijusios ir skirtos tam pačiam tikslui pasiekti, tačiau, pasak teismo, kartu tai yra skirtingi bei savarankiški sandoriai, pagal kuriuos jų šalys prisiima viena kitos atžvilgiu skirtingus įsipareigojimus. Draudikui sudarius laidavimo draudimo sutartį su draudėju (muitinės skolininku) ir nuo laidavimo rašto pateikimo muitinei momento ir muitinės procedūros pradžios atsiradus laidavimo teisiniams santykiams tarp muitinės ir draudimo įmonės, muitinei yra suteikiama teisinė draudimo apsauga, nors muitinė ir nėra draudimo sutarties šalis. Tokios pozicijos LAT laikėsi ir vėlesnėse bylose.

Atsižvelgdami į LAT suformuotus precedentes, kiti teismai laidavimo draudimo teisinius santykius vertino analogiškai. Antai Lietuvos apeliacinis teismas 2003 m. sausio

21 d. nutartyje [76] pažymėjo, kad tarp muitinės, draudimo įmonės ir draudėjo yra susiklostę civiliniai teisiniai santykiai, kuomet draudimo įmonė laiduoja muitinei už jos skolininką, užtikrindama jo prievolių muitinei įvykdymą, o skolininkas šį laidavimą apdraudžia. Taigi ir šioje byloje laidavimo draudimas traktuojamas kaip tarp skirtingų subjektų sudarytos savarankiškos sutartys - laidavimo ir draudimo. Savo pozicijos Lietuvos apeliacinis teismas nepakeitė ir vėlesnėje, 2006 m. vasario 14 d., nutartyje [73], konstatavęs, kad teisiniai santykiai, kai draudimo įmonė laiduoja muitinei už skolininką, o skolininkas šį laidavimą apdraudžia laidavimo draudimu, panašūs į atlygintinę laidavimo sutartį, kurioje draudimo įmonė už tam tikrą atlyginimą laiduoja muitinei už skolininko prievolių įvykdymą. Toks laidavimo draudimo sutarties aiškinimas sąlygojo laidavimą reglamentuojančių teisės normų taikymą iš laidavimo draudimo sutarties atsirandantiems teisiniams santykiams. Tai pasakytina ir apie kitas to laikotarpio bylas.

Pažymėtina, kad laidavimo draudimas buvo vertinamas kaip dvi savarankiškos sutartys ne tik bylose dėl įsipareigojimų muitinei nevykdymo. Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. vasario 5 d. nutartyje byloje UAB „Vilniaus autobusai“ v. UAB DK „PZU Lietuva“ [69] skolininko ir draudimo bendrovės sudarytą laidavimo draudimo sutartį, kuria remiantis buvo išduotas draudimo polisas ir laidavimo raštas, taip pat įvertino kaip dvi skirtingų subjektų savarankiškas sutartis – laidavimo ir draudimo. Pasak teismo, draudikui sudarius laidavimo draudimo sutartį su draudėju (skolininku) ir pateikus laidavimo raštą kreditoriui bei pradėjus vykdyti pagrindinę sutartį, atsirado laidavimo teisiniai santykiai tarp kreditoriaus ir draudiko, taigi ir vėl buvo pripažinta, kad draudiko prievolė kreditoriui dėl skolininko neįvykdytos prievolės atsirado laidavimo sutarties pagrindu. Todėl sprendžiant kreditoriaus ir draudiko ginčą byloje analizuojamas tik laidavimo raštas, ignoruojant draudimo taisykles ir draudimo polisą, kurių pagrindu laidavimo raštas ir buvo išduotas.

Toks laidavimo draudimo teisinių santykių vertinimas, kaip pastebėjo T. Kontautas, neleidžia draudikui prieš kreditorių panaudoti argumentų, jog įvykis nėra draudžiamasis ar yra kitos aplinkybės, suteikiančios teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, nes tokie argumentai gali būti naudojami tik prieš draudimo sutarties šalį, o kreditorius, taip aiškinant laidavimo draudimo sutartį, nėra šios sutarties šalis [16, p. 33]. Be to, analizuojama teismų pozicija reiškia, kad ginčams, kylantiems tarp kreditoriaus ir draudiko, taikytinos laidavimą reglamentuojančios teisės normos, tarp jų ir CK 6.78 straipsnio 3 dalis bei 6.81 straipsnio 2 dalis, įtvirtinančios laiduotojo atsakomybę ir už pagrindinės, ir už papildomas prievolės įvykdymą [7]. Šiame kontekste pastebėtina, kad šiuo metu visos laidavimo draudimo paslaugas Lietuvoje teigiančios draudimo bendrovės

laidavimo draudimo taisyklėse numato, kad neatsako už netesybų sumokėjimą, o kai kurios bendrovės prisiima atsakomybę tik už kreditoriaus dėl draudėjo prievolės neįvykdymo patirtus tiesioginius nuostolius. Atsižvelgiant į išdėstytą, negalima neigti, kad aptartas laidavimo draudimo sutarties suvokimas turėjo įtakos tam tikrų draudimo bendrovių sprendimui atsisakyti teikti laidavimo draudimo paslaugas.

Teismų praktika pradėjo keistis, kai LAT 2007 m. gruodžio 19 d. nutartyje [37] pateikė kitokį laidavimo draudimo sutarties aiškinimą. Laidavimo draudimo sutartį teismas apibrėžė kaip sutartį, pagal kurią draudikas už draudimo sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) įsipareigoja trečiajam asmeniui (draudėjo kreditoriui pagal draudimu užtikrintą prievolę, kartu ir naudos gavėjui) sumokėti įstatymo ar draudimo sutarties nustatyto dydžio draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatymų ar draudimo sutarties nustatyta tvarka, jeigu draudėjas savo kreditoriui neįvykdo visos ar dalies prievolės ir dėl to kreditorius patiria nuostolių. Kitaip tariant, buvo pripažinta, kad laidavimo draudimo atveju draudikas prisiima draudimo riziką trečiojo asmens naudai dėl šiam draudėjo prievolės neįvykdymo arba netinkamo įvykdymo, nes draudikas suteikia draudiminę apsaugą kaip kreditoriaus reikalavimų skolininkui užtikrinimą. Taip aiškinant laidavimo draudimo sutartį, iš jos atsirandantiems teisiniams santykiams taikytinos draudimą reglamentuojančios teisės normos, kas savo ruožtu reiškia, kad draudikas nebeprivalo mokėti draudimo išmoką visais atvejais, kai draudėjas neįvykdo savo įsipareigojimų, nepriklausomai nuo konkretaus įvykio aplinkybių.

Kitoje, 2008 m. liepos 4 d., nutartyje [36] LAT, konstatavęs, kad laidavimas ir laidavimo draudimas yra skirtingi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, pateikė formalius šių teisės institutų skirtumus:

1. skirtingi laidavimo ir laidavimo draudimo kaip civilinių teisinių santykių atsiradimo pagrindai. Laidavimo draudimas gali atsirasti tik sutarties pagrindu, o laidavimas, pagal CK 6.77 straipsnio 1 dalį, atsiranda sutarties, įstatymų ar teismo sprendimo pagrindu;

2. skiriasi laidavimo sutarties ir laidavimo draudimo sutarties šalys. Laidavimo sutarties šalys yra kito asmens prievolės įvykdymą užtikrinantis asmuo (tiek fizinis, tiek juridinis) – laiduotojas ir kito asmens kreditorius. Laidavimo draudimo sutarties šalys yra kito asmens prievolės įvykdymą užtikrinantis asmuo – draudikas ir asmuo, kurio prievolė užtikrinama – draudėjas. Draudikas yra Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka įsteigtos draudimo įmonės: akcinės bendrovės, uždarnosios akcinės bendrovės ir Europos bendrovės, nustatyta tvarka gavusios draudimo veiklos licenciją, taip pat kitų Europos Sąjungos valstybių narių draudimo įmonės bei Lietuvoje įsteigti užsienio valstybių

draudimo įmonių filialai, nustatyta tvarka gavę leidimus filialo draudimo veiklai (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalis [2]);

3. nevienodas iš laidavimo ir laidavimo draudimo sutarčių atsirandančių prievolių santykis su užtikrinta prievole. Laiduotojo prievolė yra akcesorinė (CK 6.76 straipsnio 2 dalis), o laidavimo draudiko – savarankiška, nepriklausoma nuo užtikrintos draudėjo prievolės;

4. laidavimo sutartis yra vienašalė, nes viena šalis turi tik teises, o kita – tik pareigas (kreditorius turi teisę reikalauti, kad laiduotojas atsakytų už skolininką, neįvykdžiusį prievolės, o laiduotojas turi pareigą atsakyti kreditoriui), o laidavimo draudimo sutartis – dvišalė, nes laidavimo draudimo sutarties šalys turi viena kitai priešpriešines teises ir pareigas;

5. laidavimo ir laidavimo draudimo sutartys sudaromos skirtingais būdais: laidavimo sutartis paprastai sudaroma derybų būdu, o laidavimo draudimo sutartis – prisijungimo būdu;

6. nevienoda aptariamų sutarčių forma. Pagal CK 6.79 straipsnį, laidavimo sutarties forma yra rašytinė. Laidavimo draudimo sutarties forma taip pat yra paprasta rašytinė, bet turi savo specifiką: jos sudėtinės dalys yra draudiko parengtos draudimo taisyklės, draudimo liudijimas (polisas), individuali draudimo sutartis, jei ji sudaryta (Draudimo įstatymo 78 straipsnio 3 dalis), draudėjo prašymas sudaryti draudimo sutartį ir paprastai laidavimo raštas.

Šiame kontekste galima paminėti T. Kontauto monografijoje pateiktą JAV teismų taikomą kontrolės testą atskiriant laidavimą nuo laidavimo draudimo: draudime, kitaip nei laidavimo teisiniuose santykiuose, įvykis, lemiantis draudiko prievolę mokėti išmoką, dažniausiai nėra kurio nors asmens kontroliuojamas. Prievolės, užtikrintos laidavimu, vykdymas dažniausiai priklauso nuo skolininko valios [16, p. 32].

Iš išdėstyto matyti, kad pastaraisiais metais keičiasi teisinių santykių, kylančių iš laidavimo draudimo sutarties, vertinimas. LAT formuoja praktiką, kad laidavimo draudimo teisiniai santykiai laikytini draudimo teisiniais santykiais, atsirandančiais draudimo, bet ne laidavimo sutarties pagrindu ir ginčai, kylantys iš laidavimo draudimo teisinių santykių, turi būti sprendžiami taikant draudimą reglamentuojančias teisės normas. Šiame kontekste pastebėtina, kad šiuo metu atskiros draudimo bendrovės, tokios kaip UADB „Ergo Lietuva“, „BTA“ ADB filialas Lietuvoje, laidavimo draudimo sutarties pagrindu išduodamą dokumentą jau įvardija ne kaip „laidavimo raštą“, bet „laidavimo draudimo raštą“, tokiu būdu pabrėždami šio dokumento prigimtį.

Apibendrinant darytina išvada, kad laidavimo draudimas laikytinas CK 6.70 straipsnio 1 dalyje minimu „kitu sutartyje numatytu prievolių įvykdymo užtikrinimo būdu“. Kartu reikia sutikti su T. Kontauto teiginiu, kad laidavimo draudimas vertintinas kaip siauresnis savo apimtimi prievolių užtikrinimo būdas, nes draudikas moka draudimo išmoką tik jeigu įvykis yra draudžiamasis, naudos gavėjas patyrė nuostolių dėl draudžiamąjo įvykio, taip pat jeigu nėra kitų aplinkybių, suteikiančių teisę draudikui atsisakyti mokėti arba sumažinti draudimo išmoką [16, p. 32].

4.2. Laidavimas ir garantija

Kitas aptartinas laidavimui giminingas teisės institutas – garantija. Tiek laidavimas, tiek garantija pagal CK 6.70 straipsnio 1 dalį priskiriami prievolių įvykdymo užtikrinimo rūšims. Tačiau tai - skirtingi prievolių užtikrinimo būdai.

Kasdienėje verslo praktikoje sąvoka „garantija“ suprantama labai plačiai. Taip dažnai vadinamas kiekvienas žodinis ar rašytinis vieno asmens patvirtinimas fakto, kuriuo kitas asmuo gali pasikliauti, taip pat atsakomybė pirkėjui (paslaugos gavėjui) už jo įsigytos prekės (paslaugos) kokybę. Garantija, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas, CK 6.90 straipsnio 1 dalyje apibrėžiama kaip vienašalis garanto išipareigojimas garantijoje nurodyta suma visiškai ar iš dalies atsakyti kitam asmeniui – kreditoriui, jeigu asmuo – skolininkas prievolės neįvykdys ar ją įvykdys netinkamai, ir atlyginti kreditoriui nuostolius tam tikromis sąlygomis (skolininkui tapus nemokiam ir kitais atvejais). Garanto prievolė kreditoriui nepriklauso nuo pagrindinės prievolės, kurios įvykdymui užtikrinti išduota garantija net ir tais atvejais, kai garantijoje ta prievolė nurodyta (CK 6.90 straipsnio 2 dalis [7]). Taigi, kitaip nei laidavimas, garantija yra savarankiška, o ne papildoma prievolė ir nepriklauso nuo ja užtikrintos pagrindinės prievolės likimo. Todėl užtikrintos prievolės negaliojimas nedaro garantijos negaliojančia. Laidavimas, kaip minėta, pasibaigus pagrindinei prievolei taip pat baigiasi. Be to, skirtingai nei laiduotojo, garanto atsakomybė yra subsidiarioji (CK 6.90 straipsnio 1 dalis [7]), todėl kreditorius pirmiausiai turi pareikalauti įvykdyti prievolę iš pagrindinio skolininko, ir tik pastarajam atsisakius ją įvykdyti ar neįvykdžius per nustatytą terminą, kreditorius įgyja teisę reikalauti įvykdymo iš garanto. Laidavimo atveju, minėta, preziumuojama, kad laiduotojo ir skolininko atsakomybė kreditoriui yra solidari. Esant solidariajai skolininkų pareigai, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium. Tačiau laidavimo sutartyje šalys gali susitarti ir dėl subsidiarios laiduotojo atsakomybės.

Garantija, pagal CK 6.90 straipsnio 1 dalį, laikytina vienašaliu sandoriu, todėl jai sudaryti pakanka tik paties garanto valios ir nėra būtina gauti kreditoriaus ar skolininko sutikimą. Laidavimas gali atsirasti taip pat be skolininko prašymo ar net jam nežinant, tačiau laidavimo sutarčiai sudaryti būtina kreditoriaus ir laiduotojo suderinta valia.

Garantijos suma garanto turi būti išmokama kreditoriui, gavus kreditoriaus reikalavimą įvykdyti prievolę, išskyrus CK 6.92 straipsnio 4 dalyje nurodytus atvejus, tai yra, jeigu reikalavimas ar prie jo pridėti dokumentai neatitinka garantijos sąlygų arba pateikti pasibaigus garantijos terminui [7]. Pagal bendrą taisyklę garanto atsakomybė ribojama garantijoje nurodyta suma (CK 6.92 straipsnio 1 dalis [7]). Tačiau jeigu kreditorius pareikalavo iš garanto įvykdyti prievolę, bet šis jos neįvykdė ar įvykdė netinkamai, pagal CK 6.92 straipsnio 2 dalį garantas atsako kreditoriui ir už pastarojo nuostolius, taigi tokiu atveju garanto atsakomybė kreditoriui gali viršyti garantijos sumą, nes garantas privalės ne tik įvykdyti prievolę, bet ir atlyginti kreditoriui padarytus nuostolius. Esant laidavimo teisiniams santykiams, laiduotojas atsako tiek pat kaip ir skolininkas, jeigu ko kita nenustato laidavimo sutartis (CK 6.81 straipsnio 2 dalis [7]), taigi pagal bendrą taisyklę laiduotojo atsakomybė neribojama jokia suma.

Kita vertus, laidavimas ir garantija, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai, turi ir bendrų bruožų. Kaip ir laidavimo sutartis, garantija turi būti rašytinė. Šio reikalavimo nesilaikymas garantiją daro negaliojančia (CK 6.91 straipsnis [7]). Garantijos samprata lemia privalomus jos turinio rekvizitus: garanto atsakomybės dydis (garantijos suma), garantijos terminas, išdavimo data, kreditorius ir skolininkas. Garantu gali būti bet kuris veiksnus asmuo, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Juridiniai asmenys gali būti garantais arba laiduotojais, jeigu tai neprieštaruoja jų steigimo dokumentams bei įstatymui. Tiek garantija, tiek laidavimu galima užtikrinti ne tik esamų, bet ir būsimų prievolių įvykdymą. Neatsiradus prievolei, užtikrintai laidavimu ar garantija, neatsiranda laiduotojo ar garanto atsakomybė. Kaip ir laidavimo atveju, visiškai ar iš dalies įvykdęs skolininko prievolę kreditoriui, garantas įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę skolininkui (CK 6.90 straipsnio 3 dalis [7]).

Iš išdėstyto matyti, kad esminis laidavimo ir garantijos, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, skirtumas yra prievolę užtikrinančio asmens atsakomybė. Laiduotojas, užtikrinęs kito asmens prievolės įvykdymą, pastarajam jos neįvykdžius, atsako kartu su pagrindiniu skolininku solidariai. Tuo tarpu garanto atsakomybė yra subsidiari. Esant subsidiariai atsakomybei, kreditorius turi teisę reikalauti iš garanto prievolės įvykdymo tik tuo atveju, kai negauna savo reikalavimo visiško patenkinimo iš pagrindinio skolininko. Todėl teigtina, kad garanto atsakomybė, palyginus su laiduotojo, yra mažesnė,

be to, nėra neribota. Dar vienas svarbus minėtų institutų skirtumas yra tai, kad garanto prievolė kreditoriui nepriklauso nuo pagrindinės garantija užtikrintos prievolės likimo.

5. Laidavimo reguliavimas bei šio instituto taikymas Lietuvos teismų praktikoje

5.1. Laidavimo subjektai

Laidavimas, kitaip nei garantija, laikytinas dvišaliu sandoriu, kuriam sudaryti būtina dviejų šalių (laiduotojo ir kreditoriaus pagrindinėje prievolėje) valia. Laidavimo galiojimui esminės reikšmės turi laidavimo sutarties šalių teisė būti šios sutarties pagrindu atsiradusių teisinių santykių subjektais. Būdamas sandoriu, laidavimas, esant sandorio negaliojimo pagrindams, gali būti pripažintas negaliojančiu. Kaip rodo praktika, laidavimo sutartys neretai pripažįstamos negaliojančiomis dėl subjekto trūkumų.

CK 6.156 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta šalių teisė laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises bei pareigas, taip pat sudaryti ir CK nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams [7]. Tačiau sutarčių laisvė nėra absoliuti ir gali būti ribojama. Vienas iš sutarties laisvės principo ribojimo tikslų yra siekis apginti viešąjį interesą.

Kaip minėta, laiduotoju gali būti vienas ar keli, tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Pagrindinis fiziniams asmenims, kaip potencialiems laiduotojams, keliamas reikalavimas – jų veiksnumas. Juridiniai asmenys gali būti laiduotojais, jeigu tai neprieštarauja jų civiliniam teisnumui, tai yra, jeigu jų įstatatai (nuostatai), kiti steigimo dokumentai ar įstatymas nedraudžia užtikrinti kitų asmenų prievolių įvykdymą. Išskirtini viešieji juridiniai asmenys - valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.) (CK 2.34 straipsnio 2 dalis [7]). Tokie juridiniai asmenys dėl specialiojo teisnumo negali būti laiduotojais, jei tai prieštarauja jų steigimo dokumentams ir veiklos tikslams. Antai Lietuvos Respublikos Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įmonė gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja įmonės įstatams ir jos veiklos tikslams [11].

Teismų praktika šios kategorijos bylose laikytina nuoseklia ir formuojama tokia linkme, kad laidavimo sutartys, prieštaraujančios subjekto steigimo dokumentams ir veiklos tikslams, pripažintinos negaliojančiomis. Paminėtina civilinė byla Švenčionių rajono savivaldybės taryba v. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“, kurioje tiek pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai, tiek LAT 2000 m. gegužės 22 d. nutartyje [48] laidavimo

sutartį, kuria Švenčionių rajono savivaldybės taryba užtikrina privataus juridinio asmens prievolių pagal paskolos sutartį įvykdymą, pripažino negaliojančia kaip neatitinkančią įstatymų reikalavimų ir prieštaraujančia savivaldybės tarybos veiklos tikslams, įtvirtintiems jos Statute, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme, kitose norminiuose aktuose. Teismai konstatavo, kad savivaldybės taryba, nusprendusi pasirašyti laidavimo sutartį, viršijo savo kompetenciją ir veikė priešingai savo tikslams, todėl laidavimo sutartis pripažintina negaliojančia nuo jos sudarymo momento.

Tačiau negaliojančiomis gali būti pripažintos ne tik viešųjų, bet ir privačių juridinių asmenų sudarytos laidavimo sutartys. Kalbant apie populiariausių Lietuvoje teisinių formų juridinius asmenis – akcines bendroves bei uždarojas akcines bendroves, pažymėtina, kad tiek CK, tiek Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas nenumato draudimo minėtoms bendrovėms užtikrinti kito asmens prievolių įvykdymą, tačiau tokią teisę riboja. Tam, kad akcinė bendrovė ar uždaroji akcinė bendrovė galėtų laiduoti už kitų asmenų prievolių, kurių suma didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo (jeigu įstatuose nenurodyta kitokia suma), įvykdymą, remiantis Akcinių bendrovių įstatymo 34 straipsnio 4 dalimi, būtinas valdybos sprendimas. Jei bendrovėje valdyba nesudaroma, sprendimą dėl laidavimo priima bendrovės vadovas (Akcinių bendrovių įstatymo 37 straipsnio 10 dalis [6]). Be to, pagal minėto įstatymo 34 straipsnio 5 dalį, įstatuose gali būti numatyta, kad valdyba, prieš priimdama minėtą sprendimą, turi gauti visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimą [6]. Pastebėtina, kad, skirtingai nei viešųjų juridinių asmenų atveju, privataus juridinio asmens sudarytas sandoris, vadovaujantis CK 1.82 straipsnio 1 dalimi, gali būti pripažintas negaliojančiu tik kitai sandorio šaliai esant nesąžiningai [7]. Kitaip tariant, turi būti nustatyta ne tik tai, jog laidavimo sutartis sudaryta neturėjusio tokios teisės asmens, taip pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jo kompetenciją, ar sutartis prieštarauja juridinio asmens tikslams, bet ir tai, jog kontrahentas žinojo ar turėjo žinoti sudaręs neteisėtą sandorį.

Kaip minėtos įstatymo nuostatos taikomos praktikoje, apžvelgtina LAT 2003 m. gruodžio 17 d. nutarties [44] kontekste. Kasacinis teismas pritarė pirmosios bei apeliacinės instancijų teismų pozicijai, kad neįgalinto asmens – akcinės bendrovės generalinio direktoriaus be valdybos žinios, pažeidžiant Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas, taip pat ir bendrovės įstatų reikalavimus (laidavimo sutartimi prisiimti įsipareigojimai beveik du kartus viršijo bendrovės tuo metu turėtą ilgalaikį turta, taigi sudarytas bendrovei nenaudingas sandoris, prieštaraujantis įstatuose nurodytiems jos tikslams), be to, kitai laidavimo sutarties šaliai esant nesąžiningai, sudaryta laidavimo

sutartis, pagal CK 1.82 straipsnio 1 dalį bei 1.80 straipsnio 2 dalį, pripažintina negaliojančia ir taikytina restitucija.

Kita vertus, teismų praktikoje pabrėžiama, kad tai, jog bendrovės įstatuose nėra numatytas kitų asmenų prievolės užtikrinančių sutarčių sudarymas, savaime nereiškia, kad tokių sutarčių sudarymas prieštarauja įstatams [72]. Tokia pozicija aiškintina privačių juridinių asmenų bendruoju teisnumu, kuris leidžia privatiems juridiniams asmenims užsiimti bet kokia veikla, nesvarbu, jo steigimo dokumentuose įvardyta atitinkama veiklos sritis ar ne.

Apibendrinant darytina išvada, kad sudarant laidavimo sutartį, kuria, kaip minėta, siekiama apsaugoti kreditoriaus interesus, esminę reikšmę turi sutartį sudarančio asmens teisė ją sudaryti. Priešingu atveju laidavimas gali būti pripažintas negaliojančiu ir kreditoriaus interesai liks neapsaugoti. Tokiais „nepatikimais“ laiduotojais gali būti tiek viešieji, tiek privatūs juridiniai asmenys.

Laidavimo instituto taikymo veiksmingumą mažina ne tik laidavimo sandorio sudarymas įgalinimų tam neturinčio asmens, bet ir laidavimo pripažinimas negaliojančiu dėl įstatymų reikalaujamos sandorio formos nesilaikymo (CK 1.93, 6.79 straipsniai).

5.2. Laidavimo sutarties forma

Laidavimo sutartis, pagal CK 6.79 straipsnį, turi būti rašytinė, šios formos nesilaikymas laidavimo sutartį daro negaliojančia [7]. Laidavimo sutartis gali būti sudaroma kaip atskira sutartis (toku atveju ją pasirašo kreditorius ir laiduotojas), bet gali būti ir sutarties, iš kurios atsiranda pagrindinė užtikrinama prievolė, dalis, tuomet ji pasirašoma kreditoriaus, laiduotojo ir skolininko [14, p. 70]. Esminės laidavimo sutarties sąlygos yra laidavimu užtikrintos prievolės nurodymas, pavyzdžiui, nurodant sutarties, iš kurios kilusi pagrindinė prievolė, datą, sutarties šalis, taip pat kreditoriaus ir laiduotojo nurodymas [19, p. 118].

Bylų analizė parodė, kad paprastai teismams nekyla problemų taikant minėtą įstatymo nuostatą. Tačiau yra ir išimčių. Antai Vilniaus apygardos teismas 2010 m. kovo 10 d. nutartyje [80] aplinkybę, kad tretieji asmenys įkeitė jiems nuosavybės teise priklausančius nekilnojamuosius daiktus, taip užtikrindami skolininko prievolių tinkamą įvykdymą, įvertino kaip laidavimą, tai yra kad tokiu būdu įkeisto turto savininkai veikė kaip laiduotojai. Tačiau iš nutarties duomenų matyti, kad laidavimo sutartis buvo sudaryta tik su vienu iš asmenų, įkeitusių savo nekilnojamąjį turtą. Be to, šių asmenų pareigą atsakyti už savo prievolės neįvykdžiusį skolininką teismas kildina būtent iš hipotekos

sandorių. Tokiu būdu painiojami du skirtingi prievolių įvykdymo užtikrinimo būdai: hipoteka ir laidavimas bei nesant rašytinių laidavimo sutarčių iš įkaito davėjų, kaip „laiduotojų“, reikalaujama solidariosios atsakomybės. Taip pat pažymėtina, kad laidavimas yra asmeninis prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas, laiduotojas atsako visu savo turtu, kitaip nei įkaito davėjas, atsakantis konkrečiu įkeistu daiktu.

Rašytinės laidavimo sutarties formos reikalavimas taikytinas ir vekselio laidavimo atveju, tačiau turi tam tikrų ypatumų, kurie aptartini Kauno apygardos teismo 2010 m. gegužės 13 d. sprendimo [78] kontekste. Pagal Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 33 straipsnio 1 dalį, laidavimas įrašomas vekselyje arba jo pratąsoje [9]. Tai reiškia ne tik tai, kad laidavimas turi būti įformintas rašytine forma, bet ir tai, kad apie laidavimą turi būti nurodoma būtent vekselyje ar jo pratąsoje, o ne kokiame nors kitame dokumente. Jeigu vekselio laiduotojai ar jų pakeitimas būtų nurodomas kitame dokumente, ne pirmasis vekselio turėtojas neturėtų realios galimybės sužinoti apie jų egzistavimą. Todėl apie laiduotojo pakeitimą ar laidavimo atsisakymą taip pat turi būti nurodoma vekselyje ar jo pratąsoje. Remdamasis šiais argumentais minėtoje byloje teismas pripažino, kad atskiru dokumentu įformintas laiduotojo pakeitimas kitu laiduotoju neatitinka Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 33 straipsnio 1 dalies imperatyvių reikalavimų, todėl kitiems asmenims (nagrinėjamu atveju kitam vekselio laiduotojui) jokių teisinių pasekmių sukelti negali, tačiau susitarimo šalims galioja.

Aptartinas dar vienas su laidavimo sutarties forma susijęs aspektas. Minėta, kad laiduotoju turi būti pasiūlytas pakankamai turto prievolei įvykdyti turintis asmuo (CK 6.77 straipsnio 4 dalis [7]). Tačiau pati savaime laidavimo sutartis negarantuoja, jog laiduotojas neperleis šio turto kitiems asmenims ar nesuvaržys teisių į jį. Todėl laidavimo sutartyje gali būti įtvirtintas laiduotojo įsipareigojimas neperleisti jam nuosavybės teise priklausančio daikto, nurodyto kaip pagrindą laidavimu užtikrintai prievolei įvykdyti. Pavyzdžiui, toks įsipareigojimas laidavimo sutartyje neretai nustatomas siekiant pasinaudoti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 146 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta galimybe pakeisti teismo taikomas laikinąsias apsaugos priemones laidavimu [4]. Tačiau ir tokiu atveju laiduotojas laidavimo sutartimi neįkeičia jam nuosavybės teise priklausančio turto kreditoriui, kitaip nesuvaržo savo teisių į tą turtą, todėl tokia laidavimo sutartis negarantuoja, jog laiduotojas išlaikys turimą turtą iki laidavimo pabaigos. Todėl pripažintina, kad laidavimas tik tuomet gali veiksmingai užtikrinti prievolės įvykdymą, jei viešuose registruose laiduotojui nuosavybės teise priklausančiam nekilnojamam ar kitam registruotinam turtui bus nustatyti tam tikri apribojimai, nes atitinkamų įrašų viešuose registruose padarymas, pavyzdžiui, laidavimo

sutarties bei apribojimo perleisti, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į registruotiną turtą, kurio vertė ne mažesnė už laiduotojo įsipareigojimų sumą, įregistravimas garantuoja, kad šis turtas nebus perleistas tretiesiems asmenims [68]. Tačiau tokiu atveju kyla klausimas, ar laidavimo sutartis, kurios pagrindu viešame registre registruojami tam tikri apribojimai perleisti, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į nekilnojamąjį daiktą, turi būti sudaroma notarine forma (CK 1.74 straipsnio 1 punktas), ar pakanka paprastos rašytinės formos (CK 6.79 straipsnis).

Manytina, kad laidavimo sutartis, numatanti apribojimus perleisti, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į registruotiną turtą viešame registre gali būti registruojama kaip sandoris, kuriuo iš esmės keičiamos daikto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo galimybės, tai yra remiantis CK 4.254 straipsnio 1 punktu [7]. Atsižvelgiant į tai bei sistemiškai taikant CK 4.253 ir 4.254 straipsnius, laiduotojo įsipareigojimas neperleisti ar nesuvaržyti teisių į tam tikrą jam nuosavybės teise priklausantį registruotiną daiktą nelaikytinas daiktinių teisių į jį suvaržymu. Tokią išvadą patvirtina CK pirmosios knygos komentaras, kuriame teigiama, kad CK 1.74 straipsnio 1 punktas, numatantis, kad notarine forma turi būti sudaromi daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai [7], neturi būti aiškinamas plečiamai. Ši įstatymo nuostata apima tik nuosavybės teisės į nekilnojamuosius daiktus perleidimo sandorius bei sandorius dėl CK ketvirtojoje knygoje išvardytų daiktinių teisių nekilnojamajam daiktui (servitutų, uzufuktų, užstatymo teisės, ilgalaikės nuomos, hipotekos, kito asmens turto administravimo) nustatymo, pakeitimo, panaikinimo, taip pat disponavimo jomis [21, p. 171].

Pripažinus, jog įsipareigojimas neperleisti ar nesuvaržyti teisių į tam tikrą registruotiną daiktą nelaikytinas daiktinių teisių į šį daiktą suvaržymu, laidavimo sutartis, kurioje laiduotojas įsipareigoja neperleisti ar nesuvaržyti teisių į jam nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį daiktą, nepatenka į CK 1.74 straipsnio 1 punkto reguliavimo sritį. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, jog, kitaip nei kartais teigiama, minėta laidavimo sutartis gali būti sudaryta paprasta rašytine forma, kaip to reikalauja CK 6.79 straipsnis, notarinė forma nėra privaloma.

5.3. Laiduotojo atsakomybė

5.3.1. Laiduotojo atsakomybės atsiradimo momentas

Prieš pradėdant nagrinėti laiduotojo atsakomybės klausimus, svarbu nustatyti, nuo kurio momento atsiranda laiduotojo civilinė atsakomybė pagal laidavimo sutartį. Minėta, laidavimas yra papildoma (akcesorinė) prievolė, užtikrinanti pagrindinės prievolės įvykdymą ir be pagrindinės prievolės negaliojanti. Pagal CK 6.76 straipsnio 1 dalį, laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai įsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės [7]. Taigi prievolė pagal laidavimo sutartį, kuria užtikrinamas pagrindinės prievolės įvykdymas, atsiranda ne nuo laidavimo sutarties sudarymo momento, bet nuo tada, kai neįvykdoma pagrindinė prievolė. Todėl kreditorius, neturintis reikalavimo teisės į pagrindinį skolininką, neturi teisės reikalauti prievolės įvykdymo ir iš laiduotojo. Atsižvelgiant į tai, laiduotojo atsakomybės atsiradimo momentą galima suprasti trejopai:

- laiduotojo atsakomybė atsiranda tuomet, kai pasibaigus laidavimo terminui arba prievolės įvykdymo terminui, ar kreditoriui pareikalavus įvykdyti prievolę, kai prievolės įvykdymo terminas apibūdintas pareikalavimo momentu, skolininkas prievolės neįvykdo;

- laiduotojo pareiga kreditoriui atsiranda, kai ne teismo tvarka pareikšus reikalavimą (pretenziją) skolininkui, pastarasis jos neįvykdo;

- laiduotojo atsakomybė kreditoriui atsiranda tik tuo atveju, jei nevykdomas skolininką įpareigojantis teismo sprendimas.

V. Mikelėnas, aptardamas laidavimo ir grynojo solidarumo santykių skirtumus, pažymėjo, jog laiduotojas visada turi teisę reikalauti, kad kreditorius pareikalautų iš pagrindinio skolininko įvykdyti prievolę ir tik pagrindiniam skolininkui prievolės neįvykdžius, atsiranda laiduotojo solidarioji pareiga [20, p. 130]. Kita vertus, CK šeštosios knygos pirmo tomo komentaro autorių teigimu, subsidiariajai skolininko atsakomybei atsirasti pakanka, kad kreditorius pareikštų reikalavimą pagrindiniam skolininkui ne teismo tvarka, bet asmeniškai pačiam skolininkui. Pastarajam atsisakius įvykdyti prievolę arba jos neįvykdžius per nustatytą terminą, kreditorius įgyja teisę reikšti reikalavimą subsidiariajam skolininkui [19, p. 335]. Įvertinus tai, teigtina, jog Lietuvos teisėje solidariosios laiduotojo atsakomybės įgyvendinimas siejamas tik su skolininko savanorišku bei savalaikiu savo įsipareigojimų nevykdymu, nesvarbu, ar buvo pareikšti kreditoriaus reikalavimai pagrindiniam skolininkui. Kitoks solidariosios laiduotojo atsakomybės atsiradimo momento aiškinimas reikštų ribos tarp solidariosios bei

subsidiariosios laiduotojo atsakomybės išnykimą. Taigi solidarioji laiduotojo atsakomybė atsiranda nepriklausomai nuo to, ar kreditorius pareiškė reikalavimą įvykdyti prievolę pagrindiniam skolininkui. Neabejotina, laiduotojas gali reikalauti, kad kreditorius pirmiausia pareikalautų iš pagrindinio skolininko įvykdyti prievolę, tačiau, manytina, solidariajai laiduotojo atsakomybei atsirasti neturi teisinės reikšmės, ar kreditorius atsižvelgė į tokį laiduotojo reikalavimą.

Tai, kad prievolės pagal laidavimo sutartį, kuria užtikrinamas pagrindinės prievolės įvykdymas, atsiranda nuo tada, kai neįvykdoma pagrindinė prievolė, yra bendroji taisyklė. Tačiau sutarties laisvės bei dispozityvumo principai leidžia šalims laisva valia nusistatyti tarpusavio teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas nustato imperatyviosios teisės normos (CK 6.156 straipsnio 1, 4 dalys [7]). Taigi laidavimo sutarties šalys gali kreditoriaus teisę reikalauti laiduotojo atsakomybės susieti ne su pagrindinio skolininko prisiimtos prievolės neįvykdymu, o su kitu, vėlesniu įvykiu, tam tikrais šalių veiksmais, arba tam tikru terminu. Antai Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. liepos 28 d. nutartyje [64] nurodė, kad laidavimo sutarties šalys gali susitarti, kad pagrindiniam skolininkui neįvykdžius sutartinių prievolių kreditoriui, pastarasis apie tai turi raštu informuoti laiduotoją bei paskirti jam terminą įvykdyti prievoles už skolininką, ir tik jeigu per šį terminą laiduotojas neįvykdo šios prievolės, kreditorius gali įgyvendinti reikalavimo teisę laidavimo sutartyje nustatyta tvarka. Teismas pabrėžė, kad tokiu atveju laiduotojas neturi teisinės pareigos vykdyti laidavimo sutartimi prisiimtus išsipareigojimus kreditoriui iki to momento, kol kreditorius neinformuoja jo raštu ir nepareikalauja įvykdyti prievolės per laidavimo sutartyje nustatytą terminą. Tokias teismo išvadas sąlygoja terminuotos prievolės su atidedamuoju terminu vykdymo taisyklės (CK 6.33 straipsnio 2 dalis, 6.34 straipsnio 2 dalis [7]), pagal kurias prievolė su atidedamuoju terminu yra egzistuojanti prievolė, kuri nevykdytina tol, kol nesuėjo tam tikras terminas ar nebuvo tam tikros aplinkybės. Šiuo atveju negalima reikalauti ją įvykdyti tol, kol nesuėjo terminas.

Neretai, skolininkui nevykdant sutartinių išsipareigojimų kreditoriui, sutartis nutraukiama. Tokiu atveju laikoma, kad sueina visų pagal šią sutartį nustatytų prievolių vykdymo terminai ir nuo šio momento kreditorius įgyja teisę reikalauti prievolės įvykdymo tiek iš pagrindinio skolininko, tiek iš laiduotojų, kaip iš solidariają prievolę turinčių bendraskolių.

Be to, laidavimo sutarties galiojimo laikotarpiu skolininkui pagal pagrindinę prievolę gali būti iškelta bankroto byla. Pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnį, nuo bankroto bylos iškėlimo dienos laikoma, kad visi

bankrutuojančios įmonės skolų terminai yra pasibaigę [5]. Minėto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkte nustatyta, kad, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, draudžiama vykdyti visas finansines prievolės, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo [5]. Vadovaudamasis šiomis įstatymo nuostatomis, LAT 2008 m. lapkričio 4 d. nutartyje [34] konstatavo, kad prievolės įvykdymo terminas, skolininkui iškėlus bankroto bylą, laikytinas pasibaigusių nuo bankroto bylos iškėlimo dienos, kuri suprantama kaip nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo diena. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 13 dalį, nutartis įsiteisėja per dešimt dienų nuo jos priėmimo dienos, jeigu ji nebuvo apskūsta [5]. Tai reiškia, kad bankroto bylos iškėlimas skolininkui atitinkamai keičia laiduotojo prisiimtų įsipareigojimų įvykdymo terminus, nes kreditorius, įgijęs tokiu būdu teisę reikalauti iš skolininko visos prievolės įvykdymo, taip pat turi teisę reikalauti laiduotojo atsakomybės.

Nepaisant to, kas išdėstyta, konkretūs laidavimo sutarties šalių įsipareigojimai (taip pat ir laiduotojo pareiga atsakyti kreditoriui, jei pagrindinė prievolė nebus įvykdyta) atsiranda nuo laidavimo sutarties sudarymo momento, nes šių įsipareigojimų turinio ir apimties negali pakeisti aplinkybės, kada pagrindinė prievolė bus neįvykdyta ir kada atsiras prievoliniai santykiai pagal laidavimo sutartį [47].

5.3.2. Laiduotojo atsakomybės apimtis

Laidavimas, minėta, yra papildoma (akcesorinė), priklausoma nuo pagrindinės, prievolės. Laidavimo samprata leidžia manyti, kad santykiuose su kreditoriumi laiduotojas atstoja pagrindinės prievolės neįvykdžiusį skolininką. Todėl laiduotojo atsakomybės apimtis yra sąlygota skolininko atsakomybės už atitinkamą pagrindinės prievolės pažeidimą apimties.

Pagal CK 6.81 straipsnio 2 dalį, laiduotojas atsako tiek pat, kiek ir skolininkas, jeigu laidavimo sutartyje nenumatyta kitaip [7]. Taigi laiduotojas atsako ir už palūkanų sumokėjimą, nuostolių atlyginimą, netesybų sumokėjimą (CK 6.81 straipsnio 2 dalis [7]). Kitoks laiduotojo prievolės kreditoriui dydis gali būti numatytas laidavimo sutartyje. Tuomet laikoma, kad laiduotojas prisiėmė už skolininką dalinę atsakomybę (CK 6.78 straipsnio 2 dalis [7]). Laidavimu gali būti užtikrinama tik dalis pagrindinės prievolės, kai, pavyzdžiui, pagrindinės prievolės suma yra didelė, o laiduotojo turimo turto nepakanka visai prievolei įvykdyti arba kai dalis prievolės yra užtikrinta kitu būdu [19, p. 120]. Tačiau visais atvejais negali būti laiduojama už didesnę sumą, nei skolininkas yra skolingas. Jeigu laiduojama suma viršija skolą, CK reikalauja ją sumažinti iki skolos dydžio (CK 6.78 straipsnio 2 dalis [7]). Laidavimo sutartyje nenurodžius jokių išlygų,

galioja prezumpcija, kad laiduotojas atsako ir už pagrindinės, ir už papildomos prievolės įvykdymą [19, p. 123].

Kita vertus, jei sutartyje ir būtų numatyta, kad laiduotojas atsako tik už pagrindinę prievolę, tai nereiškia, kaip kartais aiškinama teismų praktikoje, kad laiduotojas atleidžiamas ir nuo procesinių palūkanų sumokėjimo. Pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį, skolininkas privalo mokėti įstatymų nustatyto dydžio palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo [7]. Šios palūkanos vadinamos procesinėmis ir priteisiamos iš skolininko, kuriam pareikšti bei patenkinti reikalavimai teisme. Pagrindas priteisti šias palūkanas yra asmeninė skolininko atsakomybė už tai, kad jis prievolės nevykdė geruoju, todėl kreditorius buvo priverstas kreiptis į teismą, dėl ko jam turi būti kompensuoti minimalūs nuostoliai, patirti bylos nagrinėjimo eigoje dėl tolimesnio prievolės nevykdymo. Toks procesinių palūkanų aiškinimas yra suformuotas LAT praktikoje. Antai 2008 m. lapkričio 4 d. nutartyje [34] LAT konstatavo, kad procesinių palūkanų mokėjimas kaip civilinė atsakomybė kyla iš laiduotojo neteisėtų veiksmų – pinigų nesumokėjimo geruoju, esant galiojančiai jo prievolei grąžinti pinigus kreditoriui už kitą asmenį. Jeigu pagrindinis skolininkas negrąžina paskolos ir dėl jos priteisimo teisme pareiškiamas ieškinys už skolininką laidavusiam asmeniui, kuris irgi geruoju nevykdė savo prievolės pagal laidavimo sutartį, tai toks laiduotojas, teismo teigimu, yra tinkamas skolininkas pagal CK 6.37 straipsnio 2 dalį dėl palūkanų priteisimo.

Taigi pagal bendrąją taisyklę (CK 6.78 straipsnio 3 dalis, 6.81 straipsnio 2 dalis), laiduotojas solidariai atsako tiek už pagrindinės, tiek už papildomų skolininko prievolių įvykdymą. Šia įstatymo nuostata įtvirtinama kreditoriaus teisė, jeigu laidavimo sutartyje nenustatyta kitaip, reikalauti iš laiduotojo atsakomybės ne tik už pagrindinės prievolės, bet ir už papildomų skolininko prievolių įvykdymą. Praktikoje pasitaiko nepagrįstų minėtos kreditoriaus teisės ribojimo atvejų. Kelia abejonių Panevėžio apygardos teismo 2009 m. sausio 19 d. sprendime [89] padaryta išvada, jog pagrindinio skolininko bankroto byloje patvirtinus kreditoriaus finansinį reikalavimą be netesybų bei palūkanų už negrąžintą kreditą nuo bylos iškėlimo dienos iki visiško kredito grąžinimo, iš laiduotojo taip pat negali būti priteistos netesybos ir sutartinės palūkanos, nes laiduotojas atsako tiek pat, kiek ir pagrindinis skolininkas. Sutinkamai su CK 6.6 straipsnio 4 dalies nuostata, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį [7]. Todėl įstatymo norma, įtvirtinančią laiduotojo pareigą atsakyti tiek pat, kaip ir skolininkas (CK 6.81 straipsnio 2 dalis [7]), negali būti aiškinama taip, jog jei kreditorius nepareiškė reikalavimo

skolininkui dėl tam tikrų papildomų prievolių, tai atitinkamų reikalavimų jis negali reikšti ir laiduotojui. Toks aiškinimas prieštarautų laidavimo, kaip solidariosios prievolės, sampratai.

Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. kovo 10 d. sprendime [66] būtinybę sumažinti laiduotojo atsakomybės dydį motyvavo kiek kitaip. Pagal CK 6.83 straipsnio 1 dalį, laiduotojas, įvykdęs prievolę, perima kreditoriaus teises [7], taigi įgyja teisę pareikšti skolininkui regresinį reikalavimą. Kadangi byloje nagrinėjamu atveju skolininkui iškelta bankroto byla, už jo prievolės, pagal Įmonių bankroto įstatymo 7 dalies 3 punktą [5], nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos negali būti skaičiuojamos netesybos ir palūkanos. Atsižvelgdamas į tai, kad iš laiduotojo priteisus visą kreditoriaus prašomą skolos, palūkanų pagal pagrindinę sutartį sumą, jis atgręžtinio reikalavimo būdu negalės iš pagrindinio skolininko išsireikalauti visos savo sumokėtos sumos, teismas nusprendė priteisti iš laiduotojo tik pagrindinės skolos sumą bei procesines palūkanas. Kreditoriaus reikalaujamos sutartinės palūkanos priteistos nebuvo.

Su tokia teismo išvada vargu ar galima sutikti. Pagal CK 6.8 straipsnio 4 dalį [7], vieno iš bendraskolių nemokumas nedaro įtakos prievolei, nes už nemokų bendraskolį prievolę privalo įvykdyti kiti bendraskoliai. Tai reiškia, kad laiduojant prisiimama tam tikra rizika, kurią laiduotojas turėjo įvertinti. Todėl teismas negali mažinti laiduotojo atsakomybės, tokiu būdu apsaugodamas jo interesus kreditoriaus sąskaita. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog aplinkybė, kad įvykdęs prievolę laiduotojas negalės atgręžtinio reikalavimo tvarka susigrąžinti sumokėtas sumas, nelaikytina pagrindu mažinti jo atsakomybės dydį.

Laiduotojo atsakomybės apimtis nemaža dalimi priklauso nuo to, ar laiduotojas atsako solidariai ar subsidiariai su pagrindiniu skolininku. Atsižvelgiant į tai, būtina aptarti šias atsakomybės rūšis.

5.3.3. Solidarioji laiduotojo atsakomybė

Aptariant laidavimo sampratą minėta, kad laidavimas, kaip atsakomybė už skolininko prievolės neįvykdymą, galimas tik tuo atveju, kai skolininkas neįvykdo laidavimu užtikrintos prievolės. Jam įvykdžius prievolę, tokia atsakomybė negalima [24, p. 147]. Pagal CK 6.81 straipsnio 1 dalį, jeigu prievolė neįvykdyta, skolininkas ir laiduotojas atsako kreditoriui kaip solidariąją prievolę turintys bendraskoliai, jeigu laidavimo sutartyje nenumatyta kitaip [7]. Taigi CK numatyta solidariosios laiduotojo atsakomybės prezumpcija. Solidarioji atsakomybė reiškia, kad kreditorius turi teisę reikalauti įvykdyti

prievolę tiek iš visų ar kelių bendraskolių kartu, tiek ir iš vieno jų skyrium, be to, tiek visą prievolę, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 d. [7]). LAT ne kartą yra pabrėžęs, kad tai yra kreditoriaus teisė ir jos negalima riboti [45].

Taigi esant solidariajai skolininkų pareigai, įstatymas suteikia kreditoriui teisę pasirinkti, iš kokių asmenų reikalauti prievolės įvykdymo. Šios teisės negali riboti ne tik laiduotojas, reikalaujantis, kad kreditorius pirmiausia nukreiptų išieškojimą į konkretų pagrindinio skolininko turtą (CK 6.80 straipsnio 2 dalis [7]), bet ir teismas. Antai jau minėti M. Braginskij ir V. Vytrianskij, analizuodami Rusijos civilinio kodekso nuostatas dėl solidariosios laiduotojo atsakomybės (aptariamais teisiniais santykiais Lietuvos CK reglamentuojami analogiškai), pažymėjo, kad spręsti, kam reikšti reikalavimą dėl prievolės įvykdymo ir kokia apimtimi, yra kreditoriaus teisė ir Rusijos teismų praktika tokią poziciją patvirtina. Antai Rusijos Aukščiausiojo Arbitražinio Teismo prezidiumas yra panaikinęs ne vieną arbitražinių teismų sprendimą, kuriais teismai savo nuožiūra tenkino kreditorių reikalavimus arba tik pagrindinio skolininko, arba tik laiduotojo, arba tik atskirų laiduotojų, kartu atleidžiant kitus laiduotojus nuo atsakomybės, sąskaita [25, p. 578]. Pastebėtina, kad analogiškų atvejų būta ir Lietuvos teismų praktikoje.

Solidarumo samprata leidžia teigti, jog kreditoriaus teisei pasirinkti, iš pagrindinio skolininko ar laiduotojo reikalauti atsakomybės, neturi įtakos ir pagrindinio skolininko mokumas. Lietuvos apeliacinis teismas 2010 m. balandžio 20 d. nutartyje [52]. konstatavo, kad galimybė patenkinti kreditoriaus reikalavimus iš pagrindinio skolininko turto neriboja kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimus pagal savo pasirinkimą tiek pagrindiniam skolininkui, tiek jo laiduotojams. Todėl nepagrįstu pripažintas argumentas, jog išiskolinimo išieškojimas pirmiausia turi būti nukreiptas į pagrindinį skolininką ir tenkinamas iš jo turto. Pagrindiniam skolininkui sutartyje nustatytu terminu neįvykdžius prisiimtų prievolių, teismo teigimu, laidavimo sutarties pagrindu, esant solidariajai laiduotojo atsakomybei, kreditorius turi teisę reikšti reikalavimus laiduotojams. Tokios pat pozicijos dėl kreditoriaus teisės reikalauti atsakomybės iš laiduotojo nepriklausomai nuo pagrindinio skolininko mokumo Lietuvos apeliacinis teismas laikėsi ir ankstesnėse bylose (2009 m. lapkričio 2 d. [60] bei 2010 m. kovo 18 d. nutartys [53]). Minėta praktika pripažintina tinkama.

Skolininkų solidarumas taip pat suponuoja kreditoriaus, jau pareiškusio ieškinį vienam iš bendraskolių, teisę pareikšti ieškinį kitiems bendraskoliams (CK 6.14 straipsnio 3 dalis [7]). Be to, bendraskolis, kuriam pareikštas ieškinys, neturi teisės reikalauti, kad prievolė būtų padalyta ar kad kreditorius pirma pareikštų ieškinį kitam bendraskoliui. Ir priešingai, tai, kad kreditorius nepareiškė reikalavimo dėl tam tikros prievolės (jos dalies)

pagrindiniam skolininkui, kaip jau minėta, nereiškia, jog jis negalės tokio reikalavimo pareikšti ir solidariai atsakingam laiduotojui.

Atsižvelgiant į tai, kritikuotinas Šiaulių apygardos teismo 2009 m. spalio 29 d. sprendimas [84], kuriame pripažinta, kad dalies reikalavimo pagrindiniam skolininkui – bankrutuojančiai įmonei atsisakęs kreditorius toje reikalavimo dalyje netenka teisės reikšti ieškinio reikalavimo laiduotojui, nes pagal CK 6.87 straipsnio 1 dalį, laidavimas baigiasi tuo pačiu metu kaip ir juo užtikrinama prievolė [7]. Tokia teismo pozicija prieštarauja solidariosios skolininkų prievolės sampratai, kuri sąlygoja kreditoriaus teisę pačiam nuspręsti, iš kokių asmenų ir kokia dalimi reikalauti prievolės įvykdymo. Be to, laidavimas kartu su juo užtikrinta prievole baigiasi tuomet, kai pagrindinė prievolė tinkamai įvykdoma. Todėl byloje nagrinėjamu atveju CK 6.87 straipsnio 1 dalis netaikytina.

Analizuojant solidariosios laiduotojo atsakomybės ypatumus, aptartinas dar vienas tokios atsakomybės aspektas. Minėta, solidariosios skolininkų prievolės atveju galioja bendroji prievolių pasibaigimo taisyklė, pagal kurią prievolė pasibaigia, kai yra tinkamai įvykdoma (CK 6.123 straipsnio 1 dalis). Dalomoji prievolė gali pasibaigti daliniu įvykdymu, jeigu kreditorius tokį įvykdymą priima (CK 6.24 straipsnio 1, 4 dalys, 6.40 straipsnio 1 dalis). LAT 2010 m. lapkričio 22 d. nutartyje [31] nagrinėjamu atveju pagrindinės prievolės įvykdymas buvo užtikrintas daliniu laidavimu, tai yra laiduotojo atsakomybė apribota konkrečia laidavimo sutartyje nustatyta suma. Tokiu atveju solidarioji pagrindinio skolininko ir laiduotojo pareiga galioja ne visai pagrindinio skolininko prievolei, o jos daliai, kitaip tariant, prievolės dalimi, kuri viršija laiduotojo prisiimtus įsipareigojimus, sumažinama laiduotojo ir pagrindinio skolininko, kaip solidariųjų bendraskolių, prievolė. Įvykdžius dalį pagrindinės prievolės, kasacinio teismo teigimu, visi solidarieji skolininkai kreditoriui lieka įpareigoti bendra neįvykdytos prievolės suma, nepaisant to, koks jų indėlis į įvykdytos prievolės dalį, nebent kreditorius aiškiai išreikštų savo valią atsisakyti prievolės dalį įvykdžiusio skolininko atžvilgiu solidariosios prievolės (CK 6.6 straipsnio 8 dalis). Minėta išvada darytina, atsižvelgiant į tai, jog solidariųjų skolininkų atsakomybei kreditoriui neturi įtakos aplinkybė, kuris iš jų kokią prievolės dalį įvykdė.

Įvertinus tai, kas išdėstyta, galima teigti, jog skolininko ir laiduotojo prievolės solidarumas yra papildomas kreditoriaus interesų užtikrinimas.

Skolininkų solidarumas sukelia ir procesinių teisinių padarinių – privalomąjį procesinį bendrininkavimą (CPK 43 straipsnio 1 dalies 1 punktą [4]). CK 6.82 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas laiduotojo, kuriam kreditorius pareiškia ieškinį dėl prievolės

įvykdymo, įpareigojimas patraukti pagrindinį skolininką dalyvauti byloje kaip bendraatsakovą. To nepadariusiam laiduotojui įvykdžius prievolę ir, remiantis CK 6.83 straipsnio 1 dalies nuostata, perėmus kreditoriaus teises, skolininkas turi teisę pareikšti atgręžtiniam laiduotojo reikalavimui visus atsikirtimus, kuriuos jis galėjo reikšti kreditoriui [7]. Manytina, R. Juodka tinkamai įvardijo minėtos taisyklės įtvirtinimo įstatyme priežastį - preziumuojama, kad skolininkas geriau suvokia pagrindinės prievolės aplinkybes ir, kilus ginčui, gali pareikšti atsikirtimus, kurių laiduotojas nežino esant [15, p. 41]. Be to, atsižvelgiant į CK 6.83 straipsnio 1 dalies nuostatą, jog įvykdžiusiam prievolę laiduotojui pereina visos kreditoriaus teisės pagal šią prievolę [7], laiduotojui iškeltoje byloje priimtas sprendimas gali turėti įtakos pagrindinio skolininko teisėms ir pareigoms. Įvertinęs šias aplinkybes, Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. spalio 16 d. nutartyje [67] konstatavo, kad, remiantis CPK 47 straipsnio 1 dalimi, netgi tuo atveju, jei laiduotojas neįvykdytų minėtos pareigos įtraukti pagrindinį skolininką dalyvauti byloje, teismas privalėtų savo iniciatyva įtraukti jį į bylos nagrinėjimą trečiuoju asmeniu [4]. Tačiau minėta CPK norma laikytina dispozityvia, todėl pagrindinio skolininko įtraukimas į procesą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, yra teismo teisė, bet ne pareiga, kaip byloje teigia teismas.

Kita vertus, jei skolininkas, dalyvaudamas laiduotojui iškeltoje byloje, nereiškė kreditoriui tam tikrų atsikirtimų, jis netenka teisės pareikšti šiuos atsikirtimus atgręžtiniam laiduotojo reikalavimui. Tačiau laiduotojas turi teisę pareikšti kreditoriui visus atsikirtimus, kuriuos galėtų reikšti skolininkas, net ir neįtraukus pastarojo į bylą. Savo ruožtu pagrindinio skolininko teisėms jo neįtraukimas į bylą trečiuoju asmeniu nesukelia jokių neigiamų teisinių pasekmių, nes pagal CK 6.82 straipsnio 1 dalį, tokiu atveju pagrindinis skolininkas išsaugo teisę pareikšti visus atsikirtimus atgręžtiniam laiduotojo reikalavimui [7].

Praktikoje dažnai susiduriama su situacija, kai skolininkui pagal laidavimu užtikrintą prievolę iškeliama bankroto byla. Turint omenyje šių klausimų aktualumą esant dabartinei ekonominei situacijai, jie reikalauja išsamesnės analizės.

5.3.3.1. Laiduotojo atsakomybė, skolininkui iškėlus bankroto bylą

Pagal Įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalį, visos civilinės bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui [5]. Tai reiškia, kad iki bankroto bylos įmonei – skolininkei iškėlimo turtiniai reikalavimai jai reiškiami pagal bendrąsias teisingumo taisykles, o iškėlus šiai įmonei bankroto bylą,

reikalavimai reiškiami bankroto byla nagrinėjančiame teisme. Įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnis numato, kad nuo bankroto bylos iškelimo dienos laikoma, kad visi bankrutuojančios įmonės skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę [5]. Todėl kreditorius, įgijęs tokiu būdu teisę reikalauti iš skolininko visos prievolės įvykdymo, nuo bankroto bylos iškelimo dienos taip pat turi teisę reikalauti ir laiduotojo atsakomybės. Šiame kontekste svarbi ir CPK 163 straipsnio 5 punkto nuostata, numatanti teismo pareigą sustabdyti byla, kurioje atsakovui pareikšti turtiniai reikalavimai, jei ją nagrinėjant paaiškėja, kad atsakovui iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla [4]. Atsižvelgiant į minėtas įstatymo nuostatas, pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto byla, pastarajam (atskirai ar kartu su laiduotojais) iškelto bylos dėl prievolių neįvykdymo turi būti sustabdomos ir perduodamos bankroto byla pagrindiniam skolininkui nagrinėjančiam teismui. Bylų analizė leidžia teigti, kad praktikoje minėtos taisyklės yra laikomasi. Antai Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. lapkričio 02 d. nutartyje [60] pripažino pagrįstu bylos, iškelto pagrindiniam skolininkui ir laiduotojams dėl prievolių neįvykdymo, sustabdymą ir perdavimą toliau nagrinėti bankroto byla pagrindiniam skolininkui nagrinėjančiam teismui.

Pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto byla ir joje patvirtinus kreditoriaus reikalavimus, tokio paties pobūdžio ir dydžio kreditoriaus reikalavimo pareiškimas pagrindiniam skolininkui civilinėje byloje iš esmės reikštų tapataus reikalavimo pareiškimą. Todėl tokiu atveju reikalavimai laidavimo sutarties pagrindu gali būti reiškiami tik laiduotojui, o pagrindinis skolininkas, kuriam toks reikalavimas jau pareikštas bankroto byloje ir yra patvirtintas atitinkamo dydžio kreditorinis reikalavimas, praktikoje į byla įtraukiamas trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų (LAT 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis [30], Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. balandžio 20 d. nutartis [52], Panevėžio apygardos teismo 2009 m. sausio 19 d. sprendimas [89]). Kita vertus, Kauno apygardos teismas 2009 m. kovo 6 d. sprendimu [88] patenkino kreditoriaus reikalavimus, pareikštus pagrindiniam skolininkui, kuriam iškelta bankroto byla, ir laiduotojui, kaip solidariesiems bendraatsakoviams (išskyrus palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos teisme iškelimo dienos iki visiško teismo sprendimo įvykdymo, kurios priteistos tik iš laiduotojo, nes pagrindinis skolininkas, kaip bankrutuojanti įmonė, sutinkamai su Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punkto reikalavimais, po bankroto bylos iškelimo nuo palūkanų mokėjimo yra atleidžiamas [5]). Tačiau, kitaip nei aukščiau aptariamose bylose, šiuo atveju kreditoriaus reikalavimas bankroto byloje nebuvo patvirtintas, be to, bankroto byla iškelta tame pačiame teisme, kaip to reikalauja Įmonių bankroto įstatymas.

Kita vertus, bankroto bylos pagrindiniam skolininkui iškėlimas nelaikytinas pagrindu sustabdyti laiduotojui, kaip solidariają prievolę turinčiam bendraskoliui, iškeltą bylą dėl prievolės įvykdymo, taip pat neatima iš kreditoriaus teisės tokį reikalavimą pareikšti. Pagal CK 6.14 straipsnio 3 dalį, ieškinio pareiškimas vienam iš bendraskolių neatima iš kreditoriaus teisės pareikšti ieškinį kitiems bendraskoliams [7]. Tačiau bylų analizė parodė, kad pasitaiko atvejų, kai kreditorių iškeltos bylos laiduotojams sustabdomos iki bus išnagrinėtos pagrindinių skolininkų bankroto bylos. Antai Kauno apygardos teismas 2009 m. birželio 23 d. nutartimi [85] sustabdė laiduotojui iškeltą bylą dėl skolos priteisimo iki bus užbaigta pagrindiniam skolininkui nuosavybės teise priklausančio ir kreditoriui įkeisto nekilnojamojo turto pardavimo procedūra Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka ir patenkinti bankroto byloje patvirtinti kreditoriaus reikalavimai. Teismo nuomone, bankroto bylos baigtis turi esminės reikšmės teisingam bylos dėl skolos priteisimo išnagrinėjimui, todėl byla, remiantis CPK 163 straipsnio 3 punktu, turi būti sustabdyta.

Kaip yra žinoma, civilinės bylos sustabdymo instituto paskirtis – pašalinti tam tikras objektyvias įstatymo nurodytas aplinkybes, nepriklausančias nuo byloje dalyvaujančių asmenų ar teismo valios, dėl kurių buvimo teismas negali tinkamai išnagrinėti civilinės bylos [17, p. 102]. Vadovaujantis CPK 163 straipsnio 3 punktu, byla turi būti sustabdyta, kai jos negalima nagrinėti tol, kol bus išspręsta kita byla, nagrinėjama civiline, baudžiamąja ar administracine tvarka [4]. Aiškindamas šią nuostatą, Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartyje [62] pažymėjo, kad civilinės bylos išnagrinėjimo negalimumas, kol bus išnagrinėta kita byla, reiškia tai, jog teismas pats negali nustatyti faktų, kurie turi būti nustatyti kitoje byloje. Teismų praktikoje pripažįstama, jog sustabdyti bylą minėtu pagrindu galima tik tada, kai dvi ar daugiau neišnagrinėtų bylų yra taip susijusios, kad kitoje byloje nustatyti faktai turės įrodomąją, prejudicinę ar privalomąją galią sustabdytai bylai. Todėl pritartina apeliacinio teismo išvadai, jog sustabdyti laiduotojui iškeltą bylą dėl skolos priteisimo iki įsiteisės sprendimas pagrindinio skolininko bankroto byloje pirmosios instancijos teismas neturėjo jokio pagrindo. Patenkinus kreditoriaus reikalavimus keliems solidariają pareigą turintiems skolininkams, jis įgytą teisę pasirinkti, iš kurio išieškoti priteistą sumą.

Kitoje, 2009 m. spalio 8 d., nutartyje [61] Lietuvos apeliacinis teismas taip pat pažymėjo, kad kreditorinio reikalavimo pareiškimas bankroto byloje skolininkui, kuris su laiduotoju yra bendraskoliai, neatima ir nepanaikina kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimus laiduotojui. Be to, teismo teigimu, byloje nustačius, kad pagrindinė prievolė

galiojanti, įsiteisėjus teismo sprendimui toks faktas taptų prejudiciniu sprendžiant pagrindinio skolininko civilinės atsakomybės klausimą bankroto byloje.

Su šiame darbo skyriuje nagrinėjama klausimais glaudžiai susijęs ir laiduotojui iškeliamos bylos teisingumas. Reikia pripažinti, kad šiuo aspektu teismų pozicijos taip pat skiriasi. Vilniaus apygardos teismas 2010 m. vasario 18 d. nutartyje [82] pabrėžė, kad kreditoriaus reikalavimai laiduotojui nagrinėtini ne skolininko bankroto byloje, bet ieškinys reiškiamas pagal bendrąsias teisingumo taisykles (jei šalys susitarimu nepakeitė teritorinio bylos teisingumo). Tuo tarpu Šiaulių apygardos teismas 2009 m. gegužės 4 d. nutartimi [86] atsisakė priimti kreditoriaus ieškinį laiduotojui motyvuodamas tuo, jog kreditoriaus pagrindinis skolininkas yra bankrutuojanti uždaroji akcinė bendrovė, o laiduotojas yra kreditoriaus skolininkas ir šios bendrovės dalyvis. Šios aplinkybės leido teismui teigti, kad tokiomis aplinkybėmis kreditoriaus reikalavimas laiduotojui turi būti pareiškiamas Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka ir nagrinėjamas pagrindinio skolininko bankroto byloje, kurioje laiduotojas turėtų dalyvauti bendraatsakovu. Pritartina Lietuvos apeliacinio teismo pozicijai, išreikštai 2009 m. rugpjūčio 13 d. [63] bei 2010 m. kovo 8 d. [54] nutartyse. Teisės aktai nenumato, kad kreditoriaus reikalavimai laiduotojams turi būti nagrinėjami uždarnosios akcinės bendrovės bankroto byloje ar reikalavimai laiduotojams gali būti reiškiama tik po bankroto bylos išnagrinėjimo. Uždaroji akcinė bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, kurios turtas yra atskirtas nuo jos dalyvių turto, todėl, teismo teigimu, bankroto bylos pagrindiniam skolininkui iškėlimas nepanaikina ir nesustabdo sudarytų laidavimo sutarčių galiojimo bei, kaip minėta, neužkerta kelio kreditoriui realizuoti savo teisių, kylančių iš laidavimo sutarčių.

Tačiau situacija keičiasi, kai bankroto byla iškeliamą individualiai įmonei, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. LAT 2006 m. spalio 30 d. nutartyje [42] konstatavo, kad visi kreditoriai savo reikalavimus turi pareikšti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku, kaip privačiu fiziniu asmeniu – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Tai reiškia, kad prievolės neįvykdžiusiai individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, civilinė byla, kurioje šios įmonės dalyviui pareikštas turtinis reikalavimas, kildinamas iš jo, kaip įmonės laiduotojo, prievolės, perduodama bankroto bylą iškėlusiam teismui. Kitaip tariant, tokiu atveju kreditorius gali pareikšti reikalavimus laiduotojui tik bankroto byloje [38]. Tokia pozicija grindžiama CK 2.50 straipsnio 4 dalies nuostata, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis [7]. Todėl iškėlus individualiai įmonei

bankroto byla ir konstatavus įmonės nemokumą, atsiranda jos dalyvio prievolė atsakyti kartu su individualia įmone. Tuomet, remiantis Įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalies nuostata, įmonės dalyviui (kartu ir laiduotojui) pareikšti turtiniai reikalavimai nagrinėtini bankroto byla iškelusiam teisme.

Būtina pastebėti, kad iki minėtų LAT nutarčių priėmimo teismai, atsižvelgdami į LAT 2004 m. birželio 22 d. nutartyje [43] suformuluotą taisyklę, jog likvidavus dėl bankroto individualią įmonę ir nesant šios įmonės dalyvio asmeninio turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą tenkinant įmonės kreditorių reikalavimus, laikoma, kad šios įmonės dalyvio prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia, laikėsi nuostatos, kad tokiu atveju pasibaigia tik įmonės dalyvio prievolės už įmonės įsipareigojimus, o jo asmeninės prievolės nepasibaigia. Todėl buvo pripažįstama, jog įmonės dalyvio, kaip laiduotojo, atsakomybė aptariamoje situacijoje išlieka. Be to, pasak teismo, pagrindinė prievolė nėra pasibaigusi, nes, pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 3 punktą [5], bankrutuojančiai įmonei uždrausta ją vykdyti. O tai reiškia, kad galiojant pagrindinei prievolei, galioja ir laidavimas [74].

Su tokia teismo pozicija sunku sutikti. Pagal CK 6.128 straipsnio 3 dalį, kai juridinis asmuo (kreditorius arba skolininkas) likviduojamas, prievolė baigiasi, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, kai prievolę turi įvykdyti kiti asmenys. CK šeštosios knygos pirmo tomo komentaro autoriai įvardijo du atvejus, kai, likvidavus juridinį asmenį, jo prievolės nesibaigia: tai atvejai, numatyti CK 2.50 straipsnio 4 dalyje bei CK 6.289 straipsnyje [19, p. 170]. Pagal CK 2.50 straipsnio 4 dalį, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis [7]. Taigi likviduoto dėl nemokumo neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens prievolės pereina jo dalyviams. Kai minėtomis aplinkybėmis juridinio asmens dalyvis yra ir jo laiduotojas, konstatuotinas asmenų sutapimas prievolėje, kas, vadovaujantis CK 6.87 straipsnio 3 dalimi, reiškia laidavimo pabaigą. Taigi nagrinėjamu atveju, asmens, kaip laiduotojo, prievolė baigiasi. Be to, atsižvelgiant į jau minėtą LAT suformuotą taisyklę, jog kai dėl bankroto likviduojama individuali įmonė ir nėra jos dalyvio turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant šios įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, kad įmonės savininko (dalyvio) prievolės prieš įmonės kreditorius pasibaigia, matyti, kad šio asmens ir kaip įmonės dalyvio prievolė kreditoriams taip pat baigiasi. Todėl belieka tik pritarti LAT pozicijai, jog kai individuali įmonė, kuri yra neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo, dėl bankroto likviduojama ir nėra fizinio asmens, esančio individualios įmonės dalyviu bei laiduotoju, turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas tenkinant įmonės kreditorių reikalavimus, laikytina, kad šio

fizinio asmens prievolės tiek kaip įmonės dalyvio, tiek ir kaip įmonės laiduotojo pasibaigia [38,42]. Minimas tik fizinio asmens prievolių pasibaigimas, nes pagal Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 3 straipsnį bei 6 straipsnio 2 dalį [3], individualios įmonės savininku gali būti tik fizinis asmuo. Kartu nagrinėjamosiose bylose LAT pripažino, kad, atsižvelgiant į viešąjį interesą, vėliau paaiškėjus, jog vykdant bankroto procedūras neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvis ir laiduotojas turėjo turtą, apie kurį dėl objektyvių priežasčių nebuvo žinoma, ir yra galimybė nukreipti išieškojimą į tą turtą, svarstyta galimybė nukreipti išieškojimą į tokio asmens turtą ir jau likvidavus bankrutavusią įmonę [38,42].

Kitaip nei neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens laiduotojo (kuriuo gali būti ir šio juridinio asmens dalyvis), jei jam per įstatyme nustatytą terminą yra pareikštas ieškinis, atsakomybė išlieka, net ir likvidavus juridinį asmenį, nesvarbu, ar juridinio asmens dalyvis turi turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas. Be to, po bankroto bylos įvykdęs prievolę už tokį skolininką, laiduotojas nebeturės į ką nukreipti regresinio reikalavimo, nes skolininkas bus likviduotas. Išdėstyti argumentai verčia pripažinti, kad priklausomai nuo to, ar laiduojama už neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens prievolių įvykdymą, ar už ribotos atsakomybės juridinį asmenį, laidavimo pasekmės laiduotojui, kuris kartu yra ir šio juridinio asmens dalyvis, gali būti labai skirtingos.

Minėta, kad esant laidavimo sutarties pagrindu atsiradusiems teisiniams santykiams, išlieka laiduotojo nemokumo rizika, todėl trumpai apžvelgtina situacija, kai bankroto byla iškeliami laiduotojui. Spręsdamas dėl kreditoriaus finansinio reikalavimo įtraukimo į bankrutuojančios uždarnosios akcinės bendrovės (laiduotojo) kreditorių sąrašą pagrįstumo, Lietuvos apeliacinis teismas 2009 m. gruodžio 3 d. nutartyje [59], taip pat 2010 vasario 4 d. nutartyje [57] vadovavosi CK nuostatomis, įtvirtinančiomis solidariają skolininko ir laiduotojo prievolę bei kreditoriaus teisę tokiu atveju reikalauti įvykdyti prievolę tiek skolininkų, tiek laiduotojų, tiek jų kartu (CK 6.6 straipsnio 4 dalis, 6.81 straipsnio 1 dalis [7]). Teismas konstatavo, kad nesant įrodymų apie reikalavimo ar jo dalies įvykdymą, vien aplinkybė, kad kreditorius tapačius reikalavimus yra pareiškęs pagrindiniams skolininkams ir kitiems laiduotojams, neužkerta kelio kreditoriui reikalauti prievolės įvykdymo ir iš laiduotojo – bankrutuojančios bendrovės. Kartu buvo pažymėta, jog gavus visą ar dalį reikalavimo patenkinimo iš skolininko ar kitais būdais, atitinkamai būtų sumažinami kreditoriniai reikalavimai laiduotojui, ir atvirkščiai.

Apibendrinant teigtina, jog kreditorinio reikalavimo patvirtinimas pagrindinio skolininko bankroto byloje neatima ir nepanaikina kreditoriaus teisės pareikšti ieškinį ir

laiduotojams, kaip solidariąją prievolę turintiems bendraskoliams. Gavus reikalavimo patenkinimą iš laiduotojų, atitinkamai turi būti sumažintas kreditorinis reikalavimas pagrindiniam skolininkui bankroto byloje. Laiduotojui įvykdžius prievolę, jis, vadovaudamasis CK 6.83 straipsnio 1 dalies nuostata, turės teisę reikšti reikalavimą bankrutuojančiai įmonei. Kita vertus, bankroto byloje patenkinus kreditoriaus reikalavimą ar jo dalį, šia dalimi bus mažinamas išieškojimas iš laiduotojo. Tačiau, kaip parodė bylų analizė, Lietuvos teismai ne visuomet tinkamai taiko atitinkamas įstatymo nuostatas bei atsižvelgia į aukštesnės grandies teismų pateiktus išaiškinimus.

5.3.3.2. Sutuoktinio, kaip laiduotojo, atsakomybės ypatumai

Atsižvelgiant į tai, kad pastarųjų metų ekonominė situacija šalyje sąlygojo bylų dėl prievolių, kylančių iš sutuoktinių sudarytų kreditavimo sutarčių, padaugėjimą, tikslinga atskirai aptarti sutuoktinių atsakomybės ypatumus. Šios kategorijos bylų analizė leidžia teigti, kad solidariosios sutuoktinių atsakomybės atsiradimą teismai motyvuoja labai įvairiai.

Kaip žinoma, vertinant bei aiškinant sutartis visada turi būti nustatyti tikrieji sandoryje dalyvaujančių civilinių teisinių santykių subjektų ketinimai ir pagal juos kvalifikuojama konkreti sutartis. Todėl LAT 2009 m. gegužės 18 d. nutartyje [33], nustatęs, kad skolininko pagal kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis bei jo sutuoktinės valia buvo tokia pat, tai yra bendra – gauti kreditus, už kuriuos jie galėtų bendrosios jungtinės nuosavybės teise įsigyti gyvenamąją patalpą ir ją pagerinti, pripažino, kad jie abu bendrai vienos iš sutarties šalių (kredito gavėjo) pusėje sudarė kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis ir tapo kredito davėjo bendraskoliais. Kasacinio teismo teigimu, šiuo atveju neturi reikšmės tai, kad sutuoktinės pasirašytos sutartys pavadintos laidavimo sutartimis, nes minėtomis sutartimis ji išreiškė tikrąją valią ne laiduoti už savo sutuoktinio prievolę, bet prisiimti jo prievolę, kitaip tariant, joje dalyvauti kaip pagrindinė skolininkė, bet ne kaip šalutinė, papildoma skolininkė pagal aksesorinę laidavimo prievolę. Pasirašytos laidavimo sutartys šiuo atveju neišreiškė sutuoktinės, kaip laiduotojos, valios, bet išreiškė jos, kaip pagrindinės bendraskolės, valią, todėl teismas laidavimo sutartis traktavo kaip sudėtinę kreditavimo ir vartojimo kredito sutarčių dalį. Taigi, sutuoktinei kartu su skolininku sudarius kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis, jiems atsirado solidariosios sutuoktinių prievolės grąžinti bankui gautus kreditus, o laidavimo teisinių santykių nebuvo. Pažymėtina, jog pripažinus sutuoktinę pagrindinės prievolės solidariąją bendraskolę, ji neturi galimybės laiduoti kreditoriui už prievolių pagal minėtas

kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis įvykdymą, nes tai reikštų laidavimą už save, kas prieštarauja laidavimo sampratai (CK 6. 76 straipsnio 1 dalis [7]). Taigi nagrinėjamu atveju laidavimo teisiniai santykiai negalėjo atsirasti.

Tačiau minėtą bylą nagrinėję kiti teismai laidavimo sutarčių sudarymą vertino kiek kitaip. Panevėžio miesto apylinkės teismas pripažino, kad laidavimo sutartys buvo sudarytos, tačiau jas laikė pasibaigusiomis, nes pagrindiniam skolininkui (sutuoktiniui) nesilaikant kreditavimo bei kredito vartojimo sutartyse nustatytų reikalavimų dėl skolos grąžinimo ir kreditoriui vienašališkai nutraukus sutartis ir pareikalavus grąžinti visą negrąžintą skolą prieš terminą, kreditorius į teismą dėl pažeistų teisių gynimo kreipėsi pasibaigus trijų mėnesių terminui nuo sutarčių nutraukimo momento. Todėl sutuoktinei, kaip laiduotojai, neatsirado pareigos grąžinti kreditus. Kita vertus, teismas, įvertinęs tai, kad paskolos buvo gautos galiojant santuokai, abiejų sutuoktinių susitarimu, be to, bendriems šeimos poreikiams tenkinti, sutuoktinės pareigą solidariai atsakyti kreditoriui kildina iš teisės normų, reglamentuojančių sutuoktinių civilinę atsakomybę pagal turtines prievoles (CK 3.109 straipsnis [7]). Tokiai pirmosios instancijos teismo pozicijai pritarė Panevėžio apygardos teismas [90], papildomai nurodęs, kad sutuoktinės sudarytos laidavimo sutartys vertintinos kaip jos sutikimo dėl kreditavimo sandorių sudarymo išraiška. Taigi pirmosios bei apeliacinės instancijos teismų teigimu, analizuojamoje byloje sutuoktinių solidarioji atsakomybė dėl skolos grąžinimo atsirado CK 3.109 straipsnio 1 dalies pagrindu. Manytina, kad pirmosios instancijos teismo įvardytos aplinkybės neduoda pagrindo spręsti dėl solidariosios sutuoktinių atsakomybės, o įrodo tik sutuoktinių prievolės bendrumą, bet nebūtinai solidarumą. Pritartina kasacinės instancijos teismo nuomonei, jog solidarioji sutuoktinių pareiga nagrinėjamu atveju atsirado jų bendrai sudarytų kreditavimo bei kredito vartojimo sutarčių pagrindu.

Įvertinus aptartą situaciją, negalima nesutikti su LAT nuomone, kad bankai, siekdami geriau užsitikrinti savo interesų apsaugą, nepagrįstai verčia sutuoktinius, tapusius solidariaisiais skolininkais, sudaryti „laidavimo“ sutartis, tokiu būdu skatindami nepagrįstus sutuoktinių ginčus dėl jų prievolės solidarumo [33].

Kitas aptartinas atvejis - civilinė byla (LAT 2008 m. spalio 13 d. nutartis [35]), kurios faktinės aplinkybės kitokios, nei aukščiau aptartoje, nes, sudaręs kreditavimo sutartis, sutuoktinis gautus kreditus panaudojo asmeniniams interesams tenkinti, o jo sutuoktinė laidavo už iš minėtų sutarčių kylančių prievolių įvykdymą. Šiuo atveju sutuoktinė nelaikytina pagrindine bendraskole pagal kreditavimo sutartis. Sutuoktinės solidariąją prievolę sutinkamai su CK 6.81 straipsnio 1 dalimi, kasacinis teismas kildina iš jos sudarytų laidavimo sutarčių. Atkreiptinas dėmesys, kad aptariamoje byloje teismas

atmetė argumentą, kad sutuoktinės solidarioji prievolė atsirado taip pat ir CK 3.109 straipsnio 1 ir 2 dalių pagrindu, motyvuodamas tuo, jog minėtos įstatymo nuostatos numato tik vieną atvejį, kada sutuoktiniai atsako solidariai – kai sandoris yra būtinas išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą [7], tačiau tokių aplinkybių byloje nenustatyta. Kita vertus, byloje nagrinėjamos situacijos kontekste nereikšmingomis pripažintos aplinkybės, kad gautos lėšos nebuvo panaudotos šeimos interesams, šeimos poreikių tenkinimui. Tokia išvada paaiškinama tuo, jog solidariajai sutuoktinės pareigai atsiradus laidavimo sutarties pagrindu, neturi reikšmės nei sandorio sudarymo tikslai, nei iš tokio sandorio gautų lėšų ar turto panaudojimas šeimos interesais. Solidarumas nepasibaigia, jeigu vienas sutuoktinis paskolą, imtą šeimos poreikiams, panaudoja savo interesams, kitaip, teismo teigimu, solidarumo institutas prarastų prasmę, o nesąžiningi sutuoktiniai galėtų nebevykdyti prisiimtų prievolių. Aplinkybė, jog sutuoktinis (skolininkas) gautas lėšas panaudojo ne šeimos interesais, gali būti reikšminga, sprendžiant tik sutuoktinių bendraskolių santykius, bet ne solidariųjų bendraskolių ir kreditorių santykius, nes solidarioji prievolė apsaugo kreditorių interesus [35].

Kalbant apie sutuoktinių atsakomybę pagal laidavimo sutartis, paminėtina Kauno apygardos teismo 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis [91] santuokos nutraukimo ir turto padalijimo byloje. Be kitų, byloje sprendžiama ir dėl piniginės kompensacijos už sutuoktinio asmeninėmis lėšomis sugrąžintą dalį paskolos, už kurią laidavo sutuoktinė, priteisimo. Nagrinėdamas šį klausimą, teismas aiškinosi, ar gauta paskola buvo panaudota šeimos interesais. Nustatęs, kad sutuoktinio gauta paskola buvo panaudota kitais, ne šeimos, interesais, teismas pripažino nepagrįstu pirmosios instancijos teismo sprendimą priteisti iš žmonos piniginę kompensaciją dalį paskolos grąžinusio sutuoktinio naudai. Pagal CK 6.76 straipsnio nuostata, laidavimas yra papildoma (šalutinė) prievolė, vykdoma tuomet, kai skolininkas neįvykdo visos ar dalies savo prievolės kreditoriui [7]. Taigi skolininkui (sutuoktiniui) įvykdžius prievolę (jos dalį), sutuoktinei, kaip laiduotojai, civilinė atsakomybė neatsirado, todėl neatsirado ir pareiga kompensuoti sutuoktiniui sugrąžintos paskolos dalį. Kita vertus, solidarioji pareiga CK 3.109 straipsnio 1 ir 2 dalių pagrindu dėl aukščiau nurodytų aplinkybių sutuoktinei taip pat neatsirado. Todėl pritartina apeliacinės instancijos teismo pozicijai, jog sutuoktinė neturi pareigos sumokėti kompensaciją dalį paskolos grąžinusiui sutuoktiniui.

Nagrinėjant sutuoktinių solidariosios atsakomybės ypatumus, būtina aptarti solidariosios sutuoktinių prievolės likimą nutraukiant santuoką. Atsižvelgdamas į tai, jog santuokos nutraukimas įstatymuose nenustatytas kaip pagrindas pasibaigti bent vieno iš

sutuoktinių – solidariųjų skolininkų – pareigai atsakyti kreditoriams pagal solidariąją prievolę, kasacinis teismas formuoja nuoseklią praktiką, kad esant solidariosioms sutuoktinių prievolėms, jų atsakomybė taip pat yra solidari ir santuokos nutraukimo atveju atsakomybė pagal šias prievoles nekeičiama, prievolė kiekvienam sutuoktiniui nedalijama, išskyrus, kai kreditorius sutinka, kad liktų vienas skolininkas. Kitaip tariant, santuokos nutraukimas ir bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės padalijimas negali būti pripažintas solidariųjų prievolių pasibaigimo pagrindu. Sutuoktinis bendraskolis, įvykdamas solidariąją pareigą, turi teisę pareikšti atgėžtinius reikalavimus kitam bendraskoliui sutuoktiniui CK 6.9 straipsnio pagrindu. Kai santuoka nutraukiama, sutuoktinių turtas turi būti padalijamas (CK 3.59 straipsnis), tačiau, minėta, buvę sutuoktiniai lieka bendraskoliai, išskyrus kai kreditorius sutinka, kad liktų vienas skolininkas (LAT 2009 m. gegužės 18 d. [33], LAT 2008 m. spalio 13 d. [35], LAT 2007 m. birželio 22 d. nutartys [41]).

Analizuojant šios kategorijos bylas, abejonių kelia teismų pozicija dėl sutuoktinio teisės sudaryti laidavimo sutartį ir tokiu būdu įsipareigoti atsakyti visų savo turtu, kartu ir bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise turimu turtu, be kito sutuoktinio sutikimo arba jo neinformavus. Pagrindiniam skolininkui neįvykdžius laidavimu užtikrintos prievolės, kreditorinis reikalavimas gali būti pareikštas laiduotojui ir išieškojimas nukreiptas į pastarojo asmeninės nuosavybės teise valdomą turtą, o jei tokio nepakanka kreditoriaus reikalavimui patenkinti, pagal CK 3.112 straipsnio 1 dalį, išieškoti galima iš bendro turto sutuoktinio dalies [7]. Negalima neigti, jog tai turėtų neigiamos įtakos nedavusio sutikimo sutuoktinio interesams. Tačiau praktikoje laikomasi nuostatos, jog atsižvelgiant į tai, kad įstatymai nenumato privalomo rašytinio kito sutuoktinio sutikimo sudarant laidavimo sandorį, taip pat į tai, kad laidavimas nėra priskiriamas prie sandorių, sudaromų tik abiejų sutuoktinių (CK 3.92 straipsnio 4 dalis), sutikimo nedavęs (neinformuotas apie laidavimo sandorio sudarymą) sutuoktinis turi vienintelę galimybę nugynėti laidavimo sutartį – remiantis CK 3.96 straipsnio 1 dalimi įrodyti kitos sandorio šalies nesąžiningumą [51]. Deja, kaip rodo praktika, tai sunkiai įgyvendinama, nes kito sutuoktinio sutikimas yra preziumuojamas. Manytina, CK 3.92 straipsnio 4 dalies nuostata, kad sandorius, susijusius su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančio nekilnojamojo daikto ar daiktinių teisių į jį disponavimu ar jų suvaržymu, taip pat sandorius dėl bendros įmonės perleidimo ar teisių į ją suvaržymo bei bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančių vertybinių popierių perleidimo ar teisių į juos suvaržymo gali sudaryti tik abu sutuoktiniai [7], turi būti aiškinama plečiamai ir apimti atvejus, kai sutuoktinis sudarydamas laidavimo sutartį įsipareigoja atsakyti visu savo turtu

pagrindinės prievolės neįvykdymo atveju. Kitu atveju nedavusio sutikimo sutuoktinio interesai liktų neapsaugoti.

5.3.4. Subsidiarioji laiduotojo atsakomybė

Minėta, CK numatyta solidariosios laiduotojo atsakomybės prezumpcija, kai kreditorius turi teisę reikalauti įvykdyti prievolę tiek iš visų ar kelių bendraskolių kartu, tiek ir iš vieno jų skyrium, be to, tiek visą prievolę, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 d. [7]). Tačiau dispozityvumo ir sutarčių laisvės principai sąlygoja šalių teisę laidavimo sutartyje nustatyti, kad laiduotojo atsakomybė yra subsidiarioji. Pastebėtina, kad laidavimo teisinius santykius reglamentuojantis CK skirsnis nenustato specialių subsidiariosios laiduotojo atsakomybės taisyklių, todėl taikytinos bendrosios subsidiariąją atsakomybę reguliuojančios CK normos. Pagal CK 6.245 straipsnio 5 dalį, kreditorius gali pareikšti reikalavimą subsidiariai atsakingam skolininkui tik tuomet, jei pagrindinis skolininkas atsisakė įvykdyti prievolę arba kreditorius per protingą terminą iš skolininko negavo atsakymo į pareikštą reikalavimą [7]. Taigi esant subsidiariajai skolininko atsakomybei, kreditorius pirmiausia turi pareikalauti, kad prievolę įvykdytų pagrindinis skolininkas. CK šeštosios knygos pirmo tomo komentaro autoriai atkreipia dėmesį, kad šiuo atveju kalbama apie reikalavimo pareiškimą ne teismo tvarka, o asmeniškai pačiam skolininkui [19, p. 335].

Šiame kontekste pastebėtina, kad pagal 1964 m. CK 192 straipsnį, esant subsidiariajai skolininko atsakomybei, kreditorius turėjo teisę reikalauti, kad toks skolininkas įvykdytų prievolę tik tuo atveju, jei negauna savo reikalavimo pilnutinio patenkinimo iš pagrindinio skolininko [13]. Atsižvelgiant į minėtos teisės normos aiškinimą teismų praktikoje (Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. gegužės 23 d. nutartis [75]), darytina išvada, kad, kai laiduotojo atsakomybė buvo subsidiarioji, kreditorius turėjo teisę reikalauti tokio laiduotojo atsakomybės tik tuomet, jei teismo tvarka buvo nustatytas faktas, kad kreditorius negaus savo reikalavimo visiško patenkinimo iš pagrindinio skolininko. Taigi pagal iki 2001 m. birželio 30 d. galiojusį teisinį reglamentavimą, prieš pareikšdamas reikalavimą dėl prievolės įvykdymo laiduotojui, kurio atsakomybė subsidiarioji, kreditorius turėjo kreiptis į teismą dėl išieškojimo iš pagrindinio skolininko turto. Turint omenyje, kad kreditorius turėjo teisę pareikšti laiduotojui ieškinį per tris mėnesius nuo prievolės įvykdymo termino pabaigos, kitaip laidavimas baigdavosi (1964 m. CK 219 straipsnio 2 dalis [13]), akivaizdu, kad dabartinis nagrinėjamo klausimo reguliavimas labiau apsaugo kreditoriaus interesus. Kitaip, nei

1964 m. CK, pagal dabar galiojantį reguliavimą, tam, kad kreditorius galėtų pareikšti reikalavimą subsidiariai atsakingam laiduotojui, pakanka ne teismo tvarka kreiptis į pagrindinį skolininką dėl prievolės įvykdymo. Be to, klaidinga būtų manyti, jog subsidiarioji laiduotojo atsakomybė yra žymiai nepalankesnė kreditoriui, lyginant su solidariaja. Vienintelė sąlyga, kurią turi įvykdyti kreditorius, siekdamas subsidiariojo laiduotojo atsakomybės – ne teismo tvarka pareikšti reikalavimą dėl prievolės įvykdymo pagrindiniam skolininkui. Pastarajam atsisakius įvykdyti prievolę arba per protingą terminą neatsakius į pareikštą reikalavimą, kreditorius įgyja teisę reikalauti subsidiariojo laiduotojo atsakomybės.

Laiduotojo atžvilgiu šiuo metu galiojantis nagrinėjamo klausimo reguliavimas yra mažiau palankus, nes prieš pareikšdamas reikalavimus laiduotojui kreditorius nebeprivalo kreiptis į teismą dėl išieškojimo iš pagrindinio skolininko turto. Minėtų teisinio reglamentavimo pokyčių sąlygotą laiduotojo rizikos padidėjimą kompensuoja CK 6.80 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta subsidiariai atsakingo laiduotojo teisė reikalauti, kad kreditorius pirmiausia nukreiptų išieškojimą į konkretų pagrindinio skolininko turtą, nebent laiduotojas šios teisės yra aiškiai atsisakęs. Jei kreditorius nepasinaudoja tokiu laiduotojo nurodymu ir pirmiausia nenukreipia išieškojimo į nurodytą konkretų pagrindinio skolininko turtą, laiduotojo atsakomybė sumažėja nurodyto turto verte [7]. Tačiau laiduotojo nurodytas turtas turi būti toks, iš kurio kreditorius galėtų reikalauti išieškoti, kaip antai turtas neturi būti įkeistas, areštuotas.

Apžvelgtina, kaip aptartos įstatymo nuostatos taikomos teismų praktikoje.

Lietuvos apeliacinis teismas 2007 m. kovo 13 d. nutartyje [71] pripažino, kad sąskaitos faktūros apmokėti nuomos mokesčių pateikimas pagrindiniam skolininkui laikytinas reikalavimo pareiškimu pačiam skolininkui. Ši aplinkybė, taip pat pagrindinio skolininko raštai kreditoriui, kuriuose kreditorius informuojamas, jog skolininkas negali sumokėti nuomos mokesčio, nes areštuota sąskaita, be to, pirma turi būti išspręstas darbų priėmimo klausimas, leido teismui teigti, jog kreditorius įgijo teisę reikalauti iš laiduotojo, kaip subsidiariojo skolininko, įvykdyti prievolę. Kita vertus, teismas CK 6.80 straipsnio 2 dalies nuostatą aiškino taip, jog esant subsidiariai atsakomybei, laiduotojas atsakytų tuo atveju, jeigu pagrindinis skolininkas neturėtų turto, į kurį nukreipus išieškojimą būtų galima įvykdyti prievolę. Kaip minėta, nurodyta CK nuostata įtvirtina laiduotojo teisę reikalauti nukreipti išieškojimą į konkretų laiduotojo nurodytą pagrindinio skolininko turtą. Nagrinėjamoje byloje tokio reikalavimo laiduotojas nėra pareiškęs, todėl minėta teisės norma neturėtų būti taikoma. Todėl negalima pritarti ir teismo išvadai, kad

teismo tvarka nenustačius, kad pagrindinis skolininkas neturi turto, iš kurio galima įvykdyti prievolę, negalima nukreipti išieškojimo į subsidiarųjį skolininką - laiduotoją.

Kitas abejonių keliantis aspektas susijęs su pagrindinio skolininko įtraukimu į bylą. CK 6.245 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta subsidiariai atsakingo skolininko, kuriam pareikštas ieškinys, pareiga patraukti dalyvauti byloje ir pagrindinį skolininką [7]. Tačiau Lietuvos apeliacinio teismo teigimu, pagrindinis skolininkas turėtų būti įtrauktas į bylą bendraatsakovu kartu su subsidiariuoju skolininku kreditoriaus prašymu, o pastarajam nesutikus, teismas savo iniciatyva turėtų patraukti pagrindinį skolininką dalyvauti byloje trečiuoju asmeniu, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų. [71]. Pažymėtina, kad analizuojamoje situacijoje būtent laiduotojas, kaip subsidiarusis skolininkas, suinteresuotas pagrindinio skolininko dalyvavimu byloje, nes, priešingu atveju, pastarasis galėtų reikšti regresiniam laiduotojo reikalavimui visus atsikirtimus, kuriuos jis būtų turėjęs teisę reikšti kreditoriui (CK 6.245 straipsnio 6 dalis [7]). Įtraukus pagrindinį skolininką kartu su laiduotoju dalyvauti byloje bendraatsakovais, pasak teismo, vienoje byloje galima būtų išspręsti atsakomybės pagal pagrindinę prievolę bei subsidiariosios atsakomybės klausimus. Ieškinio patenkinimo atveju, vykdymo procese paaiškėjus aplinkybei, kad pagrindinis skolininkas neturi turto ar yra kitų priežasčių, dėl ko teismo sprendimas negalėtų būti įvykdytas, teismo sprendimas būtų vykdomas iš subsidiaraus skolininko– laiduotojo.

Iš išdėstyto matyti, kad, viena vertus, teismas pripažino sąskaitos faktūros pateikimą pagrindiniam skolininkui bei pastarojo raštą kreditoriui, kuriame kreditorius informuojamas, jog skolininkas negali įvykdyti prievolės, pakankamu pagrindu, suteikiančiu kreditoriui teisę reikalauti iš laiduotojo, kaip subsidiariojo skolininko, įvykdyti prievolę. Kita vertus, netinkamas tam tikrų CK nuostatų aiškinimas sąlygojo klaidingą išvadą, kad išieškojimą į subsidiarųjį skolininką galima nukreipti tik tuomet, kai teismo tvarka bus nustatyta, kad pagrindinis skolininkas neturi turto, iš kurio galima įvykdyti prievolę.

5.4. Laiduotojo ir kreditoriaus teisės ir pareigos

Solidariosios pagrindinio skolininko ir laiduotojo atsakomybės įtvirtinimas sąlygoja būtinybę numatyti priemones, apsaugančias laiduotojo teises ir teisėtus interesus. Antai CK 6.80 straipsnio 1 dalis įpareigoja kreditorių, laiduotojui pareikalavus, suteikti jam informaciją apie užtikrintos pagrindinės prievolės turinį ir sąlygas, taip pat apie jos vykdymą: nurodyti jos pobūdį, dydį, skolininko atsakomybę, palūkanų dydį, vykdymo

terminus, kitokias sąlygas, taip pat skolininko finansinę padėtį [19, p. 121]. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia pareiga kreditoriui atsiranda tik laiduotojui pareikalavus. Kreditoriaus atsisakymas suteikti nurodytą informaciją gali būti vertinamas kaip kooperavimosi pareigos pažeidimas, suteikiantis teisę laiduotojui reikalauti atlyginti dėl tokio atsisakymo patirtus nuostolius.

CK 6.82 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta laiduotojo teisė reikšti kreditoriui visus atsikirtimus, kuriuos galėtų reikšti pagrindinis skolininkas. Net skolininkui atsikirsti atsisakius arba pripažinus savo prievolę, laiduotojas nepraranda tokios teisės [7]. Pavyzdžiui, laiduotojas gali įrodinėti, kad skolininko gauta paskolos suma yra mažesnė, nei nurodyta sutartyje [27, p. 617]. Be to, laiduotojas turi teisę įgyvendinti visas kitas teises, kuriomis gali naudotis skolininkas, išskyrus tas, kurios yra išimtinai asmeninės. CK pateiktas tokių laiduotojo teisių nebaigtinis sąrašas: ginčyti skolą, taikyti įskaitymą, sustabdyti prievolės vykdymą (CK 6.82 straipsnio 3 dalis [7]).

Kita grupė priemonių, skirtų apsaugoti laiduotojo teises ir teisėtus interesus, yra CK nuostatos, reglamentuojančios įvykdžiusio prievolę laiduotojo teises. Antai pagal CK 6.83 straipsnio 1 dalį, įvykdžiusiam prievolę laiduotojui pereina visos kreditoriaus teisės pagal prievolę [7], kitaip tariant, jis faktiškai tampa kreditoriumi skolininko atžvilgiu. Laiduotojas įgyja teisę pareikšti skolininkui regresinį reikalavimą. Kad laiduotojas galėtų tinkamai įgyvendinti savo regreso teisę, prievolės įvykdymas turi būti tinkamai įformintas ir patvirtintas. Kreditorius, priėmęs įvykdymą, pagal CK 6.83 straipsnio 4 dalį, privalo laiduotojui perduoti dokumentus, patvirtinančius reikalavimą skolininkui, taip pat šį reikalavimą užtikrinančias teises [7]. Minėta, kad laidavimo atsiradimui neturi reikšmės, ar yra skolininko prašymas už jį laiduoti, ar nėra, tačiau nuo to priklauso laiduotojo regreso teisės apimtis. Antai CK 6.83 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu laidavimas atsirado skolininko prašymu ar sutikimu, tai prievolę įvykdęs laiduotojas turi teisę papildomai reikalauti iš pagrindinio skolininko atlyginti visus su laidavimu susijusius nuostolius, taip pat reikalauti palūkanų už kreditoriui sumokėtą sumą, nors pagrindinė prievolė palūkanų ir nenumato. Tačiau jei laidavimas atsirado be skolininko žinios, laiduotojas turi teisę reikalauti tik to, ką skolininkas būtų privalėjęs sumokėti be laidavimo [7].

Šiame kontekste paminėtina Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 31 d. nutartyje [70] išreikšta pozicija, kad remiantis CK 6.83 straipsnio 2 dalimi, prievolę įvykdęs laiduotojas gali reikalauti atlyginti visus su laidavimu susijusius nuostolius, tačiau ne nuostolius, susijusius su netinkamu prievolės vykdymu. Tai reiškia, kad atgręžtinio reikalavimo teisės reikalauti iš pagrindinio skolininko sumokėtų procesinių

palūkanų, žyminio mokesčio ir atstovavimo išlaidų, susijusių su laiduotojo prievolės neįvykdymu ar netinkamu vykdymu, įstatymas nenumato.

Jeigu už skolininką laidavo keli asmenys, kiekvienas laiduotojas turi teisę atgręžtinio reikalavimo tvarka reikalauti iš skolininko tik savo sumokėtos sumos (CK 6.83 straipsnio 3 dalis [7]), tai yra, jų santykiei grindžiami dalinės prievolės principais, nepriklausomai nuo to, kad laiduotojų atsakomybė kreditoriaus atžvilgiu buvo solidarioji. Todėl, jei esant keliems laiduotojams vienas iš jų įvykdė visą prievolę ir tos sumos negali būti išieškotos iš skolininko, įvykdęs prievolę laiduotojas įgyja teisę reikalauti iš kitų laiduotojų grąžinti sumokėtą sumą proporcingai kiekvieno iš jų daliai (CK 6.84 straipsnis [7]).

Įvykdęs prievolę, laiduotojas turi apie tai pranešti pagrindiniam skolininkui. Laiduotojui to nepadarius ir apie prievolės įvykdymą nežinančiam skolininkui įvykdžius ją pakartotinai, laiduotojas neturės atgręžtinio reikalavimo pagrindiniam skolininkui, tačiau galės pareikšti atgręžtinį reikalavimą dvigubą įvykdymą gavusiam kreditoriui. Tokios pat pasekmės atsiranda ir kai laiduotojas, nepranešęs pagrindiniam skolininkui, įvykdo prievolę, kai ji jau pasibaigusi. Šiuo atveju laiduotojas taip pat išsaugo teisę reikalauti, kad kreditorius grąžintų be pagrindo gautas sumas (CK 6.83 straipsnio 5 dalis [7]). Kita vertus, CK 6.85 straipsnyje, siekiant išvengti pakartotinio prievolės įvykdymo, įtvirtinta skolininko, įvykdžiusio laidavimu užtikrintą prievolę, pareiga apie tai pranešti laiduotojui. Kitaip laiduotojas, savo ruožtu įvykdęs prievolę, turi atgręžtinio reikalavimo skolininkui teisę. Pastarasis tokiu atveju turi teisę išieškoti iš kreditoriaus tik tai, ką šis be pagrindo gavo [7].

5.5. Laiduotojo atleidimas nuo atsakomybės

Viena iš priemonių, skirtų apsaugoti laiduotojo interesus, yra CK 6.86 straipsnyje įtvirtinta nuostata dėl laiduotojo atleidimo nuo atsakomybės: laiduotojas nuo atsakomybės atleidžiamas, kai kreditorius atsisako savo pirmenybės teisės patenkinti reikalavimą ar kito jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo, jeigu kreditorius būtų galėjęs patenkinti savo reikalavimą pasinaudodamas teisėmis, kurių atsisakė [7]. Šia nuostata siekiama užtikrinti kreditoriaus teisių (įskaitant ir visus kreditoriaus turimus jo naudai nustatytus užtikrinimus) tinkamą perėmimą pagal CK 6.83 straipsnio 1 d. Kreditoriui atsisakius jo naudai nustatyto tam tikro prievolės įvykdymo užtikrinimo, laiduotojas, įvykdęs pareigą už pagrindinį skolininką, galėtų perimti kreditoriaus teises pagal prievolę, tačiau neturėtų

prievolės užtikrinimo, kurio atsisakė kreditorius. CK šeštosios knygos pirmo tomo komentaro autorių teigimu, laiduotojas atleidžiamas nuo atsakomybės, jei įrodo, kad:

- kreditorius turėjo pirmumo teisę visiškai patenkinti savo reikalavimą;
- buvo reali galimybė patenkinti reikalavimą pasinaudojant kitomis teisėmis;
- kreditorius šių savo teisių atsisakė [19, p. 127].

Kreditoriaus turima pirmenybės teisė reiškia, kad šis kreditorius turi pirmumą prieš kitus skolininko kreditorius, tačiau, kaip bus aptarta žemiau, nereiškia, kad kreditoriui sudaroma jo turimų prievolės užtikrinimo priemonių panaudojimo eilė. Kreditoriui turint galimybę disponuoti keliais prievolės įvykdymo užtikrinimo būdais, konkretaus būdo pasirinkimas priklauso kreditoriui, išskyrus atvejus, kai eiliškumą apibrėžia įstatymas arba, nepažeidžiant imperatyvių įstatymo normų, sutartis. Todėl nagrinėjama įstatymo norma neturėtų būti taikoma, kaip kartais pasitaiko praktikoje, tais atvejais, kai pagrindiniam skolininkui neįvykdžius laidavimu bei, pavyzdžiui, įkeitimu užtikrintos prievolės, kreditorius pareiškia reikalavimą būtent laiduotojui, nes kreditorius, minėta, turi teisę pasirinkti, kokias jo naudai nustatytas užtikrinimo priemones realizuoti. Tokiu atveju įvykdęs prievolę laiduotojas, vadovaudamasis CK 6.83 straipsnio 1 dalies nuostata, perimtų visas kreditoriaus teises, kartu ir įkeitimo teisę, ir galėtų atgręžtinio reikalavimo tvarka išieškoti iš įkeisto turto. Kitaip tariant, aplinkybė, kad kreditorius pasirinko laidavimą, kaip prievolės užtikrinimo būdą, nereiškia, jog jis atsisakė kitų jo naudai nustatytų prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonių CK 6.86 straipsnio prasme.

Nagrinėjama įstatymo nuostata taip pat netaikytina, jei kreditorius savo teisių ne atsisakė, o negalėjo jomis pasinaudoti dėl nuo jo nepriklausančių priežasčių.

Abejonių kelia CK šeštosios knygos pirmo tomo komentaro autorių nurodyta CK 6.86 straipsnio taikymo sąlyga, susijusi su kreditoriaus galimybe visiškai patenkinti savo reikalavimą, pasinaudojant teisėmis, kurių atsisakė. Pastebėtina, kad teismų praktikoje taip pat laikomasi pozicijos, jog būtina laiduotojo atleidimo nuo atsakomybės sąlyga – kreditorius turi atsisakyti pasinaudoti teisėmis tokios apimties, kad būtų galėjęs visiškai patenkinti savo reikalavimus (pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. balandžio 6 d. sprendimas [87]). Tokia pat nuostata buvo įtvirtinta ir 1964 m. CK 218 straipsnyje [13]. Aiškindamas pastarąją normą, LAT 2001 m. spalio 1 d. nutartyje [46] nurodė analogiškas jos taikymo sąlygas.

Taigi, tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje (pavyzdžiui, 2004 m. vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė“ [14, p. 72]) iki šiol neretai laikomasi nuomonės, kad, remiantis CK 6.86 straipsniu, laiduotojas gali būti atleidžiamas nuo atsakomybės tik tuo atveju, jei, pasinaudojęs tomis teisėmis, kurių atsisakė, būtų galėjęs patenkinti savo

reikalavimą visa apimtimi. Tokia pozicija kelia abejonių jau vien dėl to, kad nesiderina su analizuojamos nuostatos tikslais – apsaugoti laiduotojo interesus. Jei kreditorius nebūtų atsisakęs savo teisių, kuriomis pasinaudojęs būtų galėjęs iš dalies patenkinti savo reikalavimą, įvykdęs prievolę laiduotojas atgręžtinio reikalavimo tvarka turėtų galimybę susigražinti atitinkamą dalį sumokėtos sumos. Kreditoriui atsisakius minėtų teisių, laiduotojas netenka galimybės susigražinti nurodytas sumas. Todėl teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principai reikalauja laiduotojo atleidimo nuo atsakomybės ir tais atvejais, kai kreditorius pasinaudodamas teisėmis, kurių atsisakė, tik iš dalies būtų galėjęs patenkinti savo reikalavimą. Be abejo, nagrinėjamoje situacijoje laiduotojas galėtų reikalauti tik atitinkama dalimi būti atleidžiamas nuo atsakomybės. Toks CK 6.86 straipsnio aiškinimas neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms ir teisės principams, taip pat viešajai tvarkai bei gerai moralei. Problemų šiuo atveju kelia CK 6.8 straipsnio 3 dalyje nustatyta taisyklė, kad, kreditoriui atsisakius reikalavimo vieno iš bendraskolių naudai, jis išsaugo teisę reikalauti įvykdyti visą prievolę solidariai iš likusių bendraskolių [7]. Manytina, nurodyta nuostata, suteikianti kreditoriui teisę savo nuožiūra atleisti solidarų skolinką nuo atsakomybės, tokiu būdu pabloginant kitų solidarų skolinkų padėtį, prieštarauja solidarumo sampratai. Kreditorius, atsisakęs reikalavimo vieno iš bendraskolių naudai, galėtų išsaugoti teisę tik į likusios prievolės dalies įvykdymą. Atitinkamai kreditorius, atsisakęs savo pirmenybės teisės ar kito jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo, pagal CK 6.86 straipsnį, iš laiduotojo galėtų reikalauti atsakomybės tik už likusios prievolės dalies neįvykdymą. Toks minėtų nuostatų aiškinimas atitinka teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus.

Atkreiptinas dėmesys, kad minėtoje 2001 m. spalio 1 d. nutartyje [46] LAT, kaip ir kiti šią bylą nagrinėję teismai, laiduotojo atleidimą nuo atsakomybės, remiantis 1964 m. CK 218 straipsniu, motyvavo tuo, jog kreditorius, nepasinaudojęs visomis savo teisėmis, kad laidavimu užtikrinta prievolė būtų įvykdyta, ir atsisakydamas hipotekos, vienašališkai padidino laiduotojo atsakomybę, sudarė jam kitas nepalankias aplinkybes, todėl įstatymas atleidžia laiduotoją nuo atsakomybės [46,77]. Primintina, jog dabar galiojančio CK 6.87 straipsnio 4 dalyje prievolės pasikeitimas iš esmės, sąlygojęs laiduotojo atsakomybės padidėjimą arba kitų nepalankių laiduotojui pasekmių atsiradimą be pastarojo sutikimo, įtvirtintas kaip vienas iš laidavimo pabaigos pagrindų. Tai reiškia, kad kreditoriaus teisių, kuriomis pasinaudojus jis galėtų patenkinti savo reikalavimą, atsisakymą pripažinus kaip suponuojantį laiduotojui nepalankių pasekmių atsiradimą (su tuo sunku nesutikti), tiek taikant CK 6.86 straipsnį, tiek CK 6.87 straipsnio 4 dalį, teisiniai padariniai laiduotojui tie patys – laidavimas baigiasi. Taigi išeitu, kad CK 6.86 straipsnio nuostata yra perteklinė.

Tai leidžia manyti, kad CK 6.86 straipsnio nuostata laikytina specialiaja CK 6.87 straipsnio 4 dalies atžvilgiu ir, atsižvelgiant į kreditoriaus interesus, turi būti taikoma visais atvejais, kai kreditorius atsisako teisių, kuriomis pasinaudojęs galėtų patenkinti savo reikalavimą tiek visa apimtimi, tiek jo dalį. Kitoks aiškinimas reikštų, kad kreditoriui atsisakius teisių, kurias realizavęs patenkintų tik dalį savo reikalavimų, turėtų būti taikoma CK 6.87 straipsnio 4 dalis, pagal kurią esant nagrinėjamai situacijai laidavimas baigiasi, o tai pažeistų kreditoriaus interesus.

5.6. Laidavimo pabaiga

Kone labiausiai laiduotojo teises ir teisėtus interesus saugo įstatymo normos, reglamentuojančios laidavimo pabaigą. Minėta, kad laidavimas yra akcesorinė prievolė, užtikrinanti pagrindinės prievolės įvykdymą ir be pagrindinės prievolės negaliojanti; pagrindinei prievolei pasibaigus, laidavimas taip pat baigiasi (CK 6.76 straipsnio 2 dalis, 6.87 straipsnio 1 dalis [7]). Paprastai laidavimas baigiasi skolininkui įvykdžius laidavimu užtikrintą prievolę. Kai pagrindinę prievolę įvykdo laiduotojas, pagrindinė prievolė taip pat pasibaigia tiek jo, tiek skolininko atžvilgiu, atitinkamai pasibaigia kreditoriaus reikalavimo teisė į juos, o prievolę įvykdęs laiduotojas perima kreditoriaus teises ir įgyja atgėžtinio reikalavimo teisę į skolininką (CK 6.83 straipsnis).

Tačiau sutarties ar įstatymų numatytais atvejais laidavimas gali baigtis ir anksčiau už pagrindinę prievolę. Laidavimo pabaigos pagrindai įtvirtinti CK 6.87 straipsnyje [7]:

1. kai laiduotojas miršta. Kadangi laiduojama už konkretų skolininką, kurį su laiduotoju gali sieti asmeninio pobūdžio santykiai, laiduotojo teisių perėmėjai nepaveldi laiduotojo pareigos. Todėl laiduotojui mirus, tokia prievolė baigiasi (CK 6.128 straipsnio 1 dalis [7]). Kita vertus, jau atsiradusios laiduotojo skolos (pavyzdžiui, laiduotojui iki jo mirties jau buvo pareikštas ieškinys) yra paveldimos bendraisiais pagrindais [19, p. 128];

2. kai skolininkas ir laiduotojas sutampa, išskyrus atvejus, kai kreditorius suinteresuotas laidavimo išlikimu. Pavyzdžiui, laiduotojui tapus vieninteliu skolininko įpėdiniu, kurio atsakomybė už palikėjo skolas nėra ribojama tik paveldėtu turtu, kreditorius suinteresuotas išsaugoti laidavimą, kadangi tokiu atveju, jei prievolei įvykdyti nepakaktų palikimo, būtų išieškoma iš laiduotojo asmeninio turto. Kitas atvejis, kuomet skolininkas ir laiduotojas sutampa, nagrinėjamas 2007 m. lapkričio 10 d. LAT nutartyje [38]. Įstatymas nedraudžia individualios įmonės savininkui laiduoti už pagrindinį skolininką – jam pačiam priklausančią individualią įmonę, nes pagrindinės prievolės subjektais yra individuali įmonė ir kreditorius. Taigi tokiu atveju nepripažintinas

skolininko – individualios įmonės ir laiduotojo sutapimas. Tačiau, kai, remiantis CK 2.50 straipsnio 4 dalimi, individualios įmonės dalyviui atsirado pareiga atsakyti pagal šios įmonės prievolės, nes nepakako jos turto, dalyvis tapo bendraskolium. Tuomet, pasak teismo, galima konstatuoti skolininko ir laiduotojo sutaptį, kas reiškia, kad laidavimas baigiasi (jei kreditorius nesuinteresuotas jo išlikimu);

3. kai iš esmės pasikeičia prievolė ir dėl to be laiduotojo sutikimo padidėja jo atsakomybė arba atsiranda kitos laiduotojui nepalankios pasekmės, išskyrus atvejus, kai laidavimo sutartis numato kitaip. Doktrinoje tokia įstatymo nuostata aiškinama tuo, kad prievolė, už kurią laiduotojas laidavo, nustojo egzistuoti, o atsakyti už naujos prievolės neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą jis nėra įsipareigojęs [25, p. 568]. Pagal minėtą normą, viena iš nepalankių laiduotojui pasekmių yra laiduotojo atsakomybės padidėjimas. Atsakomybė gali padidėti, kai, pavyzdžiui, pratęsiamas pagrindinės prievolės galiojimo terminas ir dėl to gali padidėti palūkanos, netesybos. Tokiais atvejais, kad laidavimas liktų galioti, būtina atitinkamai keisti laidavimo sutartį, antraip laidavimas baigsis. Tačiau jeigu laiduotojas laidavo ne už visos prievolės, o tik už tam tikros jos dalies, išreikštos konkrečia suma, įvykdymą, laidavimas lieka galioti, nes tokiu atveju prievolės pasikeitimas neturi įtakos laiduotojo atsakomybei. Atkreiptinas dėmesys, kad pagrindinės prievolės pakeitimai, dėl kurių laiduotojui be jo sutikimo atsiranda nepalankios pasekmės, yra laidavimo pasibaigimo pagrindas, todėl laiduotojas negali būti traukiamas atsakomybėn pagal pagrindinio skolininko prievolę, kokia ji buvo iki pakeitimų, kitaip tariant, tokiu atveju ne pakeista prievolė laikytina negaliojančia, bet laidavimas laikomas pasibaigusiu. Tačiau aptariama norma yra dispozityvi, todėl sutarties šalys turi teisę susitarti kitaip. Tokia šalių teisė pripažįstama ir teismų praktikoje. Antai LAT 2008 m. lapkričio 4 d. nutartyje [34] konstatavo, kad laidavimo sutartyje laiduotojui iš anksto ir besąlygiškai sutikus su prievolės bei jos vykdymo tvarką bei sąlygas nustatančios sutarties pakeitimu, nėra pagrindo laidavimui pasibaigti, nes laiduotojas sutinka su prievolės keitimu - jo padėties pabloginimu. Tačiau net ir šiuo atveju, teismo teigimu, įstatymas nesuteikia kreditoriui teisės net neinformuoti laiduotojo apie pagrindinės sutarties sąlygų pakeitimą ar papildymą. Tai prieštarautų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams (LAT 2010 kovo 25 d. nutartis [79]);

4. kai skola pagal laidavimu užtikrintą prievolę perkeliama kitam asmeniui, o laiduotojas nedavė sutikimo kreditoriui laiduoti ir už naują skolininką. Laidavimo sutartimi laiduojama už konkretų skolininką, todėl perkėlus skolą kitam asmeniui, kaip ir prieš tai aptartu atveju, laikytina, jog prievolė, už kurią laiduotojas laidavo, nustojo egzistuoti, o atsakyti už naujos prievolės neįvykdymą ar netinkamą įvykdymą jis nėra

įsipareigojęs, todėl laidavimas baigiasi. Tačiau minėta taisyklė netaikytina, kreditoriui ir laiduotojui susitarus, jog laiduotojas laiduos ir už naująjį skolininką;

5. kai kreditorius be pagrindo atsisako priimti skolininko arba laiduotojo pasiūlytą tinkamą prievolės įvykdymą. Jau pati įstatymo nuostatos formuluotė suponuoja laiduotojo pareigą tokiu atveju įrodyti, jog kreditoriui buvo siūloma priimti tinkamą įvykdymą bei kad pastarojo atsisakymas yra nepagrįstas. Minėta, kad laiduotojo prievolės turinį sudaro ne prievolės įvykdymas už skolininką, bet įsipareigojimas atsakyti kreditoriui, pagrindiniam skolininkui neįvykdžius ar netinkamai įvykdžius savo prievolę. Atsižvelgiant į tai, pritartina autoriams, siūlantiems minėtą įstatymo nuostatą aiškinti kaip nustatančią laiduotojo teisę (bet ne pareigą) įvykdyti už skolininką laidavimu užtikrintą prievolę, kartu ir kreditoriaus pareigą priimti laiduotojo pasiūlytą prievolės įvykdymą [25, p. 586].

Terminuotas laidavimas, pagal CK 6.88 straipsnio 1 dalį, baigiasi, jeigu kreditorius per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią pasibaigė laidavimo terminas ar prievolės įvykdymo terminas, nepareiškia laiduotojui ieškinio [7]. Terminuotu pripažintinas laidavimas, kai laiduota tik tam tikram laikui, taip pat laidavimas, kuriuo užtikrinta terminuota prievolė (CK 6.88 straipsnio 1 dalis [7]). Lingvistiškai aiškinant minėtą CK nuostatą atrodytų, kad terminuotas laidavimas baigiasi, praėjus trimis mėnesiams po laidavimo termino ar prievolės įvykdymo termino (priklausomai nuo to, kuris terminas sueina anksčiau) pabaigos, jei kreditorius nepareiškia ieškinio laiduotojui. Tačiau aptariant laidavimo sampratą minėta, jog atsižvelgiant į laidavimo sutarties šalių teisę patiems nusistatyti laidavimo terminą, laikytina, jog nurodytas trijų mėnesių terminas skaičiuotinas nuo šalių nustatyto laidavimo termino pabaigos. Pagrindinės prievolės įvykdymo terminas sukelia teisinių padarinių tik tuo atveju, jei buvo laiduota nenustatytam laikui. Bylų analizė parodė, kad nevienareikšmė CK 6.88 straipsnio 1 dalies formuluotė neretai kelia problemų taikant šią nuostatą praktikoje.

Aptartina pakankamai dažna situacija, kai laidavimo sutarties šalys susitaria, jog laidavimas galioja iki visiško prievolės įvykdymo. LAT tokią sutarties sąlygą dar 1995 m. rugpjūčio 8 d. apžvalgoje [49] pripažino neprieštaraujančia įstatymams, todėl sukuriančia jos šalims atitinkamas teises ir pareigas. Tokios pat pozicijos laikytasi ir vėlesnėse bylose. Antai 2009 m. gegužės 18 d. nutartyje [33] LAT sutarties sąlygą, kad laidavimas galioja iki visiško paskolos grąžinimo, kas atitinka laidavimo kaip akcesorinės prievolės pobūdį, įvertino kaip įstatymo neuždraustą kitokį šalių susitarimą, atitinkantį Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje [1] nustatytą asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principą. Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, teismas konstatavo, kad, kai

paskolos ar kreditavimo sutartyje nustatytu terminu prievolė neįvykdyta, o laiduotojas ir kreditorius yra susitarę, jog laidavimas galioja iki visiško paskolos gražinimo, CK 6.88 straipsnio 1 dalyje nustatytas laidavimo pabaigos terminas netaikomas. Taigi aptariamu atveju prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonė – laidavimas – galios tol, kol bus gražinta visa paskola, tai yra bus įvykdyta visa užtikrinta prievolė, nes laiduotojas siekė tokių teisinių padarinių.

Savo poziciją teismas papildė 2009 m. liepos 27 d. nutartyje [32], pareiškęs, jog šalių susitarimas, kad laidavimas galioja iki visiško prievolės įvykdymo, turi būti aiškiai išreikštas, nes kiekvienu atveju laiduotojas turi žinoti, kokią atsakomybę jis prisiima suteikdamas kito asmens kreditoriui laidavimą ir užtikrindamas skolininko prievolę. Kreditorius savo ruožtu taip pat turi žinoti, kokia apimtimi ir terminais atsako laiduotojas.

Analizuojamų klausimų kontekste detalesnio aptarimo reikalauja teismo vartojama formuluotė „CK 6.88 straipsnio 1 dalyje nustatytas laidavimo pabaigos terminas netaikomas“. Kyla klausimas, ar šalims laidavimo sutartyje susitarus, jog laidavimas galioja iki visiško prievolės įvykdymo, netaikomas tik minėtame straipsnyje nurodytas terminas, ar tokia laiduotojo prievolė nelaikytina terminuota, todėl netaikytinas CK 6.88 straipsnis. Kadangi minėtose bylose iki visiško prievolės įvykdymo galiojančiu laidavimu buvo užtikrintos terminuotos prievolės, toks laidavimas laikytinas terminuotu. Tai reiškia, kad imperatyvioji CK 6.88 straipsnio 1 dalies nuostata nagrinėjamais atvejais privalo būti taikoma. Kita vertus, sutarties šalims susitarus dėl tam tikro laidavimo termino, kaip minėta, nurodytas trijų mėnesių terminas skaičiuotinas nuo šio šalių sutarto termino pabaigos. Kai susitarta dėl laidavimo iki visiško prievolės įvykdymo, nuo šio įvykio skaičiuotinas terminas, per kurį kreditoriui suteikiama teisė reikalauti laiduotojo atsakomybės, nebetenka prasmės, nes skolininkui ar laiduotojui įvykdžius pagrindinę prievolę, ji pasibaigia, kartu pasibaigia ir laidavimas (CK 6.123 straipsnio 1 dalis, CK 6.87 straipsnio 1 dalis). Todėl būtina pritarti LAT išvadai, kad skolininkui nustatytu terminu neįvykdžius laidavimu iki visiško prievolės įvykdymo užtikrintos prievolės, CK 6.88 straipsnio 1 dalyje nustatytas laidavimo pabaigos terminas netaikomas.

Atsižvelgiant į išdėstytą, pritartina Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. kovo 31 d. nutartyje [65] išreikštai pozicijai, kad laidavimu užtikrinus terminuotą prievolę, vertinant tokio laidavimo pabaigą, turi būti taikoma imperatyvioji teisės norma – CK 6.88 straipsnio 1 dalis, nes joje nustatyta laidavimo pabaiga, kai laiduojama už terminuotą prievolę. Tačiau negalima sutikti su išvada, jog byloje nagrinėjamu atveju šalys negalėjo susitarti dėl kitokios, negu minėtoje teisės normoje nustatyta, laidavimo pabaigos, nes sutarties šalys negali pakeisti ar panaikinti imperatyviųjų teisės normų. Kaip minėta, CK

6.88 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas terminas, per kurį kreditoriui suteikiama teisė teismine tvarka reikalauti laiduotojo atsakomybės. Tačiau nuo kada turėtų būti skaičiuojamas nurodytas terminas, priklauso nuo šalių atitinkamo susitarimo. Kitaip tariant, analizuojama įstatymo nuostata nedraudžia laidavimo sutarties šalims savo nuožiūra nusistatyti terminą, kuriam yra laiduojama.

CK 6.88 straipsnio 1 dalyje nurodytas terminas yra naikinamasis ir teismo negali būti atnaujinamas. Tai nėra ieškinio senaties terminas, kaip neretai aiškinama teismų praktikoje. Tai yra naikinamasis materialinės teisės terminas. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad minėto termino bėgyje kreditorius turi pareikšti laiduotojui būtent ieškinį, bet ne kitokį rašytinį reikalavimą. Terminuoto laidavimo, kuriuo užtikrinta būsima prievolė, atveju pripažįstama, kad laidavimas yra su atidedamąja sąlyga. Toks laidavimas, pagal CK 6.88 straipsnio 2 dalį, baigiasi suėjus laidavimo terminui, jeigu prievolė iki šio termino pabaigos neatsirado [7].

Specialusis atvejis – laidavimo pabaiga, pagrindiniam skolininkui iškėlus bankroto bylą. Kai skolininkui iškeliama bankroto byla, pagal Įmonių bankroto įstatymo 16 straipsnį, nuo bankroto bylos iškėlimo dienos laikoma, kad visi bankrutuojančios įmonės skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę [5]. Todėl prievolės įvykdymo terminas, skolininkui iškėlus bankroto bylą, laikytinas pasibaigusiu nuo bankroto bylos iškėlimo dienos, kuri suprantama kaip nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo diena. Kreditorius, tokiu būdu įgijęs teisę reikalauti iš skolininko visos prievolės įvykdymo, taip pat turi teisę reikalauti laiduotojo atsakomybės. Taigi bankroto bylos iškėlimas skolininkui atitinkamai keičia laiduotojo prisiimtų įsipareigojimų įvykdymo terminus. Atsižvelgiant į tai, nesant šalių susitarimo dėl laidavimo termino, terminuoto laidavimo teisiniai santykiai baigiasi, jei kreditorius nepareiškia ieškinio laiduotojui per tris mėnesius nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą pagrindiniam skolininkui įsiteisėjimo dienos. Atsižvelgiant į tai, nepritartina Panevėžio apygardos teismo 2010 m. kovo 04 d. sprendime [81] išreikštai nuomonei, jog pagrindinės prievolės įvykdymo terminui pasibaigus po teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo, tačiau jai dar neįsigaliojus, pagrindinės prievolės įvykdymo terminas laikytinas pasibaigusiu tik įsiteisėjus teismo nutarčiai. Manytina, tokia teismo pozicija nėra tinkama, nes šalys pagrindinėje sutartyje laisva valia nustatė kitokį, ankstesnį, prievolės įvykdymo terminą ir bankroto bylos iškėlimas skolininkui negali jo pratęsti.

Neterminuotas laidavimas, tai yra kai buvo laiduota nenustatytam laikui, taip pat kai prievolės įvykdymo terminas nenurodytas arba apibūdintas pareikalavimo momentu ir nėra kitokio susitarimo, baigiasi suėjus dvejiems metams nuo laidavimo sutarties

sudarymo dienos, jeigu kreditorius per šį terminą nepareiškia ieškinio laiduotojui (CK 6.89 straipsnio 1 dalis [7]). Dviejų metų terminas yra naikinamasis ir teismo negali būti atnaujinamas. Neterminuotas laidavimas, kuriuo užtikrinta būsima prievolė, vienašaliu laiduotojo pareiškimu gali būti panaikintas praėjus trejiems metams po jo atsiradimo, jeigu per šiuos trejus metus prievolė neatsirado (CK 6.89 straipsnio 2 dalis [7]). Taigi, šiuo atveju terminas nėra naikinamasis ir jeigu praėjus šiam terminui laiduotojas nepareiškia, kad laidavimas baigėsi, laidavimas ir toliau galioja.

Šiame kontekste paminėtina LAT 2009 m. liepos 27 d. nutartyje [32] nagrinėjamas atvejis, kuomet šalys laidavimo sutartyje susitaria dėl jokiais terminais neribojamos laiduotojų atsakomybės. Kasacinis teismas, išanalizavęs bylos aplinkybes, padarė pagrįstą išvadą, kad susitardamos, jog laiduotojų atsakomybė neribojama jokiais terminais, ir visos užtikrintos prievolės įvykdymo terminą apibūdinamos pareikalavimo momentu, šalys susitarė dėl neterminuoto laidavimo. Be to, byloje atkreipiamas dėmesys, jog nagrinėjamu atveju formuluotė „laiduotojų atsakomybė yra neribojama jokiais terminais“ nereiškia, kad laiduojama iki visiško užtikrintos prievolės įvykdymo. Civilinius teisinius santykius kvalifikavus kaip neterminuotą laidavimą, jo pabaigai nustatyti taikytinas CK 6.89 straipsnis, reglamentuojantis neterminuoto laidavimo pabaigą, tai yra, laidavimas baigiasi suėjus dvejiems metams nuo laidavimo sutarties sudarymo dienos, jeigu kreditorius per šį terminą nepareiškia ieškinio laiduotojui [7].

6. Prievolės įvykdymo užtikrinimas keliais užtikrinimo būdais

Prievolės įvykdymas kreditoriui gali būti užtikrintas keliais užtikrinimo būdais, pavyzdžiui, laidavimu ir hipoteka ar įkeitimu. Tokia galimybe neretai pasinaudoja bankai, suteikdami kreditus, šitaip tikėdamiesi greičiau susigražinti skolą. Turint omenyje, kad finansinės krizės laikotarpiu padaugėjo bylų dėl iš kreditavimo sutarčių kylančių įsipareigojimų, neretai užtikrintų keliais užtikrinimo būdais, nevykdymo, tikslinga apžvelgti, kaip minėtos situacijos sprendžiamos praktikoje.

Bylų analizė parodė, jog dažniausiai prievolės įvykdymas užtikrinamas laidavimu bei hipoteka ar įkeitimu. Problemų nekylo, kai užtikrinus prievolės įvykdymą minėtais būdais, išieškojimas iš įkeisto turto nėra prasidėjęs. Antai LAT dar 2001 m. spalio 1 d. nutartyje [46] konstatavo, kad tokiu atveju konkretaus įvykdymo užtikrinimo būdo pasirinkimas priklauso kreditoriui, jeigu eiliškumo nenustato įstatymas arba sutartis. Lietuvos apeliacinis teismas 2010 vasario 4 d. [57], 2010 m. vasario 25 d. nutartyse [55] taip pat pripažino kreditoriaus teisę rinktis, ar inicijuoti išieškojimo iš įkeisto turto procedūras, ar kreiptis į teismą, prašant solidariosios atsakomybės taikymo pagrindu priteisti iš skolininko ir laiduotojų reikalaujamas sumas. Teismas pažymėjo, kad laidavimas ir hipoteka yra atskiros prievolių užtikrinimo priemonės, todėl, kai prievolės įvykdymas užtikrintas keliais skirtingais užtikrinimo būdais, kreditorius turi teisę pasirinkti, koku jo reikalavimo užtikrinimo būdu naudotis, tai yra gali reikalauti, kad prievolę įvykdytų bet kuris asmuo – tiek laiduotojas, tiek įkaito davėjas, tiek abu kartu. Aplinkybė, jog kreditoriaus reikalavimas yra užtikrintas hipoteka, teismo teigimu, pati savaime nėra pagrindas atsisakyti nagrinėti ir/ar tenkinti kreditoriaus ieškinį. Analogišką poziciją Lietuvos apeliacinis teismas yra išreiškęs ir 2010 m. sausio 21 d. nutartyje [58].

Taigi teismai pripažino kreditoriaus, kurio reikalavimas užtikrintas laidavimu ir hipoteka, teisę realizuoti tiek vieną, tiek kitą užtikrinimo būdą. Tokiai teismų pozicijai negalima nepritarti, nes prievolių įvykdymo užtikrinimo institutas taikomas siekiant apsaugoti kreditoriaus interesus, todėl pasirinkti, kurį užtikrinimo būdą įgyvendinti, turi teisę tik kreditorius. Ši kreditoriaus teisė gali būti apribota tik įstatymu arba sutartimi.

Tačiau teismai skirtingai vertino situaciją, kai keliais prievolių užtikrinimo būdais disponuojantis kreditorius jau yra kreipęsis dėl skolos išieškojimo iš įkeisto turto. Apie problemos aktualumą byloja aplinkybė, jog LAT 2010 metų pabaigoje priėmė dvi nutartis (2010 m. lapkričio 23 d. LAT Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis [30] ir 2010 m. gruodžio 14 d. LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis [29]), kuriose nagrinėjamas klausimas dėl kreditoriaus teisės ieškinio teiseną nukreipti

reikalavimą į skolininką ir laiduotoją, kai skolinio įsipareigojimo įvykdymas yra užtikrintas laidavimu ir hipoteka, ir kreditorius jau yra kreipęsis ypatingosios teisenos tvarka dėl tos pačios skolos išieškojimo iš įkeisto turto. Atsižvelgiant į tai, kad minėtose LAT nutartyse pateikiami išsamūs kreditoriaus teisę nuspręsti, iš kokių asmenų reikalauti laidavimu bei hipoteka užtikrintos prievolės įvykdymo, pagrindžiantys argumentai, bei į nagrinėjamų klausimų aktualumą, LAT nutartys, taip pat pirmosios bei apeliacinės instancijų teismų sprendimai šiose bylose aptartini detaliau.

Nagrinėdami bylas pirmosios bei apeliacinės instancijos teismai vadovavosi nuostata, kad kai prievolė yra užtikrinta hipoteka ir laidavimu, ir kreditorius jau kreipėsi dėl priverstinio skolos išieškojimo iš įkeisto turto, pirmiausia turi būti išnagrinėta byla dėl priverstinio skolos išieškojimo. Todėl bylos, kuriose buvo pareikšti reikalavimai pagrindiniams skolininkams ir laiduotojams, buvo sustabdomos iki bus baigtas priverstinis skolos išieškojimas iš įkeisto turto, nes, teismo nuomone, tik tuomet bus galima nustatyti priteistinos skolos dydį ir spręsti šios skolos dalies priteisimo klausimą (Klaipėdos apygardos teismo 2009 m. lapkričio 2 d. ir 2010 m. vasario 1 d. nutartys [83]). Lietuvos apeliacinis teismas minėtose bylose pripažinęs kreditoriaus teisę reikšti reikalavimus pagrindiniam skolininkui ir už jį laidavusiam asmeniui, pritarė pirmosios instancijos teismui, jog tokioje situacijoje kreditoriaus reikalavimai gali būti nagrinėjami iš esmės tik paaiškėjus, kad įkeisto turto nepakanka įvykdyti prievolės kreditoriui, tai yra, kad kreditorius turi reikalavimo teisę materialiaja prasme (Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 11 d. [56] ir 2010 m. gegužės 13 d. nutartys [50]).

LAT minėtose nutartyse [29, 30] aptardamas hipoteką reglamentuojančių teisės normų taikymą, pažymėjo, kad, pagal galiojantį teisinį reglamentavimą, skolininkui neįvykdžius hipoteka užtikrintos prievolės, kreditorius įgyja teisę savo reikalavimus patenkinti iš įkeisto turto pirmiau už kitus kreditorius. Kitaip tariant, hipotekos kreditoriui garantuojama pirmenybė gauti savo reikalavimų patenkinimą iš įkeisto turto prieš visus kitus skolininko kreditorius, be to, specialia, pagreitinta skolos išieškojimo iš įkeisto turto procedūra.

Iš išdėstyto matyti, kad įstatymas suteikia hipotekos kreditoriui privilegijuotą padėtį prieš kitus kreditorius siekiant priverstinio skolos išieškojimo iš įkeisto turto. Tačiau klaidinga būtų manyti, kad kai prievolės įvykdymas yra užtikrintas keliais užtikrinimo būdais (hipoteka ir laidavimu), kreditoriui sudaroma jo turimų prievolės užtikrinimo priemonių panaudojimo eilė, pagal kurią įsiskolinimas pirmiausiai būtų padengiamas įkeisto turto verte. Kitaip tariant, hipotekos kreditoriaus pirmumo teisė prieš kitus skolininko kreditorius patenkinti savo reikalavimą iš įkeisto turto nereiškia įkaito davėjo

„pirmumo“ teisės prieš kitus skolininkus pagal tą pačią prievolę. Todėl pritartina kasacinio teismo sprendimui pripažinti nepagrįsta bylą nagrinėjusių teismų poziciją, kad pirmiausia turi būti užbaigtos įkeisto turto priverstinio pardavimo procedūros. LAT teigimu, susiejus laiduotojo prievolę su įkeisto turto pardavimo varžytynėse momentu, iškreipiama solidariosios prievolės samprata bei sumenkinamas laidavimo institutas. Hipotekos kreditoriaus teisė reikalauti, kad laiduotojas, kaip solidarusis bendraskolis, įvykdytų prievolę, nėra saistoma kreditoriaus galimybės gauti reikalavimo (jo dalies) patenkinimą iš įkeisto daikto. Tai, kad teismas neturi duomenų, koks skolos likutis bus pardavus įkeistą turtą, neturi prejudicinės reikšmės. Išieškojimo mastas tokiu atveju, pasak LAT, turėtų būti kontroliuojamas vykdymo procese. Atsižvelgiant į tai, bylos dalis dėl laiduotojui pareikšto ieškinio reikalavimo negali būti sustabdoma [29, 30]. Kalbant apie pagrindinį skolininką, pažymėtina, kad įsiteisėjusi hipotekos teisėjo nutartis dėl priverstinio skolos išieškojimo iš pagrindinio skolininko, kuris yra įkaito davėjas, vertintina kaip įsiteisėjęs teismo sprendimas, todėl ieškinio dėl prievolės įvykdymo tokiam skolininkui pareiškimas reiškia ginčą tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Taigi, vadovaujantis CPK 293 straipsnio 3 punktu, ši bylos dalis nutraukta.

Pateikti kasacinio teismo argumentai leidžia teigti, jog kreditoriaus teisė pasirinkti, kokį jo naudai nustatytą prievolės įvykdymo užtikrinimo būdą (laidavimą ar, pavyzdžiui, hipoteką) realizuoti, grindžiama laiduotojo prievolės solidarumu. Todėl tokios kategorijos bylos turėtų būti sprendžiamos, vadovaujantis solidariosios atsakomybės taikymo taisyklėmis. Taigi kai pagrindinio skolininko prievolės įvykdymas yra užtikrintas jo nekilnojamojo turto hipoteka bei kito asmens laidavimu pagal sutartį, įtvirtinančią laiduotojo solidariąją prievolę, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek pagrindinis skolininkas, kuris yra ir įkaito davėjas, tiek laiduotojas, jeigu sutartyje nenumatyta kitaip. Be to, kreditoriaus teisė reikalauti laiduotojo atsakomybės nepriklauso nuo to, ar kreditorius jau yra kreipęsis dėl skolos išieškojimo iš įkeisto turto.

Išvados

1. Laidavimas, kaip vienas iš asmeninių prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų, yra veiksminga priemonė apsaugoti kreditoriaus interesus, suteikianti pastarajam teisę reikalauti įvykdyti prievolę ne tik iš pagrindinio skolininko, bet ir iš už jį laidavusių asmenų. Dėl solidaraus laiduotojo prievolės pobūdžio, skolininkui neįvykdžius įsipareigojimų, kreditorius savo reikalavimą gali tiesiogiai reikšti laiduotojui, nemandydamas gauti reikalavimo patenkinimo iš nemokaus skolininko. Kita vertus, visada išlieka paties laiduotojo nemokumo rizika. Be to, remiantis bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, laidavimas gali būti pripažintas negaliojančiu. Vienas dažniausiai praktikoje pasitaikančių laidavimo sutarties negaliojimo pagrindų – laidavimo sutarties subjekto trūkumai. Tai pasakytina tiek apie viešuosius, tiek apie privačius juridinius asmenis.

2. Laidavimo sutartis turi būti rašytinė. Net tais atvejais, kai laidavimo sutartis, įtvirtinančios laiduotojo įsipareigojimą neperleisti, neižeisti ar kitaip nesuvaržyti teisių į jam nuosavybės teise priklausančią nekilnojamąjį daiktą, registruojamos viešuose registruose, įstatymas nereikalauja, kad minėtos laidavimo sutartys privalomai būtų sudaromos notarine forma.

3. Juridinio asmens prievolių įvykdymą užtikrinusio laiduotojo, kuris kartu yra ir to juridinio asmens dalyvis, civilinė atsakomybė, priklausomai nuo juridinio asmens atsakomybės apimties, pasižymi tam tikrais ypatumais. Kai neribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo dėl bankroto likviduojamas ir nėra fizinio asmens, esančio šio juridinio asmens dalyviu bei laiduotoju, turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas pagal juridinio asmens prievoles, pripažįstama, jog šio fizinio asmens prievolės tiek kaip dalyvio, tiek ir kaip laiduotojo pasibaigia. Ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvio, kaip laiduotojo, kuriam per įstatyme nustatytą terminą pareikštas ieškinys, atsakomybė išlieka ir likvidavus juridinį asmenį.

4. Laidavimo sutarties sudarymas bei iš jos atsirandančios prievolės turi įtakos laiduotojo sutuoktinio teisėtiems interesams. Atsižvelgiant į tai, laidavimo sutartys neturėtų būti sudaromos be kito sutuoktinio žinios ar be jo sutikimo. Todėl CK 3.92 straipsnio 4 dalies nuostata aiškintina plečiamai kaip apimanti atvejus, kuomet vienas iš sutuoktinių sudaro sandorius, kuriais prisiimami atitinkami turtinio pobūdžio įsipareigojimai.

5. Laiduotojas, vadovaujantis CK 6.86 straipsnio nuostata, atleidžiamas nuo atsakomybės (atitinkamos jos dalies) visais atvejais, kai kreditorius atsisako savo

pirmenybės teisės patenkinti reikalavimą ar kito jo naudai nustatyto prievolės užtikrinimo, nepriklausomai nuo to, kokią savo reikalavimo dalį kreditorius būtų galėjęs patenkinti pasinaudodamas teisėmis, kurių atsisakė.

6. Kai laidavimu užtikrinta terminuota prievolė, CK 6.88 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas trijų mėnesių terminas, kuriam suėjus, laidavimas baigiasi, taikytinas nepriklausomai nuo to, ar šalys savo susitarimu nustatė laidavimo terminą. Jei laidavimo terminas buvo numatytas šalių sudarytoje sutartyje, minėtoje teisės normoje nurodytas terminas pradedamas skaičiuoti nuo šalių nustatyto termino pabaigos. Kitu atveju trijų mėnesių terminas skaičiuojamas nuo pagrindinės prievolės įvykdymo termino pabaigos. CK 6.88 straipsnio 1 dalies nuostata negali būti aiškinama kaip draudžianti laidavimo sutarties šalims patiems nustatyti terminą, kuriam yra laiduojama.

Literatūra

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246.
3. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914 (Nauja redakcija: Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574).
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
8. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
9. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-851.
10. Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojančių įstatymų, priimtų iki 1990 m. kovo 11 d., galiojimo laikino pratęsimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1997, Nr. 118-3046.
11. Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 102-2049 (Nauja redakcija: Valstybės žinios, 2004, Nr. 4-24).
12. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos laikinojo pagrindinio įstatymo“. Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-224.
13. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

Specialioji literatūra

14. Ambrasienė, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
15. Juodka, R. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006.
16. Kontautas, T. *Draudimo sutarčių teisė*. Vilnius: Justitia, 2007.
17. Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005. II t.
18. Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997.
19. Mikelėnas, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ pirmo tomo komentaras*. Vilnius: Justitia, 2003.
20. Mikelėnas, V. *Prievolių teisė*. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
21. Mikelėnas, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmosios knygos „Bendrosios nuostatos“ komentaras*. Vilnius: Justitia, 2001.
22. Nekrošius, I.; Nekrošius, V.; Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.
23. Stanislovaitis, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
24. Žeruolis, J., et al. *Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1976.
25. Брагинский, М.; Витрянский, В. *Договорное право. Книга первая: общие положения*. Москва: Статут, 2005.
26. Новицкий, И. *Римское частное право*. Москва: Юриспруденция, 2001.
27. Садиков О. *Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части первой (постатейный)*. Москва: Юридическая фирма КОНТРАКТ; ИНФРА- М, 1998.

Praktinė medžiaga

28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”. Valstybės žinios, 2006, Nr. 36-1292.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje „Swedbank“, AB v. J. N.-A., T. A., R. P., D. P., Nr. 3K-3-526/2010, kat. 32.5.1; 35.3.1; 36.2(S).
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje „Swedbank“, AB v. R. K., D. K., Nr. 3K-7-364/2010, kat. 25.2; 32.5.1; 35.3.1; 36.2.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Lietuva Statoil“ v. UAB „J. P. Transportas“, UAB „Dravinė“, J. P., Nr. 3K-3-450/2010, kat. 35.4; 36.2; 40.1 (S).
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje R. A. v. UAB „Vilsima“, UAB „Čilija“, Nr. 3K-3-261/2009, kat. 36.2.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Hansabankas“ (dabartinis pavadinimas - „Swedbank“, AB) v. P. B., D. B., Nr. 3K-7-229/2009, kat. 35.3.1; 36.2; 75.7.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje AB bankas „Hansabankas“ (dabartinis pavadinimas - „Swedbank“, AB) v. M. D., Nr. 3K-3-553/2008, kat. 36.1; 36.2; 40.3; 63.2; 104.9; 126.8.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., Nr. 3K-3-482/2008, kat. 75.7; 75.8.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus autobusai“ v. UAB DK „PZU Lietuva“, Nr. 3K-3-320/2008, kat. 35.3.1; 36.1; 36.2; 42.8; 73.1; 73.2.13.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Klaipėdos teritorinė muitinė v. DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-675/2007, kat. 35.5; 36.2; 73.2.6.4.10.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje AB banko „NORD/LB Lietuva“ (dabartinis pavadinimas – AB DnB NORD bankas) v. R. K., Nr. 3K-3-508/2007, kat. 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje E. P. v. BUAB „Mocionas“, AB Ūkio bankas, Klaipėdos miesto I-ojo notarų biuro notarė A. K., Nr. 3K-3-474/2007, kat. 22.3.1“S“.

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v. G. R.*, Nr. 3K-7-216/2007, kat. 22.3.1 (S).
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *S. K. – S. v. A. S.*, Nr. 3K-3-275/2007, kat. 35.3.1; 75.7; 116.10.2.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *AB banko „NORD/LB Lietuva“ (dabartinis pavadinimas – AB DnB NORD bankas) v. R. K.*, Nr. 3K-3-428/2006, kat. 27.3.2.5; 36.2; 126.5; 126.8.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Ūkio bankas“ v. Algimantas Lužas*, Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6.; 125.5.; 125.6.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Kasyba“ v. AB „Turto bankas“, V. K.*, Nr. 3K-3-1148/2003, kat. 32.2.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Vilniaus degtinė“ v. UAB „Lietuvos draudimo kreditų draudimas“*, Nr. 3K-3-1289/2002, kat. 32.2; 40.3; 40.13.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje *SPAB „Stumbras“ v. UAB „Lietuvos draudimo kreditų draudimas“*, Nr. 3K-3-883/2001, kat. 32.2.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UADB „Baltikums draudimas“ v. Vaclovo Mažeikos individuali įmonė, Kauno teritorinė muitinė*, Nr. 3K-3-1227/2000, kat. 42.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *Švenčionių rajono savivaldybės taryba v. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“*, Nr. 3K-3-579/2000, kat. 15.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. gruodžio 20 d. apžvalga „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrintas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis“.
50. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“, *AB v. J. N.-A., T. A., R. P., D. P.*, Nr. 2-660/2010(S).
51. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. S., R. S. v. AB Ūkio bankas*, Nr. 2A-122/2010.
52. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje „*Swedbank*“, *AB v. A. K., A. R.*, Nr. 2A-308/2010.

53. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. A. T., V. G.*, Nr. 2-348/2010.
54. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. R. M., V. M.*, Nr. 2A-95/2010.
55. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB bankas v. UAB „Solestina“, G. J., B. J.*, Nr. 2-191/2010.
56. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *„Swedbank“, v. R. K., D. K.*, Nr. 2-112/2010.
57. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje *Nordea Bank Finland Plc v. UAB „Alodas“*, Nr. 2-236/2010.
58. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje *AB SEB bankas v. S. P., M. P.*, Nr. 2-92/2010.
59. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *Nordea Bank Finland Plc v. UAB „Techninis modelis“*, Nr. 2-1455/2009.
60. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB Medicinos bankas v. UAB „Spintų meistrai“, UAB „Renginių studija“, A. G., V. K., V. K.*, Nr. 2A-573/2009.
61. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje *ribotos atsakomybės bendrovė „SGB Baltics“ v. D. V.*, Nr. 2-1148/2009.
62. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje *„Swedbank“, AB v. E. S.*, Nr. 2-898/2009.
63. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugpjūčio 13 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Parex bankas“ v. R. S.*, Nr. 2-824/2009.
64. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liturimex“ viešbučiai vadovas E. G. v. UAB „Liturimex“ viešbučiai*, Nr. 2-917/2009.
65. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje *R. A. v. UAB „Vilsima“, UAB „Čilija“*, Nr. 2A-286/2009.
66. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 10 d. sprendimas civilinėje byloje *AB bankas „Hansabankas“ (dabartinis pavadinimas - „Swedbank“, AB) v. R. P. B.*, Nr. 2A-248/2009.

67. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Evekas“ v. Prancūzijos įmonė Ltd Les Transports Duval*, Nr. 2-766/2008.
68. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Acumen“ v. UAB „Rovė“*, Nr. 2-523/2008.
69. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vilniaus autobusai“ v. UAB DK „PZU Lietuva“*, Nr. 2A-96/2008.
70. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje *Š. S., L. S. v. UAB „Monilinas“*, Nr. 2-342/2007.
71. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 13 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Geostatyba“ v. UAB „SRV statyba“*, Nr. 2A-184/2007.
72. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Ekinsta“ v. AB bankas NORD/LB Lietuva (dabartinis pavadinimas – AB DnB NORD bankas)*, Nr. 2A-124/2006.
73. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje *UADB „Industrijos garantas“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Klaipėdos teritorinė muitinė*, Nr. 2A-51/2006.
74. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „Hansabankas“ (dabartinis pavadinimas - „Swedbank“, AB) v. D. V.*, Nr. 2-116/2006.
75. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Parex Lizingas“ v. A. J. J., V. J., R. J., AB „Vilniaus bankas“ (dabartinis pavadinimas - AB SEB bankas)*, Nr. 2A-154/2003.
76. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje *DUAB „Baltijos garantas“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Alytaus teritorinė muitinė, J. B.*, Nr. 2A-11/2003.
77. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *SPAB „Stumbras“ v. UAB „Lietuvos draudimo kreditų draudimas“*, Nr. 2A-115/2001.
78. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 13 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Vilijos transportas“ v. A. S.*, Nr. 2A-802-109/2010.

79. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Lietuva Statoil“ v. UAB „J. P. Transportas“, UAB „Dravinė“, J. P.*, Nr. 2A-190-212/2010.
80. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje *AB Parex bankas v. UAB „Janifra“, J. J., F. J., V. K., I. Ž.*, Nr. 2S-429-345/2010.
81. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 4 d. sprendimas civilinėje byloje *„Swedbank“, AB v. V. B.*, Nr. 2-525-544/2010.
82. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Nordea Finance Lithuania“ v. R. L.*, Nr. 2S-141-345/2010.
83. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje *„Swedbank“, AB v. J. N.-A., T. A., R. P., D. P.*, Nr. 2-1236-123/2010.
84. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 29 d. sprendimas civilinėje byloje *„Swedbank“, AB v. R. P., R. P.*, Nr. 2-818-267/2009.
85. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *„Swedbank“, AB v. E. K.*, Nr. 2-844-605/2009.
86. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Parex bankas“ v. R. S.*, Nr. 2-337-622/2009.
87. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. balandžio 6 d. sprendimas civilinėje byloje *AB „Parex bankas“ v. J. Č.*, Nr. 2-337-622/2009.
88. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 6 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Lietuva Statoil“ v. BUAB „Alytra“, R. K. įmonė*, Nr. 2-1062-395/2009.
89. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. sausio 19 d. sprendimas civilinėje byloje *AB Parex bankas v. D. G.*, Nr. 2-115-227/2009.
90. Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *AB bankas „Hansabankas“ (dabartinis pavadinimas - „Swedbank“, AB) v. P. B., D. B.*, Nr. 2A-503-280/2008.
91. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. v. K. K.*, Nr. 2A-623-324/2008.

Elektroniniai dokumentai

92. Lietuvos bankų asociacija. *Paskolų ir indėlių pasiskirstymas* [interaktyvus] [žiūrėta 2011-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.lba.lt>> [žiūrėta 2011-02-18].

Santrauka

Laidavimas yra tradicinis, nuo Romos laikų žinomas prievolių įvykdymo užtikrinimo būdas. Finansų krizės laikotarpiu, padaugėjus teisminių ginčų dėl paskolų, kurių nereta užtikrinta laidavimu, gražinimo, laidavimo institutas tapo ypač aktualus. Todėl svarbu tinkamai suvokti šio užtikrinimo būdo prigimtį ir esmę.

Atsižvelgiant į romėnų teisės įtaką dabartiniam teisiniam laidavimo reglamentavimui, darbo pradžioje apžvelgiama, kaip laidavimo institutas buvo reguliuojamas Romos laikais. Vėliau atskleidžiama laidavimo, kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo būdo, samprata Lietuvos teisėje. Siekiant geriau suvokti laidavimo esmę, šis institutas lyginamas su panašiais civilinės teisės institutais: laidavimo draudimu bei garantija.

Pagrindinė darbo dalis skirta atskirų su laidavimu susijusių klausimų analizei. Kiekvienu atveju iš pradžių aptariamas teisinis klausimo reguliavimas, vėliau analizuojamas atitinkamų nuostatų taikymas Lietuvos teismų praktikoje bei problemos, iškylančios esant iš laidavimo sutarties atsiradusiems teisiniams santykiams. Šioje darbo dalyje aptariami praktikoje dažniausiai pasitaikantys laidavimo, kaip sandorio, negaliojimo pagrindai, susiję su laidavimo subjektais, taip pat nagrinėjami laidavimo sutarties formos klausimai. Didelis dėmesys skiriamas laiduotojo atsakomybės klausimams, atskirai aptariami laiduotojo atsakomybės ypatumai, skolininkui iškėlus bankroto bylą, taip pat sutuoktinio, kaip laiduotojo, atsakomybė. Be to, nagrinėjami įstatyme įtvirtinti laidavimo pabaigos pagrindai bei problemos, su kuriomis susiduriama sprendžiant laidavimo pabaigos klausimus.

Paskutinė darbo dalis skirta aptarti situacijai, kai prievolės įvykdymas yra užtikrintas keliais užtikrinimo būdais.

Summary

Suretyship and its Application in the Judicial Practice of Lithuania

Suretyship is a traditional way of guarantee that someone's duties shall be fulfilled; the method has been known since the Roman date. In the period of financial crisis, the number of court proceedings related to loans, many of which were guaranteed by suretyship, increased, and thus suretyship as such has become essentially relevant. Therefore, it is important to perceive nature and essence of the way of guarantee appropriately.

Considering the effects of Roman law on current legal regulation of suretyship, the work begins with review of suretyship as such in the Roman date. It is followed by revelation on how suretyship as a method to ensure fulfilment of duties is perceived by Lithuanian law. In order to understand the essence of suretyship better, it has been compared to similar institutions in civil law, like suretyship prohibition and guarantee.

In the main part of the work the individual issues related to suretyship are analyzed. In each case legal regulation of the issue is discussed first, and then implementation of particular provisions in Lithuanian court practice as well as problems arising from legal relations established by signing suretyship agreements. This part of the paper also discusses most common suretyship subject related essentials of acknowledging a suretyship transaction invalid and suretyship agreement formalization issues. Much attention is paid on issues of sponsor liability; peculiarities of sponsor liability in case of debtor bankruptcy cause and liability of spouse as a sponsor are dealt with individually. Moreover, the work analyzes legal grounds for terminating suretyship as well as problems encountered in resolving suretyship termination issues.

Last part of the work deals with situations when fulfilment of a duty is ensured using several methods of guarantee.